

Časť z knihy:
Pavol Janáč: Ako sa stať Ježišovým učeníkom
Len pre potreby farnosti Nesluša

Bazilika Sedembolestnej Panny Márie - Národná svätyňa v Šaštíne

Druhá časť
Z DEJÍN CIRKVI NA SLOVENSKU

PRVÉ STRETNUTIE PREDKOV S KREŠŤANSTVOM

Predslovanské obdobie. Na územie terajšieho Slovenska sa kresťanstvo dostalo už v prvých storočiach po Kristovi, ešte pred príchodom Slovanov. Prvými kresťanmi na území Slovenska boli rímski vojaci, ktorí sa dostali na naše územie v dvanástej légii rímskeho vojska, nazývanej Legio fulminata (bleskonosná). Udalosť o nej je znázornená v reliéfe na stĺpe Marka Aurélia v Ríme. O pobyte rímskeho vojska na území Slovenska svedčí nápis na trenčianskej skale z roku 180 po Kr. Dôkazy o prítomnosti rímskych vojsk sú v mnohých archeologických nálezoch. Hradisko Devín bolo tiež stanicou rímskeho vojska. O rozšírení kresťanstva južne od Dunaja sa našli viaceré dôkazy. Pri Komárne bol objavený hrob biskupa. Z Panónie pochádzal svätý Martin, neskorší biskup v Tours vo Francúzsku. Kresťanstvo v predslovanskom období však nezapustilo na území Slovenska hlbšie korene.

Príchod Slovienov na Slovensko. Sťahovaním národov sa úplne zmenila tvár vtedajšej Európy. Aj slovanské kmene zo svojej pravlasti ležiacej na sever od Karpát a na východ od rieky Visly prešli na územie medzi rieku Labe a Sálu – na dnešnú Moravu, Slovensko a Dolné Rakúsko až k Dunaju. Asi v roku 600 po Kr. bolo územie dnešného Slovenska už celkom slovanské. Obývali ho Slovieni, bezprostrední predkovia terajších Slovákov.

Slovieni a Avari. V roku 567 vtrhli z východu do dunajskej kotliny Avari (turecko-tatárske kmene), ktorí si podmanili Slovanov. Slovanské kmene sa však v roku 623 vzbúrili a pod vedením franského kupca Sama si vytvorili prvú štátnu formáciu, ktorú nazývame Samova ríša. Tá sa však po jeho smrti (r. 658) rozpadla a Avari si opäť podmanili Slovienov. Ich nadvláda padla až vtedy, keď ich v roku 799 premohli vojská Karola Veľkého.

Staré náboženstvo Slovienov. O pohanskom náboženstve Slovienov nemáme spoľahlivé správy. Vieme však, že verili v nesmrteľnosť duše, mŕtvych pochovávali do zeme, ale niekde ich aj spaľovali. Je mienka, že tento spôsob prevzali od Avarov. Na Slovensku sa našlo niekoľko pohanských mohýl, napríklad pri Bánovciach, pri Žiline a pri Skalici. Naši predkovia uctievali boha Perúna, verili v rozličných duchov: víly, vodníkov, rusalky. Rozličné pohanské zvyky sa zachovali medzi ľuďmi až doteraz, napríklad pálenie Moreny, svätotajánske ohne, rôzne pohrebné obyčaje atď.

Prví misionári. Naši predkovia sa po prvý raz s kresťanským náboženstvom stretli v Panónii. Slovienske obyvateľstvo sídlilo aj južne od Dunaja až do okolia Blatenského jazera. Susedili s predkami terajších Slovincov, ktorí prijali kresťanstvo z Ríma. O stykoch s nimi svedčia aj mnohé latinské názvy, ktoré sa udomácnili v slovenskom jazyku, napríklad kríž, pohan, striga, kostol, kmotra a iné.

Po porážke Avarov Karol Veľký začlenil Panóniu, Slovensko a Moravu do Franskej ríše a vyvinul veľkú snahu o ich pokresťančenie. V roku 798 nariadil salzburskému arcibiskupovi Arnovi, aby vyslal misionárov k podunajským Slovanom.

Nemecké kraje už boli pokresťančené irskymi a škótskymi mníchmi. V čase žiadosti Karola Veľkého o vyslanie misionárov medzi Slovanov bol už dostatok nemeckých kňazov, a tak prišli aj k našim predkom ako misionári.

Pribinov kostol. O tom, že kresťanstvo začalo zapúšťať korene na území dnešného Slovenska ešte pred príchodom solúnskych bratov - svätých Cyrila a Metoda, svedčí nález kostolíka v Nitre, ktorý dal v roku 833 postaviť knieža Pribina údajne pre svoju manželku, už kresťanku. On sám vtedy ešte nebol pokrstený. To vysvetľuje, prečo nedal postaviť kostolík na hrade, ale mimo neho. Na bratislavskom hrade archeológovia odkryli kostol ešte pred cyrilometodského obdobia. Z toho obdobia sú aj pozoruhodné archeologické objavy v Mikulčiciach na Morave, kde sa na jednom mieste našlo až desať kostolov. Najstarší kostol, asi z roku 800, objavili archeológovia v Modrej pri Velehrade. Prítomnosť kresťanstva už v prvej polovici 9. storočia dokazujú aj náleziská pohrebísk. Cintoriny do svedčujú kresťanský spôsob pochovávaní. Pri vykopávkach na povodí riek Moravy a Nitry sa našli vzácne pamiatky aj z čias Veľkej Moravy. Cirkevné stavby boli odkryté v mnohých ďalších lokalitách, ako napríklad na Devine, v Kostol'anoch pri Třebiči, v Pobeďime, Dučom pri Piešť'anoch, v Michalovciach, Dobreve atď.

Nemeckí misionári na Slovensku. O pôsobení nemeckých misionárov na Slovensku svedčia aj mnohé názvy prevzaté do slovenčiny z nemeckého jazyka, napríklad biskup, fara, pápež, žehnať a iné. Pasovskí misionári v 9. storočí na Morave získali pre kresťanskú vieru knieža Mojmíra I. aj jeho nástupcu Rastislava. S nimi prijali vieru aj mnohí z pospolitého ľudu. Kresťanstvo sa na Veľkej Morave rozšírilo teda už pred príchodom svätých Cyrila a Metoda. Svedčí o tom aj skutočnosť, že svätí Cyril a Metod - misionári z Východu - sa rozhodli používať západnú liturgiu na Veľkej Morave.

Zrod Veľkej Moravy. V prvej polovici 9. storočia dva slovanské kmene - Slovieni a Moravania - mali svoje samostatné kniežatstvá. Prvý známy panovník moravského kniežatstva bol Mojmír I. a nitrianskeho kniežatstva Pribina. Územia nitrianskych Slovienov sa v roku 836 zmocnil knieža Mojmír a vyhnal knieža Pribinu z Nitry a jeho územie spojil do jedného štátneho celku. Tak vznikla Veľkomoravská ríša. Veľká Morava sa vtedy rozprestierala na území dnešného Slovenska a Moravy.

V roku 846 kráľ Ľudovít Nmec zosadil Mojmíra a na jeho miesto dosadil Rastislava. Ten spočiatku udržiaval priateľské styky s Franskou ríšou. Neskôr si však uvedomil, že je ohrozená nezávislosť Veľkej Moravy, a preto sa snažil znížiť vplyv nemeckých kňazov a v roku 861 poslal prosbu k pápežovi Mikulášovi I. do Rima, ktorého žiadal o vyslanie misionárov ovládajúcich jazyk Slovanov. Pápež však nemohol vtedy vyhovieť jeho žiadosti. Rastislav sa preto po porade so svojimi veľmožmi obrátil s tou istou prosbou do Carinhradu na cisára Michala III. Túto žiadosť cisár ochotne prijal, pretože bolo aj v jeho záujme zamedziť nemeckú rozpínanosť na území Veľkej Moravy. A tak na túto dôležitú misijnú úlohu cisár Michal III. vybral solúnskych bratov Konštantína a Metoda.

Kto boli Slovieni?

SLOVIENI BOLI PRIAMI PREDKOVIA DNEŠNÝCH SLOVÁKOV. MNOHÍ NAŠI PREDKOVIA PRIJALI KREŠŤANSKÚ VIERU EŠTE PRED PRÍCHODOM SVÄTÝCH CYRILA A METODA.

Kedy prišli Slovieni na naše územie? - Čo bola Samova ríša? - Čím sa vyznačovalo pohanské náboženstvo Slovienov? - Kedy sa začalo pokresťančovanie Slovenska? - Odkiaľ prišli prví misionári k našim predkom? - Čo dokazuje, že kresťanstvo bolo na Veľkej Morave ešte pred príchodom solúnskych bratov? - Prečo sa obrátil Rastislav so žiadosťou o vyslanie misionárov do Carihradu?

SVÄTÍ CYRIL A METOD - APOŠTOLI SLOVIENOV

Pôvod svätých bratov. V Božom pláne pokresťančenia Slovienov najvýznamnejšie miesto mali bratia zo Solúna: Konštantín, ktorý neskôršie prijal meno Cyril, a Metod. Božou prozreteľnosťou sa dostali na Veľkú Moravu, aby tu pokresťančili našich predkov. Pochádzali zo vznešenej solúnskej rodiny. Ich otec Lev bol vysoký vojenský hodnostár, zástupca vojvodu slovanskej provincie. Meno ich matky sa nezachovalo.

Životopisné dáta. Starší brat Metod sa narodil v roku 815. Pri krste dostal meno Michal. Študoval na vojenskej škole. Po skončení štúdia sa stal správcom slovienskej provincie neďaleko Solúnu. Konštantín, ktorý neskôršie prijal meno Cyril, bol najmladšie dieťa rodiny. Narodil sa v roku 827. Do školy chodil v Solúne a potom odišiel na štúdiá do Carihradu. V roku 847 dokončil svetské i cirkevné štúdiá. Ponúkali mu vysoký svetský úrad, ale ho neprijal. Rozhodol sa pre duchovnú cestu života. Stal sa kňazom. Prijali ho za knihovníka pri chráme Božej múdrosti. Stal sa aj tajomníkom carihradského patriarchu Ignáca a staral sa o jeho archív. Tento spôsob života ho však neuspokojoval. Opustil Carihrad a utiahol sa do samoty kláštora. Keďže boli známe jeho vysoké kvality, musel sa vrátiť do Carihradu, kde sa stal profesorom filozofie na cisárskej škole a odtiaľ sa traduje jeho prírnenie „filozof“. V roku 851 sa Konštantín stal členom výpravy k Arabom. Carihradská delegácia mala poslanie vyjednávať s Arabmi o lepšom zaobchádzaní s kresťanmi. Po návrate z tejto cesty sa opäť rozhodol, že opustí Carihrad. Podnietili ho k tomu neporiadky, ktoré videl na byzantskom dvore a úradoch. Zanechal svoje miesto a odišiel do kláštora na hore Olymp. Tu sa stretol s bratom Metodom, ktorý už predtým zanechal svetský úrad a tiež sa utiahol do kláštora. Na Olympe sa obaja bratia v nábožnosti venovali duchovnému životu.

Misia u Chazarov. V roku 860 požiadal chazarský panovník cisára v Carihrade o misionárov. Chazari boli mongolský národ, ktorý obýval kraje v okolí rieky Volgy. V časoch, keď k nim prenikali viaceré náboženstvá, chceli sa oboznámiť aj s kresťanským náboženstvom. Preto žiadali cisára o vyslanie znalcov kresťanského náboženstva. Tak boli bratia Konštantín a Metod poverení týmto poslaním, ktoré malo nielen náboženský, ale aj politický zámer. Byzantínci si chceli totiž získať Chazarov za spojencov proti Rusom. Kon-

štantín a Metod na svojej ceste ku Chazarom prišli lod'ou na Krym do mesta Cherson. Zdržali sa tam celú zimu.

Konštantín využil tento čas na štúdium hebrejčiny. Solúnski bratia sa v Chersone dozvedeli o ostatkoch svätého Klementa, pápeža a mučeníka, ktorý tu zomrel vo vyhnanstve asi v roku 100 po Kr. Ostatky svätého Klementa potom zobrali so sebou do Carihradu. Konštantín na chazarskom dvore viedol učené dišputy so židovskými a arabskými učencami a obratne vyvracal ich náuku. Po splnení svojho poslania sa svätí bratia vrátili v roku 861 do Carihradu. Metoda chceli vtedy ustanoviť aj za arcibiskupa, ale on to neprijal. Namiesto toho sa stal predstaveným kláštora. Konštantín po návrate do Carihradu sa usilovne venoval štúdiu jazykov.

Žiadosť Rastislava. Onedlho po návrate solúnskych bratov od Chazarov prišla do Carihradu žiadosť z Veľkej Moravy o vyslanie misionárov, ktorí by hlásali vieru v reči zrozumiteľnej Slovienom. Bolo to už v roku 862. Cisár Michal III. vybral na túto úlohu práve solúnskych bratov Konštantína - Cyrila a Metoda. Konštantín, ktorý dostal hlavné poverenie, si pozval brata a prosil ho, aby podnikol s ním túto misijnú cestu k Slovienom. Okrem učenosti a mravnej bezúhonnosti pri vyberaní vhodných misionárov pre slovanské kmene rozhodla ich znalosť reči Slovanov, ktorú získali už v mladosti, keď ich otec Lev bol prestaveným slovanskej kolónie v Solúne.

Nové písmo hlaholika. Reč, ktorou rozprávali Slovania v Solúne, sa veľmi nelíšila od tej, ktorou sa dorozumievali slovanské kmene na Veľkej Morave. Slovania však v tom čase nemali ešte vlastné písmo. Prvou starosťou Konštantína bolo vytvoriť písmo, v ktorom by mohol Slovienom podávať posvätné texty Svätého písma a liturgiu. Zostavil prvú slovanskú abecedu. Bola to hlaholika (glagolika). Prvé písmo, ktoré zostavil pre našich predkov Konštantín, malo 38 písmen. Pomocou nich bolo možné vyjadriť všetky slovanské jazykové zvuky. Utvorením hlaholského písma dal Konštantín základ slovanskému písomníctvu a kultúre. Bola to epochálna udalosť, keď už v 9. storočí sa stala reč Slovienov rovnocenná latinčine, gréčtine a hebrejčine. Neskoršie sa z hlaholiky vyvinulo písmo zvané cyrilika. Jeho tvorcom však nebol svätý Cyril. Cyrilika sa rozšírila u mnohých Slovanov a ešte dnes ju používajú Rusi, Srbi a Bulhari.

Príprava na cestu. Konštantín a Metod sa usilovne pripravovali na apoštolskú cestu k Slovienom na Veľkú Moravu. Po vytvorení písma ich čakala vážna úloha: pripraviť sväté knihy potrebné pri vykonávaní misionárskeho poslania. Konštantín sa hneď podujal na preklad kníh Svätého písma. Začal evanjeliom. Najprv preložil tie časti, ktoré sa majú čítať v kostole pri bohoslužbách. Solúnski bratia si vymohli od cisára aj dovoľenie, aby mohli sláviť bohoslužby v reči ľudu. Keď takéto dovoľenie dostali, začali prekladať aj bohoslužobné knihy.

V čase prípravy na apoštolskú cestu Konštantín - Cyril bol už vysvätený na kňaza. Metod bol iba diakon. Ostatní ich sprievodcovia boli ich žiakmi, bez kňazského svätenia. Pravdepodobne boli medzi nimi mladíci zo slovanských rodín žijúcich v Grécku, ktorí sa potom neskoršie stali kňazmi.

Niektoré pamiatky z čas Veľkej Moravy

Kostol v Dražovciach z 13. st.

Rukopis Proglas v cyrilike

Kaptorga z Veľkej Mače z 9.-10. st.

Relikviár sv. Cyrila v katedrále v Nitre

Kyjevské listy

Kostol v Kopčanoch datovaný

Pozlátené plakety z prenosného oltára z Bojnej z 9. st.

Čo priniesli sv. Cyril a Metod našim predkom?

SV. CYRIL A METOD PRINIESLI NAŠIM PREDKOM VIERU, PÍSMO A KULTÚRU.

Otče náš, iže jesi na nebesiech, da svätit sa imä tvoje, da prijdet cárstvie tvoje, da budet vôl'a tvoja, jako na nebesi i na zemli.

Chlieb náš nasuštný dažď nám dnes; i ostavi nám dlhy naša, jakože i my ostavl'ajem dlžnikom našim, i nevvedi nás vo iskušenie, no izbavi nas ot lukavaho.

Staroslovienske znenie modlitby „Otče náš“ je podľa modlitbovej knihy pre gréckokatolíkov „Chváľme Boha“, ktorú zostavil Pavol Spišák, Rím 1968.

Z akej rodiny pochádzali Konštantín a Metod? - Čím sa stal Metod po štúdiách? - Kde študoval Konštantín? - Prečo dostal prímene „filozof“? - Prečo obaja bratia túžili po rehal'nom živote? - V ktorom kláštore sa usadili obaja solúnski bratia? - Aké poslanie mali Konštantín a Metod medzi Chazarmi? - Čo objavili pri svojej ceste na Kryme? - Ako sa bratia pripravovali na apoštolskú cestu k Slovienom? - Aké písmo vytvoril Konštantín?

DIELO SOLÚNSKYCH BRATOV NA VEĽKEJ MORAVE

Svätí Cyril a Metod - apoštoli Slovienov. Šírením viery medzi Slovienmi boli poverení svätí bratia zo Solúna Konštantín - Cyril a Metod. Na svoju misiu sa dôkladne pripravili. Vytvorili abecedu slovienskeho písma - hlaholiku a do slovienčiny preložili evanjeliár i potrebné liturgické knihy. Na Veľkú Moravu svätí bratia priniesli aj ostatky svätého Klementa, pápeža a mučeníka. Prišli v sprievode niekoľkých mladíkov, pravdepodobne zo slovanských rodín žijúcich v Grécku.

Rok 863 - rok príchodu na Veľkú Moravu. Konštantín a Metod prišli na Veľkú Moravu začiatkom roku 863. Tu začali vyučovať ľud pravdám viery a organizovať náboženský život. Veľkú pozornosť venovali aj výchove nových kňazov. Vedeli, že kresťanstvo môže v krajine zapustiť hlbšie korene len vtedy, ak bude dostatok kňazov z vlastného ľudu. Bohoslužby, ktoré sa dovtedy na území Veľkej Moravy slávil v latinčine, sa začali vykonávať v jazyku, ktorým rozprával ľud - v slovienčine.

Slovienska liturgia. Používanie slovienčiny ako liturgického jazyka narazilo na veľký odpor u franských kňazov, ktorí v tom čase tiež účinkovali na Veľkej Morave. Trvali na používaní latinčiny pri bohoslužbách. Nedorozumenie, ktoré vzniklo medzi Konštantínom a Metodom na jednej strane a odporcami používania slovienskej reči pri bohoslužbách na druhej strane, sa vyhrotilo natoľko, že sa svätí bratia odobrali do Ríma k pápežovi, aby vysvetlili a obhájili svoje účinkovanie medzi Slovienmi. Rastislav využil túto ich cestu do Ríma a poslal po nich pápežovi posolstvo so žiadosťou o zriadenie samostatného biskupstva na Veľkej Morave.

Odchod do Ríma. Na ceste do Ríma sa svätí Cyril a Metod zastavili v Panónii, ktorú spravoval Pribinov syn knieža Kocel. Prijal ich veľmi prívetivo a požiadal ich, aby zobrali so sebou do Ríma päťdesiatich žiakov, ktorých by tam vysvätili na kňazov pre Slovienov. Na kniežacom dvore zastihlo solúnskych bratov pozvanie pápeža Mikuláša I. Hneď sa vydali na cestu do Ríma. Kým tam však prišli, pápež Mikuláš I. zomrel. Jeho nástupca Hadrián II. ich slávnostne privítal pred bránami Večného mesta a prejavil tak úctu ostatkom svätého Klementa, pápeža a mučeníka, ktoré niesli svätí bratia so sebou ako dar.

Potvrdenie slovienskej liturgie. Pápež Hadrián II. vypočul Konštantína a Metoda. Presvedčil sa o ich pravovernosti a potvrdil aj sloviensku reč ako bohoslužobnú. Stalo sa to v bazilike Panny Márie Snežnej, kde položením bohoslužobných kníh preložených do slovienciny na oltár potvrdil ich pravovernosť.

Rok 869 - rok smrti svätého Cyrila. V čase pobytu našich vierozvestov v Ríme prijal Metod i viacerí žiaci kňazské svätenie. Konštantín a Metod so svojimi spoločníkmi sa v Ríme zdržovali pomerne dosť dlho. Hlavným dôvodom bol stále sa zhoršujúci zdravotný stav Konštantína. Keď Konštantín videl, že sa už nebude môcť vrátiť na Veľkú Moravu, rozhodol sa vstúpiť do kláštora a prijal rehoľné meno Cyril. Po päťdesiatich dňoch ťažkej choroby poručil svoju dušu Stvoriteľovi. Zomrel v Ríme 14. februára 869 vo veku štyridsaťdva rokov. Slávnostne ho pochovali v chráme svätého Klementa. Hneď po jeho smrti začali ho ľudia uctievať ako svätca.

Osudy relikvií sv. Cyrila. Telo sv. Cyrila, ktorý zomrel 14. februára 869, bolo pochované po pravej strane oltára v rímskej Bazilike sv. Klementa. Dobové kroniky spomínajú mnohé zázraky, ktoré sa udiali pri Cyrilovom hrobe. Po prestavbe baziliky boli relikvie prenesené do jej novej časti, kde sa nachádzali až do konca XVIII. stor. Počas nepriaznivých časov za Rímskej republiky, ktorá vznikla ako dôsledok Napoleonovej okupácie Ríma, boli relikvie prenesené do chrámu Chiesa Nuova a uložené k hrobu sv. Filipa Neri. Začiatkom XIX. stor. sa relikvie dostávajú do vlastníctva šľachtickej rodiny Mattei. Rodina sa neskôr, i so svojimi cennosťami, medzi ktorými sa nachádzal i relikviár sv. Cyrila, prestáhovala z Ríma do mesta Recanti pri Jadranskom mori. Relikvie boli naspäť odovzdané do Ríma 14. novembra 1963 za účasti Mons. Andreja Grutku, Mons. Štefana Náhalku, terajšieho kardinála Jozefa Tomku, kňažnej Antici - Mattei z Recanti a iných osobností. Uložené boli za prítomnosti pápeža Pavla VI. v Bazilike sv. Klementa v Kaplnke sv. Cyrila a Metoda 17. novembra 1963. Nasledujúci rok bola časť relikvií darovaná katedrále v Nitre. Iná časť relikvií sv. Cyrila sa uchováva aj v Katedrále sv. Martina v Spišskej Kapitule.

Svätý Metod - prvý arcibiskup Veľkej Moravy. Pápež Hadrián II. vydal bulu *Gloria in excelsis Deo* - Sláva na výsostiach Bohu, v ktorej potvrdil používanie slovienskej reči v liturgii. Slovanské kniežatá Kocel, Rastislav a Svätopluk žiadali pápeža, aby vysvätil Metoda na biskupa. Pápež ich žiadosti vyhovel a Metod sa stal biskupom. Túto hodnosť prijal najmä preto, lebo sľúbil zomierajúcemu bratovi pokračovať v diele, ktoré spolu za-

čali na Veľkej Morave. Pápež Hadrián II. vymenoval Metoda aj za misijného arcibiskupa a pápežského legáta a podriadil mu správu všetkých slovienskych krajov.

Metod sa potom už ako arcibiskup Veľkej Moravy ponáhlal z Ríma na svoje pôsobisko. Cestou sa zastavil v Panónii u Kocel'a a oznámil mu rozhodnutie pápeža. Franskí kňazi však odmietli poslušnosť novému predstavenému a začali robiť intrigy proti nemu.

Metodovo súženie a väzenie. Medzitým sa na Veľkej Morave zmenila politická situácia. Nemci vyvíjali veľký nátlak na Rastislava, ktorý sa snažil o nezávislosť svojho kniežatstva. Jeho synovec Svätopluk sa spojil s Nemcami, a tak sa im dostal Rastislav do rúk. Uvrhli ho do väzenia, kde neskôršie aj zomrel. Keď sa Metod vrátil z Ríma a Panónie na Veľkú Moravu, čakali ho tu nemilé prekvapenia. Namiesto Rastislava vládol teraz Svätopluk, ktorý sa postupne začal správať k nemu nepriateľsky. Nemeckí biskupi vtedy zajali Metoda a odviekli ho do Bavorska. Tam ho postavili pred súd a odsúdili do väzenia. Spolu s ním uväznili aj niekoľkých kňazov z Veľkej Moravy. Od jedného z nich sa v Ríme dozvedel o osude arcibiskupa Metoda aj sám pápež. Nariadil vyšetrovanie celej záležitosti. Nemeckí biskupi listom obvinili Metoda a zazlievali pápežovi, že im odňal moravské územia spod právomoci a zveril ich Metodovi. Pápež Ján VIII. poslal do Nemecka svojho legáta. Pohrozil kráľovi Ľudovítovi cirkevnou kľatbou a tak isto pokarhal aj nemeckých biskupov, ktorí sa previnili proti Metodovi. Metod bol vo väzení dva a pol roka. Hoci pápež potvrdil právomoci arcibiskupa Metoda na Veľkej Morave, predsa ustúpil nátlaku vo veci slovienskej liturgie, ktorú vtedy údajne zakázal Metodovi používať. Metod sa potom vrátil na Veľkú Moravu a pokračoval vo svojom arcipastierskom poslaní.

Metod v Ríme, obhájenie u pápeža. Svätopluk rozšíril svoju ríšu aj na Čechy a Poľsko. Nedocenil však význam cirkevnej samostatnosti. Arcibiskupa Metoda nemal rád a odmietal aj kňazov používajúcich slovienčinu pri bohoslužbách. Podporoval nemeckých kňazov, ktorí sa opäť postavili na odpor proti Metodovi. Obžalovali ho z bludárstva. Pápež Ján VIII. ho povolal do Ríma, aby sa vyjadril k tomuto obvineniu. Metod sa v roku 880 vydal na cestu do Ríma. Pápežovi vysvetlil svoje učenie i dôvody používania slovienčiny pri svätej omši. Pápež prijal jeho vysvetlenie a schválil mu jeho činnosť.

Spolu s Metodom prišli do Ríma aj Svätoplukovi vyslanci Zemižízeň a nemecký kňaz Wiching. Wichinga vysvätili vtedy v Ríme na biskupa a určili mu biskupstvo v Nitre s podriadenosťou Metodovi.

Preklad Svätého písma. V lete roku 880 sa Metod vrátil z Ríma na Veľkú Moravu. Veľ'a starostí mu však spôsoboval nový nitriansky biskup Wiching. Na sklonku života sa Metod venoval prekladaniu Svätého písma. Neoceniteľné dielo vykonal tým, že preložil aj ostatné časti Svätého písma do slovienčiny. Pokračoval tak v diele svojho brata Cyrila, ktorý nemohol dokončiť túto náročnú prácu. Preložil aj učebnice pre kňazov a svetský zákonník - Nomokánon, podľa ktorého sa formovala vtedajšia občianska spoločnosť.

Rok 885 - rok smrti svätého Metoda. Svätý Metod pred svojou smrťou ustanovil za svojho nástupcu jedného z domácich kňazov, Gorazda. Vyčerpaný námahou, cestami a útrapami od neprajníkov zomrel 6. apríla 885. Mal vtedy sedemdesiat rokov. Pochovali

ho v katedrálnom chráme za oltárom Bohorodičky na mieste, ktoré sa doteraz ešte presne nezistilo. Predpokladá sa však, že to bolo na Velehrade.

Svätí Cyril a Metod - patróni Európy. Nesmierny význam svätých bratov zo Solúna pre pokresťančenie Európy a jej kultúrny rozvoj vyzdvihol Svätý Otec Ján Pavol II. V apoštolskom liste *Egregiae virtutis* dňa 31. decembra 1980 vyhlásil svätých Cyrila a Metoda za patrónov Európy spolu so svätým Benediktom, ktorého za patróna Európy vyhlásil pápež Pavol VI. už 24. októbra 1964.

Moravsko - panónske legendy. Vďaka Božej prozreteľnosti sa nám zachovali starodávne spisy písané hlaholikou, pravdepodobne od žiakov sv. solúnskych bratov Cyrila a Metoda, v ktorých je opísaný ich život a slávne činy misionárov a vierozvestov našich predkov na Veľkej Morave. Poznáme ich aj pod názvom „Moravsko - panónske legendy“.

Tieto vzácne dokumenty histórie o živote sv. Cyrila a Metoda podľa staroslovienkeho textu a iných prekladov spracoval prof. Štefan Vragaš a vydal ich v publikácii pod názvom „Život Konštantína Cyrila“ a „Život Metoda“. Publikáciu vydala Matica slovenská v roku 1991.

Zachoval sa nám aj „Proglas“, ktorý vo veršovanej - básnickej forme napísal hlaholikou sv. Konštantín - Cyril ako predslov k prekladu Evanjelia do reči našich predkov - staroslovienčiny. Je to prvé literárne dielo našej histórie. Proglas preložil Eugen Pauliny a prebásnil Viliam Turčány v roku 2011.

Kým sú pre nás sv. Cyril a Metod?

SVÄTÍ CYRIL A METOD SÚ APOŠTOLI SLOVIENOV A OTCOVIA NAŠHO NÁRODA. NA SLOVENSKU SI ICH UCTIEVAME AKO NAŠICH VIEROZVESTOV A NEBESKÝCH PATRÓNOV.

Kedy prišli svätí Cyril a Metod na Veľkú Moravu? - Čomu venovali solúnski bratia od začiatku osobitnú pozornosť? - Čoho sa týkala nedorozumenie medzi solúnskymi bratmi a franskými kňazmi? - Prečo Konštantín a Metod odišli do Ríma? - Ktorý pápež potvrdil sloviensku liturgiu? - Kedy zomrel svätý Cyril? - Čím sa stal v Ríme svätý Metod? - Čo sa zmenilo na Veľkej Morave počas Metodovho pobytu v Ríme? - Čomu sa Metod venoval na sklonku života? - Kedy zomrel arcibiskup Metod? - Čo sú Moravsko-panónske legendy? - Čo je Proglas?

SVÄTÝ GORAZD A JEHO SPOLOČNÍCI

Wiching - prenasledovanie slovienskych kňazov. Po smrti svätého Metoda, prvého arcibiskupa Veľkej Moravy, nastali pre jeho žiakov a spolupracovníkov ťažké časy. Metod ešte pred svojou smrťou ustanovil za nástupcu kňaza Gorazda. Proti tomuto rozhodnutiu arcibiskupa Metoda sa otvorene postavil Wiching, nitriansky biskup. Ponáhal sa do Ríma. Podvodom dosiahol u pápeža Štefana V. zákaz používať sloviensku reč pri bohoslužbách, suspenziu Metodovho nástupcu Gorazda a svoje menovanie za administrátora Veľkomojavskej arcidiecézy. Po návrate z Ríma našiel vo Svatoplukovi verného spojencu proti Metodovým žiakom. Ten dal časť z nich zatvoriť a tých, čo boli z Macedónie, vyhnať z kra-

jiny. Mnohí kňazi odišli vtedy do okolitých krajín, do Čiech, do Poľska, Chorvátska a Bulharska, odkiaľ sa dostali aj na Ukrajinu a do Ruska.

Odchod Wichinga z Nitry. Wichingovo pôsobenie na Veľkej Morave netrvalo však dlho. Svätopluk sa časom dostal do sporu aj s Nemcami. Tento spor prerástol do vojny s Arnulfom. Wiching musel opustiť svoje sídlo a načas sa stal Arnulfovým tajomníkom, neskôr pasovským arcibiskupom. Z tohto miesta ho však zosadil soľnohradský arcibiskup.

Neporiadky na Veľkej Morave. Po Svätoplukovej smrti v roku 894 sa Veľkomoravská ríša začala pomaly rozpadávať. Zapríčinili to jednak vnútorné rozpory a jednak vplyv vonkajších okolností. Svätoplukov nástupca Mojmír II. sa snažil zachrániť ríšu a obnoviť aj cirkevnú organizáciu. V posolstve pápežovi Jánovi IX. žiadal o ustanovenie nového biskupa. Z pápežovho rozhodnutia prišiel vtedy na Veľkú Moravu arcibiskup Ján aj s dvoma biskupmi - Danielom a Benediktom. Tí mali oživiť náboženský život v krajine zničenej vojnami. Príchod nových cirkevných predstavených spôsobil nový výbuch odporu nemeckých kňazov a najmä biskupov v Bavorsku. Oni si robili hlavné zásluhy na pokresťančení Veľkej Moravy, a preto žiadali pápeža, aby potvrdil ich právomoc nad slovienským územím.

Zánik Veľkomoravskej ríše. V roku 906 sa Veľká Morava rozpadla. Časť územia pripadla Čechom (územie dnešnej Moravy); aj cirkevne sa spravovala z Čiech. Druhú časť Veľkej Moravy (územie terajšieho Slovenska) si podmanili novoprišli kočovní Maďari. Cirkevná organizácia nezanikla ani v čase maďarských výbojov. Nitra zostávala aj naďalej strediskom cirkevného života.

Osudy slovienskej liturgie. Po páde Veľkej Moravy dielo svätých bratov Cyrila a Metoda nebolo celkom zničené. Viera, ktorú hlásali našim predkom, bola už hlboko zakorenená v ich srdciach. Slovienska liturgia u nás síce zanikla, ale žiaci a spolupracovníci svätých Cyrila a Metoda ju zaviedli všade tam, kde boli nútení sa uchýliť, a tak chránili a zachovávali dedičstvo Cyrila a Metoda. Najvýznamnejšími žiakmi svätých Cyrila a Metoda boli: Gorazd, Klement, Naum, Angelár a Sáva. Uctievať si ich ako svätcov nášho národa. Ich spomienku v liturgickom kalendári slávime 27. júla.

Svätý Gorazd. Zo všetkých cyrilometodských učeníkov najvýznamnejší bol svätý Gorazd, ktorý pochádzal z Galanty. Svätý Metod ho ešte pred svojou smrťou ustanovil za svojho nástupcu, t. j. za arcibiskupa Veľkej Moravy. Vydal o ňom takéto svedectvo: „Tento je vašej zeme slobodný muž, dobre učený v latinských knihách a pravoverný.“ Jeho voľbu však pápež Štefan V. na popud nitrianskeho biskupa Wichinga neschválil, kým nepríde osobne do Ríma a nevysvetlí celú záležitosť. Niet spoľahlivých správ, či sa Gorazd dostal do Ríma, pretože čoskoro boli cyrilometodskí učenici rozohnaní. Predpokladá sa, že za biskupa bol Gorazd vysvätený vtedy, keď na rozkaz pápeža Jána IX. prišiel na Veľkú Moravu arcibiskup Ján a traja biskupi, aby tu obnovili cirkevný poriadok. Niektorí historici sa domnievajú, že svätý Gorazd ako arcibiskup spravoval územie Veľkej Moravy až do jej zániku a potom sa utiahol do Poľska, kde ho po jeho smrti začali uctievať ako svätého.

Mapa Veľkej Moravy

- č1 - moravskí Slováci (Morava)
- č2 - nitrianski Slováci (Nitrava)
- č3 - zadunajskí Slováci (Blatensko)
- č4 - potiskí Slováci (tzv. Nepokrstená Veľká Morava)
- ž1 - Česi (české kmene)
- h1 - Srbi (lužicko-srbské kmene)
- m - Slezania (sliezke kmene)
- f1 - Vislania
- Veľká Morava
- Veľkomoravská ríša

Autor mapy prof. Anton Hlinka

Svätý Klement. Svätý Klement Ochridský je iný významný žiak svätých Cyrila a Metoda. Pochádzal z Macedónie, odkiaľ prišiel na Veľkú Moravu so solúnskymi bratmi. Po Metodovej smrti, keď boli jeho žiaci a spolupracovníci vyhnaní, vrátil sa do svojej rodnej Macedónie. Pôsobil v okolí Ochridského jazera. Vyznačoval sa horlivosťou v kňazskom povolani. Tam založil a viedol školu na výchovu kňazov. Táto škola má veľkú zásluhu na pestovaní slovienskej písomnosti. Bulharský kráľ Simeon ho ustanovil za biskupa v Ochride, kde v roku 916 zomrel.

Ostatní Metodovi žiaci. Svätý Naum, žiak Cyrila a Metoda, sa po rozohnaní slovienskych kňazov usadil v Macedónii. Založil tam kláštor, ktorý neskôr pomenovali podľa neho. Zomrel asi v roku 910. O ostatných dvoch učeníkoch - svätom Sávovi a svätom Angelárovi - sa nezachovali spoľahlivé správy.

Ktorí sú najvýznamnejší žiaci sv. Cyrila a Metoda?

NAJVÝZNAMNEJŠÍ ŽIACI SVÄTÝCH CYRILA A METODA BOLI SVÄTÍ GORAZD, KLEMENT, NAUM, SÁVA A ANGELÁR.

Čo sa dialo po smrti svätého Metoda na Veľkej Morave? - Kto sa pričínil o zákaz slovienskej liturgie? - Čo zapríčinilo rozpad Veľkomoravskej ríše? - Kto sa zaslúžil o zachovanie cyrilometodského diela a slovienskej liturgie? - Ktorí sú najvýznamnejší žiaci svätých Cyrila a Metoda? - Čím sa stal svätý Gorazd? - Čím sa vyznačoval svätý Klement? - Kam sa uchýli svätý Gorazd?

SVÄTÍ ANDREJ - SVORAD A BENEDIKT

Zoborský kláštor. Významným strediskom duchovného života už od čias Veľkej Moravy bol kláštor na vrchu Zobor pri Nitre. Bolo to opátstvo svätého Hypolita. Mnisi v ňom žili podľa regule svätého Benedikta. Pri bohoslužbách používali sloviensku reč ešte dlho potom, čo sa už na ostatnom území nepoužívala. Presnejšie písomné správy o tomto kláštore pochádzajú až z 11. storočia. Svätý Štefan, uhorský kráľ, povýšil kláštor na Zobore na opátstvo a obdaroval ho majetkom. Kláštor na Zobore posvätili svojou prítomnosťou a účinkovaním svätí pustovníci Andrej - Svorad a Benedikt. Považujeme ich za našich národných svätcov. Žili na prelome 9. a 10. storočia.

Svätý Andrej - Svorad. Svätý Andrej - Svorad sa narodil asi roku 980 v južnom Poľsku. Za svoje životné povolanie si vyvolil rehol'ný život, kde prijal k svojmu pôvodnému menu Svorad rehol'né meno Andrej. Spočiatku bol mníchom v kláštore Tropie pri Krakove v Poľsku, kde tiež používali sloviensku liturgiu. Keď kráľ Boleslav vyhnal slovienskych mníchov z krajiny, Andrej - Svorad prišiel do kláštora svätého Hypolita na Zobore v Nitre. Tamojší opát Filip ho vl'údne prijal. Neskôršie mu dovolil, aby sa utiahol do jaskyne na Skalke pri Trenčíne. Viedol tu pustovnícky život v modlitbe, v odriekaní a pokání. Živil sa prácou svojich rúk podľa zásad, ktoré vniesol do rehol'ného života svätý Benedikt. Na sklonku svojho života sa svätý Andrej - Svorad údajne vrátil do kláštora na Zobore. Tu skončil svoj bohumilý život asi v roku 1034. Pochovali ho v nitrianskej katedrále. Od druhej polovice 11. storočia ho ľudia už uctievali ako svätého.

Mozaiky od Jozefa Cincíka v kaplnke Pápežského slovenského kolégia sv. Cyrila
a Metoda v Ríme

Sv. Cyril a Metod

Sv. Gorazd

Sedembolestná Panna Mária, patrónka Slovenska

Svätý Benedikt. Svätý Benedikt bol žiakom a spoločníkom svätého Andreja - Svorada. Pochádzal z okolia Skalky. K pustovníckemu životu ho priviedol príklad svätého Andreja - Svorada. Rozhodol sa slúžiť Kristovi a pracovať za spásu svojej nesmrteľnej duše v pustovníckom povolani podľa vzoru svojho učiteľa. Prišiel k nemu do jaskyne a spolu s ním viedol potom odriekavý pustovnícky život. Po smrti svojho učiteľa ostal v jaskyni na Skalke sám. V samote a odriekavom živote ešte tri roky žil v úplnom zasvätení Bohu. Zomrel násilnou smrťou pod ranami zbojníkov, ktorí ho napokon hodili do rieky Váh. Stalo sa to asi v roku 1037. Jeho telo našli po dlhšom čase neporušené. S veľkou úctou ho pochovali tiež v nitrianskej katedrále.

Ako si uctieваме sv. Andreja - Svorada a Benedikta?

SVÄTÝCH ANDREJA - SVORADA A BENEDIKTA SI NA SLOVENSKU UCTIEVAME AKO NÁRODNÝCH SVÄTCOV A ICH SVIATOK SLÁVIME 17. JÚLA.

Ktoré bolo významné stredisko náboženského života v okolí Nitry? - Čím bol významný kláštor svätého Hypolita? - Kde žili svätí pustovníci Andrej - Svorad a Benedikt? - Odkiaľ pochádza svätý Andrej - Svorad? - Aký život viedol svätý Andrej - Svorad? - Odkiaľ pochádzal svätý Benedikt? - Ako zomrel svätý Benedikt?

OSUDY STAROSLÁVNEJ NITRY

Nitra biskupstvom. Najstarším biskupstvom na území Slovenska je Nitra. Na biskupské sídlo bola povýšená ešte v cyrilometodskom období. O ustanovenie biskupstva v Nitre požiadal veľkomoravský kráľ Svätopluk pápeža Jána VIII. Nitra bola dôležitým strediskom politického i cirkevného života. Jej význam zväčšoval aj starobylý kláštor na Zobore. Prvým biskupom v Nitre sa stal nemecký kňaz Wiching, Svätoplukov spriaznenec. Bol veľkým zástancom latinskej liturgie. Cirkevnoprávne mal byť podriadený arcibiskupovi Veľkej Moravy svätému Metodovi. V skutočnosti sa stal odporcom proti nemu. Rozhodujúcou mierou sa pričinil o to, aby sa po smrti svätého Metoda úplne zakázalo používať sloviensku reč pri bohoslužbách. Neskôr po rozličných politických intrigách Wiching odišiel z Nitry a stal sa biskupom v Pasove. Po krátkom pôsobení v pasovskom biskupstve sa musel utiahnuť do kláštora a tam aj zomrel.

Zložité obdobie Nitry. Nitrianske biskupstvo po zániku Veľkej Moravy prežívalo zložité obdobie vývoja. V tom čase kočovné maďarské kmene robili výboje aj na sever od Dunaja. Tieto výboje priniesli skazu celému kraju a neobišli ani vtedajšie biskupské sídlo Nitru. V histórii z toho obdobia sa nespomína nijaký nitriansky biskup. Život na území Slovenska sa dostal pod priamy vplyv pohanských kmeňov rodiacej sa riše - Uhorska.

Slovensko pod správou Prahy. Keď český kráľ Boleslav II. obsadil Moravu, vtrhol aj na Slovensko a dostal sa až k Ostrihomu. Vtedy bolo Slovensko cirkevne podriadené pod správu pražského biskupstva. Cirkevná správa z Prahy blahodarne pôsobila na vývoj náboženského života na území Slovenska. Pričinili sa o to českí benediktíni, ktorí cez naše

územie prechádzali ako misionári po stopách svätého Vojtecha do Uhorska. Neskôr sa Slovensko dostalo načas pod vplyv Poľska, lebo územie Moravy a Slovenska si vojensky podmanil poľský kráľ Boleslav Chrabrý. Nitrianske biskupstvo bolo v tom čase bez biskupa.

Zrod Uhorska. Medzitým sa na juh od Dunaja vytvorila silná ríša z maďarských kmeňov. Založil ju Arpád. Prvým kresťanským panovníkom Uhorska bol Gejza, ktorého v roku 986 pokrstil sám svätý Vojtech. Gejzov syn, svätý Štefan, sa veľmi zaslúžil o pokresťančenie Uhorska. V roku 1000 zriadil v Uhorsku cirkevnú hierarchiu a celú krajinu rozdelil na desať biskupstiev, ktorým pridelil aj majetky. Na cele všetkých biskupstiev bolo arcibiskupstvo v Ostrihome. Väčšia časť tohto arcibiskupstva sa rozkladala na sever od Dunaja, teda na území Slovenska. Vtedy sa pre časť slovenského územia obnovilo nitrianske biskupstvo. Zoborský kláštor v Nitre povýšil na opátstvo. Pre svoju krajinu vydal zákonník, v ktorom bola zabezpečená sloboda Cirkvi. Za úradnú reč v Uhorsku zaviedol latinčinu. Za jeho prínos k rozvoju Cirkvi Svätá stolica udelila kráľovi Štefanovi mnohé výsady a privilégia. Dostal aj titul „Apoštolský kráľ“, na základe ktorého mal mnohé cirkevné právomoci, napríklad menovať biskupov a zakladať nové biskupstvá. Svätý Štefan bol kresťanským panovníkom. Pričinil sa nielen o pokresťančenie Maďarov, ale aj o ich zaradenie medzi civilizované európske národy. Po jeho smrti sa určité kruhy snažili obnoviť v Uhorsku pohanstvo, čo bolo spojené aj s krvavými povstaniami. Za vlády svätého Ladislava sa však v Uhorsku upustilo od pohanských zvykov a obyčajov.

Svätý Bystrík. Významnou osobnosťou nitrianskeho biskupstva v tom čase bol svätý Bystrík, biskup a mučeník. Nitrianske biskupstvo, ktoré obnovil svätý Štefan, viedol horlivo k obnove kresťanského života. Jeho pôsobenie bolo poznačené dobou, keď sa Slovensko stávalo súčasťou novej ríše - Uhorska. Maďarské kmene sa len ťažko lúčili so svojím pohanským náboženstvom a obyčajami. Neraz sa aj násilím postavili proti misionárom, ktorí medzi nimi pôsobili. Takýmto krvavým povstaniam padalo za obeť veľa kňazov, medzi ktorými boli aj biskupi. Takto nitriansky biskup svätý Bystrík spolu s biskupmi Gerhardom a Duldrom zomreli mučeníckou smrťou. Zajali ich pohanskí Maďari, keď chceli prejsť cez Dunaj. Dobili ich kameňmi a potom ich ešte prebodli oštepami. Stalo sa to asi v roku 1046.

Nitra veľprepoštvom. Po mučeníckej smrti svätého Bystrika sa nitrianske biskupstvo stalo načas iba veľprepoštvom, podobne ako to bolo v Bratislave a na Spiši. Na konci 11. storočia za vlády kráľa Kolomana sa nitrianske biskupstvo opäť obnovilo.

Tisícstoročné jubileum. Nitrianske biskupstvo oslávilo roku 1980 tisícsté výročie svojho založenia. V jeho histórii sa odráža aj osud nášho národa. Na prestole biskupstva sa vystriedalo veľa biskupov. Novšie dejiny tohto biskupstva sa začali pred dvesto rokmi, keď sa za vlády Márie Terézie zriadili a obnovili viaceré biskupstvá na Slovensku a medzi nimi aj nitrianske biskupstvo. V neskorších rokoch povýšila Svätá stolica dvoch nitrianskych biskupov na hodnosť titulárnych arcibiskupov, a to v roku 1944 dr. Karola Kmet'ku

a v roku 1968 dr. Eduarda Nécseya. Starobylosť a význam nitrianskeho biskupstva vyzdvihol aj Svätý Otec Ján Pavol II. v liste nitrianskemu biskupovi dr. Jánovi Pásztorovi a duchovenstvu i veriacim nitrianskeho biskupstva pri tomto významnom výročí.

Čím sa v dejinách preslávila Nitra?

STAROSLÁVNA NITRA BOLA NAJDÔLEŽITEJŠÍM KREŠŤANSKÝM CENTROM ZA ČIAS VEĽKEJ MORAVY I V ĎALŠÍCH ROKOCH STREDOVEKU. SVÄTÝ BYSTRÍK, MUČENÍK, BOL BISKUPOM NITRIANSKEHO BISKUPSTVA.

Ktoré je najstaršie biskupstvo na Slovensku? - Kto bol prvým biskupom v Nitre? - Čo sa stalo s nitrianskym biskupstvom po zániku Veľkej Moravy? - Pod aký vplyv sa dostalo Slovensko v 11. storočí? - Kto bol svätý Štefan? - Aké sú zásluhy svätého Štefana? - Kto bol svätý Bystrík? - Ako zomrel svätý Bystrík? - Aké výročie oslávilo nitrianske biskupstvo v roku 1980? - Ktorých titulárnych arcibiskupov mala Nitra v novších dejinách?

CIRKEV NA STREDOVEKOM SLOVENSKU

Slovensko pod vplyvom Uhorska. Po páde Veľkej Moravy sa život na Slovensku vyvíjal v prevažnej miere pod vplyvom Uhorska. Územie Slovenska bolo včlenené takmer na celé tisícročie do Uhorska a dostalo sa mu pomenovanie „Horná zem“ alebo „Horné Uhorsko“. Toto začlenenie malo veľký vplyv na spoločenský, hospodársky i kultúrny vývoj na Slovensku. Ale aj obyvatelia Slovenska mali čím ovplyvniť život v Uhorsku. Predovšetkým kresťanstvom, ktoré na území Slovienov zapustilo hlboké korene. Popri iných misionároch sa na pokresťančení Maďarov podieľali mnohí misionári z nášho územia. Svedčia o tom aj niektoré slová prevzaté do maďarčiny z oblasti kresťanského názvoslovía.

Cirkevné usporiadanie Slovenska. Politickému začleneniu do Uhorska sa prispôsobilo aj cirkevné usporiadanie. Už od čias svätého Štefana, ktorý v roku 1000 zriadil v Uhorsku cirkevnú hierarchiu, patrilo územie Slovenska pod správu maďarských biskupstiev. Okrem nitrianskeho biskupstva, ku ktorému patrilo územie Trenčianskej župy - Považie, ostatné územia Slovenska boli pričlenené k ostrihomskej arcidiecéze. Táto arcidiecéza siahala až na Spiš a Gemer. Východnejšie územie Slovenska zasa patrilo pod jagerské biskupstvo. Boli to rozsiahle diecézy, ktoré mohol jeden biskup len veľmi ťažko zvládnuť. Preto sa vytvorili arcidiakonáty a prepozitúry - prepoštstvá. Arcidiakon alebo prepošt dostal istú právomoc od biskupa riadiť Cirkev na určitej časti biskupstva.

Slovenské prepozitúry. Dôležité postavenie v dejinách Cirkvi na Slovensku mala spišská prepozitúra, zriadená hlavne pre potreby Nemcov, ktorí sa sem presídlili na žiadosť panovníka. Bolo to starobylé stredisko náboženského i kultúrneho života. Okrem spišskej prepozitúry vznikla aj prepozitúra v Bratislave. Prepoštstvá boli aj v Trnave a v Novom Meste nad Váhom. V stredoveku na území Slovenska sídlil iba jeden biskup, a to v Nitre.

Svätci z nášho územia

Sv. Andrej-Svorad a Benedikt,
mučeník

Sv. Bystrík,
mučeník

Sv. Košickí mučeníci

Bl. Peter Pavol Gojdič,
mučeník

Bl. Vasil' Hopko,
mučeník

Bl. Metod Dominik Trčka,
mučeník

Bl. Zdenka Schelingová,
mučenička

Ohniská duchovného a kultúrneho života. Prepoštské chrámy, či už na Spiši alebo v Bratislave, boli ohniskami náboženského a kultúrneho života. Pri týchto chrámoch existovali kapituly. Boli to kňazské spoločenstvá vytvorené z kanonikov. Tí bývali buď spoločne na spôsob rehoľníkov, alebo samostatne v domoch okolo kostola, ako to bolo napríklad v Spišskej Kapitule. Popri kapitulských chrámoch boli obyčajne zriadené aj prepoštské alebo kapitulské školy.

Prvá slovenská univerzita. Významnou udalosťou v kultúrnom i náboženskom živote na území Slovenska bolo založenie prvej univerzity v Bratislave. Na žiadosť kráľa Mateja Korvína ju v roku 1467 založil pápež Pavol II. Mala názov Academia Istropolitana. Od založenia bol jej kancelárom ostrihomský arcibiskup Ján zo Sredny, ktorý sa snažil zabezpečiť vysokú úroveň novej školy pozvaním vynikajúcich profesorov teológie, práva, prírodných vied, medicíny z celej Európy. Táto prvá vysoká škola nemala, žiaľ, dlhé trvanie. Po smrti kráľa Mateja Korvína (r. 1490) zanikla.

Cirkev - nositeľka kultúry. V stredoveku bola Cirkev takmer jedinou nositeľkou kultúry v Európe. Tak to bolo aj na našom území. Hlavnými strediskami v tom čase boli farnosti a kláštory. Stredoveké farnosti boli rozsiahle územia, obyčajne združené okolo pevnosti alebo hradu - hradné farnosti. Väčšinu cirkevného územia spravovali kláštory, ktoré sa starali o náboženské potreby širokého okolia. Možno ich charakterizovať ako kláštorné farnosti.

Nábožnosť v stredoveku. Život v stredoveku bol úplne preniknutý náboženským cítením, čo sa odzrkadľovalo tak v súkromnom, ako aj vo verejnom živote. Celý život v spoločnosti sa riadil podľa liturgického kalendára. Veľký dôraz sa kládol na slávenie nedele a mnohých cirkevných sviatkov. O náboženskom duchu v stredoveku svedčí aj skutočnosť, že sa spolky a remeselnícke cechy zasväcovali nebeským patrónom. Každý cech mal svojho patróna a svoj sviatok. Vytvárali sa rozličné bratstvá, ktoré napomáhali rozvoj zbožnosti svojich členov.

Zbožnosť a viera mali hlboké korene aj v roľníckom ľude. Odzrkadľovalo sa to na rôznych obyčajoch a zvyklostiach, napríklad pred začatím jarných prác sa konali procesie a pobožnosti, pri ktorých sa posväcovala zem a prosilo sa o požehnanie úrody. Náboženský život v stredoveku pomáhal udržovať a rozvíjať aj púte a rôzne procesie do stredísk cirkevného života, najmä do kláštorných chrámov.

Bohoslužby. Bohoslužby na Slovensku sa v stredoveku slávil v latinskej reči. Ale popri úradných modlitbách sa používali aj rôzne ľudové modlitby a pobožnosti v slovenskom jazyku. Z 15. storočia sa zachovali tzv. spišské modlitby. Bola to príručka pre kňaza, z ktorej sa kňaz pri bohoslužbe spolu s ľuďmi modlil po slovensky.

Kostoly - pamätníky stredoveku. Svedkami i pamätníkmi náboženského života v stredoveku sú kostoly, ktoré sa zachovali až dodnes. Tieto diela cirkevnej architektúry svedčia o duchovnej úrovni i formách náboženského života. Z cirkevných stavieb sa zachovali najmä tie, ktoré boli postavené po tatárskych nájazdoch. Ide o stavby kostolov od

13. storočia. Vzácné sú rotundy, napríklad v Skalici. Z románskych kostolov treba spomenúť menšie vidiecke kostoly v Pominovciach, Kláštornom Hradišti a v Bíni. Veľa pamiatok sa zachovalo z obdobia gotického stavebného slohu. Gotické kostoly sú ozdobou takmer každého väčšieho mesta na Slovensku. Najvýznamnejšie gotické chrámy sú: katedrála svätej Alžbety v Košiciach, Dóm svätého Martina v Bratislave, kostoly v banských mestách v Kremnici a Banskej Štiavnici, kostol v Bardejove.

Osobitne treba spomenúť aj spišskú gotiku. V mnohých spišských mestách sú skvosty gotickej architektúry, najmä v Levoči, Spišskej Belej, Spišskej Sobote, Strážkach a v ďalších.

Čím sa vyznačovalo stredoveké Slovensko?

STREDOVEKÉ SLOVENSKO ŽILO INTENZÍVNYM NÁBOŽENSKÝM ŽIVOTOM.

Ako volali Slovensko v stredoveku? - Pod ktorú cirkevnú vrchnosť patrilo územie Slovenska? - Kde boli zriadené prepoštstvá na Slovensku? - Čo boli kapituly? - Ako sa valala prvá univerzita na Slovensku? - Aké farnosti boli u nás v stredoveku? - V akom jazyku sa slávila liturgia v stredoveku? - O čom svedčia starobylé kostoly na Slovensku? - Ktoré sú najvýznamnejšie gotické chrámy na Slovensku?

KLÁŠTORY NA SLOVENSKU V STREDOVEKU

Kláštory v živote Cirkvi. Nezastupiteľné miesto v živote Cirkvi majú rehoľné spoločenstvá - kláštory. Už od začiatku Cirkvi pocítovali muži a ženy toto duchovné povolanie. Nasledovali Krista a celkom sa mu zasvätili uskutočňovaním troch evanjeliových rád chudoby, čistoty a poslušnosti.

Postupne sa rehole začali odlišovať usporiadaním svojho rehoľného života. V niektorých reholiach žili v spoločenstve, voláme ich cenobiti, iní zase žili rozjímavým pustovníckym životom a tí sa nazývali eremiti. Typickými predstaviteľmi pustovníckeho života boli u nás kartuziáni a paulíni. Žili v pustovniach alebo aj v kláštoroch, ktoré si vybudovali na odľahlých miestach. Venovali sa bohoslužbe, rozjímaniu a skutkom pokánia. Svoj odriekavý život chápali ako službu Cirkvi, ktorou vyprosovali požehnanie na celú krajinu.

Cenobiti žili v spoločenstvách, kláštoroch, v ktorých sa popri zveľadovaní svojho duchovného života venovali aj všestrannému povznášaniu života ľudu, v prostredí ktorého sa usadili.

Svätý Benedikt. Otcem západného rehoľníctva bol svätý Benedikt z Nursie, ktorého Pavol VI. vyhlásil za patróna Európy. Na východe sa o rozvoj duchovných spoločenstiev zaslúžil svätý Bazil.

Rehole ako strediská náboženského života sa postupne dostali aj na naše územie a ich všestranná a blahodarná činnosť je neodmysliteľná v slovenských dejinách. Rehole sa nielen starali o duchovný život nášho ľudu, ale aj o jeho kultúrne a materiálne povznesenie.

Najstarší kláštor - Zobor. Najstarším kláštorom na Slovensku bolo opátstvo svätého Hypolita na Zobore pri Nitre. Podľa tradície ho založil ešte kráľ Svätopluk. Rehoľníci sa v tomto kláštore riadili regulou svätého Benedikta. Podľa Dalimilovej kroniky z 11. storočia sa v kláštore na Zobore dlho používala v liturgii slovienska reč. Okrem tohto kláštora na Zobore vzniklo na Slovensku asi dvadsať benediktínskych kláštorov. Z významnejších treba spomenúť kláštor v Hronskom svätom Beňadiku (12. storočie), na Skalke pri Trenčíne (13. storočie), v Klíži (13. storočie), vo Svätom Kríži nad Hronom, v Štále a na ďalších miestach.

Kláštory benediktínov udržiavali s ľuďmi svojho okolia čulý styk. Ľudia prichádzali do kláštorného chrámu na bohoslužby a rehoľníci vychádzali medzi ľud ako misionári. Pri každom benediktínskom kláštore bola aj škola, kde poskytovali deťom a mládeži okrem náboženskej výchovy aj znalosti písania, čítania, ako aj základné poznatky o svete. Dlhé storočia boli benediktíni takmer jedinými šíriteľmi vzdelanosti. Opisovaním vzácnych starých kníh zachovali pre celý kultúrny svet poklady najstaršej literatúry.

Benediktíni u nás aj klčovali lesy a naučili ľudí obrábať pôdu, pestovať nové plodiny a využívať liečivú silu rastlín.

Okrem benediktínov sa na Slovensku usadili aj iné rehole - cisterciáni, premonštráti, augustiniáni a kartuziáni. Cisterciáni mali opátstvo v Lipovníku (12. storočie) a v Spišskom Štiavniku (13. storočia). Vďaka svojim skúsenostiam z mnohých krajín povzniesli u nás spôsob obrábania pôdy, pestovania lesov, záhradných plodín, učili ľudí regulovať rieky, vyrábať vlnu a mnoho iných vecí. Starali sa o pcestných, chudobných a chorých.

Aj ďalšie rády boli pre našu krajinu požehnaním. Premonštráti mali kláštory v Bzovíku (12. storočie), Jasove (13. storočie) a v Kláštore pod Znievom (13. storočie). Augustiniáni pôsobili vo Veľkom Šariši (13. storočie) a v Hrabkove (14. storočie). Kartuziánske kláštory boli na Kláštorisku - Skala útočiska (14. storočie) a v Červenom Kláštore v Zamaurí (14. storočie). V 13. storočí sa na Slovensku rozšírili aj paulíni, napríklad v Mariánke, Trnave a Lefantovciach.

Žobravé rehole na Slovensku. V 13. storočí sa vytvorili v Cirkvi rehole, ktoré žili len z milodarov ľudí. Ako prví z týchto rádov sa na Slovensku usadili františkáni. Založili kláštory v Bratislave (13. storočie), Trnave, Nitre a v Okoličnom (14. storočie). Dominikáni sa usadili v Gelnici a v Trnave. Tieto kláštory pôsobili výlučne v mestách a venovali sa apoštolátu medzi ľuďmi. Hlavnou náplňou ich činnosti bolo kazateľstvo a spovedanie. Nezanedbávali ani osvetovú prácu na poli kultúry. O obohatenie slovenskej kultúry v dejinách sa zaslúžili najmä františkánske kláštory v Skalici, Kremnici a Hlohovci. Ich zásluhou sa zachovali starobylé rukopisy a vzácne knihy.

Pôsobenie kláštorov na Slovensku v stredoveku. Kláštory na Slovensku rozhodujúcou mierou prispeli k zveladeniu stredovekého Slovenska. Starali sa o upevnenie viery medzi ľuďmi, o mravný život spoločnosti, o šírenie kresťanskej kultúry a o zachovanie vzácnych pamiatok a tradícií ako základu, na ktorý mohol nerušene nadväzovať ďalší vývoj

spoločnosti. Vo svojom pôsobení prežívali kláštory u nás časy rozkvetu, v ktorých blahodarne ovplyvňovali život nášho ľudu, ale aj časy útlmu a veľkého prenasledovania. Ich spätosť s ľuďom sa jasne ukázala aj v časoch pohrôm, ktoré neobišli ani našu krajinu. Veľmi ničivo ju zasiahli tatárske nájazdy, turecké vojny, výpady husitských a iných vojsk. Kláštory, hoci veľmi obmedzené vo svojej činnosti, pretrvali aj obdobie jozefinizmu, keď bolo v Uhorsku zrušených štyristo kláštorov. Zocelené mnohým utrpením pokračovali vo svojom poslaní až po novodobé dejiny, keď naše kláštory zastihla pohroma barbarskej noci z 13. na 14. apríla 1950.

Kto sa pričínil o rozvoj Slovenska v stredoveku?

O DUCHOVNÉ A VŠESTRANNÉ ZVELADENIE STREDOVEKÉHO SLOVENSKA SA ROZHODUJÚCOU MIEROU PRIČINILI KLÁŠTORY.

Čo je rehoľné povolanie? - Ktorý bol najstarší kláštor u nás? - Kde boli významné benediktínske kláštory na Slovensku? - Ktoré rehole ešte pôsobili na Slovensku v stredoveku? - Aké typy rehoľného života sa vytvorili? - Ako pôsobili kláštory medzi ľuďom? - Čím sa pričínili kláštory a rozvoj kultúry? - Čomu sa venovali žobravé rehole na Slovensku?

SLOVENSKO SA BRÁNI POHROMÁM STREDOVEKU

V stredoveku niektoré európske krajiny zažili veľké pohromy, ktoré ovplyvnili ďalší svetský aj náboženský vývoj spoločnosti. Tieto pohromy možno zhrnúť do troch fáz: tatársky plen, husitské boje a turecké výboje. Tieto udalosti sa dotkli aj obyvateľstva žijúceho na Slovensku a zasiahli podstatnou mierou do dejín nášho národa.

Tatársky plen. Vážnou pohromou, ktorá zasiahla v 13. storočí územie Slovenska, bol tatársky plen. Voláme ho tak preto, leba nájazdy tatárskych bojových kmeňov ničili a plienili všetko, čo im prišlo do cesty, nevynímajúc cirkevné stavby a kostoly, z ktorých väčšina sa dovtedy budovala z dreva, takže ich oheň ľahko zničil. Cirkevná architektúra, ktorá sa zachovala zo stredoveku, pochádza už z obdobia po tatárskom plene. Celé oblasti zostali po tejto tatárskej pohrome takmer vyľudnené. Postupne sa do nich prisťahovali obyvatelia okolitých krajín; v súvislosti s tým hovoríme o kolonizácii. Tak sa na Spiši a v okolí banských miest Kremnice, Banskej Štiavnice a Prievidze usadili Nemci. Výboje Tatárov veľmi pútavo opísal vo svojich románoch poľský katolícky spisovateľ Henrich Sienkiewicz. Najznámejšia u nás je jeho trilógia: Potopa, Pán Wołodyjowski a Ohňom a mečom.

Hnutia za obrodu kresťanov. V 15. storočí vypukli husitské nepokoje, ktoré ničivo zasiahli aj naše územie. V niektorých európskych krajinách vzniklo hnutie za reformu náboženského života. Hlásal sa návrat k evanjeliovej chudobe a pôvodnému spôsobu kresťanského života podľa vzoru prvých kresťanov. Tieto rôzne hnutia vznikali často z úprimnej snahy. Vystúpili usmerňovatelia týchto ľudových obrodných hnutí. Niektorí boli pre Cirkev nesmiernym prínosom a obohatením. Takými boli niektorí svätci stredoveku: svätý

František z Assisi, svätý Dominik a mnohí iní. Boli aj takí reformátori, ktorí nie vždy správnym spôsobom usmerňovali snahu ľudí po obnove a postavili sa proti Cirkvi. Takí boli vo Francúzsku katari, v Taliansku fraticelli, sekta, ktorá sa odtrhla od františkánskej rehole, a v Anglicku stúpenci Jána Viklefa.

Ján Hus. Ján Hus (1371 - 1415), profesor teológie na univerzite v Prahe, bol známy ako horlivý kazateľ za obnovu náboženského aj spoločenského života. Vo svojej snahe o reformu začal pod vplyvom anglického heretika Viklefa šíriť náuku nezlučiteľnú s učeními Cirkvi. Za to ho predvolali do Kostnice, kde sa mal na koncile zodpovedať za šírenie bludov. Keď Hus odmietol odvolať hlásané bludy, ktoré svojimi dôsledkami boli namierené aj proti svetskej moci, vydali ho ako heretika vykonávateľom svetskej moci. Herézy sa v tom čase trestali ako protištátne zločiny smrťou. A tak ho dal cisár Žigmund 6. júla 1415 popraviť upálením. Husovo upálenie vyvolalo búrku protestov a revolúciu. Národné hnutie v Čechách dostalo teraz otvorený proticirkevný ráz. Stúpenci tohto hnutia sa dali do boja proti cisárovi Žigmundovi. Vodcami husitov boli Ján Žižka, Prokop Holý a neskoršie Ján Jiskra. Husitské vojská niekoľkokrát síce porazili kráľovskú armádu, ale napokon utrpeli v roku 1434 porážku v bitke pri Lipanoch.

Husitské výboje na Slovensku. V čase husitských bojov sa pohroma prehnala aj cez slovenské územie. Husiti viackrát vtrhli na Slovensko. Zámerom takýchto výprav bolo napadnúť cisárske vojská aj z východnej strany. V roku 1428 vtrhli na dolné Považie a plienili územie od Bratislavy až po Beckov. Pokusy o mier a dohodu v Bratislave stroskotali. Výboje pokračovali aj nasledujúci rok. Postupovali dvoma smermi, a to okolo Skalice a cez Turzovku. V Žiline sa spojili a potom prešli až na Liptov. Na spiatočnej ceste husiti utrpeli porážku pri Ilave. Aj v nasledujúcich rokoch pokračovali výboje husitov na Slovensku. Podarilo sa im obsadiť značnú časť Slovenska a cez Poľsko sa dostali až na Spiš. Obyvateľstvo utiekalo vtedy pred nimi do hôr. Dejiny nehovoria o tom, či sa husitom na Slovensku podarilo získať aj nejakých stúpencov svojej viery. Rovnako však ovplyvnili zmýšľanie ľudu, najmä pokiaľ išlo o národné povedomie. Na mnohých miestach sa začali písať aj úradné listiny v jazyku ľudu, a nie po latincky. Svedectvom toho je aj Žilinská mestská kniha z 15. storočia. Je to najstaršia slovenská písomná pamiatka.

Výboje Turkov v Uhorsku. Treťou veľkou pohromou, ktorá čiastočne postihla aj územie Slovenska, boli výboje Turkov v Uhorsku. Slovensko v tom čase bolo úplne začlenené do Uhorska, čo sa odzrkadľovalo tak v náboženskom, ako aj svetskom živote ľudu. Turecké vojská obsadili aj južné Slovensko. Čiernym dňom Uhorska vo vojne s Turkami bol deň jeho porážky pri Moháči.

V pamätnej bitke pri Moháči v roku 1526 Turci zvíťazili nad uhorskou armádou. V boji zahynul kráľ Ľudovít II., ako aj ostrihomský arcibiskup spolu s inými šiestimi biskupmi a veľa uhorských šľachticov. Touto porážkou sa tureckému vojsku otvorila cesta na sever aj západ Európy. Turci dobyli Budín aj Ostrihom. V nasledujúcich rokoch robili časté výpady aj na južné Slovensko. Okrem vojnovnej koristi odviedli so sebou aj mladých

chlapcov, ktorých potom vychovávali za vojakov do svojho vojska, tzv. janičiarov. Slovensko sa bránilo proti týmto nájazdom opevňovaním svojich miest, kostolov a kláštorov, do ktorých sa uchýľoval ľud pred tureckým vojskom.

Boj o uhorský trón - pomoc Turkom. Intrigy, ktoré sa odohrávali v boji o uhorský trón medzi Ferdinandom Habsburským a sedmohradským kniežat'om Jánom Zápoľským, dopomohli Turkom upevniť svoju moc v Uhorsku. Ján Zápoľský sa spojil s Turkami a s ich pomocou sa udržal na tróne v Sedmohradsku a na východnom Slovensku.

Dôsledky tureckých vpádov. Obsadenie južného a stredného Uhorska Turkami malo d'alekosiahle následky pre celú krajinu. Budín prestal byť hlavným mestom a stala sa ním Bratislava. Tu sa konali aj krajinské snemy a korunovácie kráľov. Ostrihomská kapitula s arcibiskupom sa presťahovala do Trnavy. Jágerský biskup prešiel do Jasova a neskôr do Košíc. V Uhorsku v tom čase zostali len traja biskupi. Značná časť uhorskej šľachty sa zo strachu pred Turkami tiež presťahovala na Slovensko. Turecké výboje spôsobili veľký sociálny i náboženský úpadok v celom Uhorsku. Takáto zdemoralizovaná spoločnosť nedokázala čeliť novému nebezpečenstvu, ktoré vtedy začalo ohrozovať Európu. Bolo to šírenie protestantskej reformácie.

Porážka Turkov. Konečnú porážku Turkov vybojoval Leopold I. v bitke pri Viedni roku 1683. Na víťazstve sa podieľali aj vojská iných krajín, najmä vojská Jána Sobieskeho z Poľska. Toto víťazstvo zastavilo ťaženie Turkov v Európe. Vrúcne prosby a modlitby ubiedeného ľudu boli vypočuté.

Ktoré tri pohromy postihli stredoveké Slovensko?

STREDOVEKÉ SLOVENSKO POSTIHLI TRI VEĽKÉ POHROMY: TATÁRSKY PLEN, HUSITSKÉ VPÁDY A TURECKÉ VÝBOJE V UHORSKU.

Čo to bol tatársky plen? - V ktorom storočí boli husitské výboje na Slovensku? - Čo vyvolalo búrku husitských vojen? - Ako sa obyvatelia južného Slovenska bránili tureckým výbojom? - Čo spôsobila turecká nadvláda nad časťami Uhorska? - Ktoré mestá sa stali strediskami náboženského a svetského života Uhorska?

PROTESTANTSKÁ REFORMÁCIA NA SLOVENSKU

Vznik reformácie v Nemecku. Do novovekých dejín európskych krajín zasiahlo veľké hnutie - reformácia. Vznikla v Nemecku spočiatku zo snahy odstrániť mnohé neporiadky, ktoré sa z vtedajšej demoralizovanej spoločnosti preniesli aj do života Cirkvi. K začiatočným snahám o obnovu Cirkvi sa pridali záujmy ľudí s politickými a mocensko-hospodárskymi ambíciami a reformačné hnutie sa dostalo na scestie s tragickými dôsledkami. Protestantizmus odmietol uznávať autoritu biskupov a hlavy Cirkvi, pápeža, a zavrhol aj viaceré vieroučné pravdy. Najvýznamnejšími predstaviteľmi reformácie boli Martin Luther v Nemecku a Ján Kalvín vo Švajčiarsku. Iné reformačné snahy z Francúzska alebo Anglicka na Slovensko neprenikli.

Príčiny reformácie a jej šírenie na Slovensku. Reformačné učenie Martina Lut-hera sa rýchlo šírilo vo viacerých európskych krajinách. Myšlienky tohto hnutia našli živnú pôdu aj v Uhorsku, pretože Cirkev tu bola oslabená po prehratej bitke pri Moháči, v kto-rej zahynulo aj veľa kňazov i biskupov. Biskupské stolce neboli obsadené a v krajine vládol zmätok. Nižšie duchovenstvo nebolo na úrovni doby a doliehal naň mravný úpadok. V týchto pomeroch sa začali šíriť myšlienky protestantizmu na Slovensku takmer bez akéhokoľvek odporu.

Lutherova reformácia sa ujala u nás predovšetkým v banských mestách s nemeckých obyvateľstvom, ktoré malo čulé styky s Nemeckom - krajinou reformácie, kam chodila ich mládež na štúdium. Tá ako prvá prinášala na Slovensko myšlienky reformačného hnutia.

Na rozšírenie a upevnenie reformácie u nás mali veľký vplyv stále styky nášho oby-vateľstva s českými krajinami, odkiaľ prichádzali kazatelia s novým reformačným učením.

Najvplyvnejšou silou pri šírení reformácie medzi našim pospolitým ľuďom boli šľach-tické rody, ktoré sa priklonili k novej viere často zo zisťných a politických dôvodov. Podľa zásady „Cuius regio eius religio“ (koho je panstvo, toho je náboženstvo), inými slovami: či chlieb ješ, toho pieseň spievaj), ktorá sa v tom čase uplatňovala, zemepáni rozhodovali aj o viere svojich poddaných. Tak sa protestantizmus šírila aj po našom vidieku.

Protestantské myšlienky spočiatku šírili aj sami katolícki kňazi, keďže sa v nich zdô-razňovala najmä sociálna otázka. Až neskôr sa dostalo do popredia spochybňovanie viero-účných právd. Aj bohoslužby sa spočiatku slávil v latinskom jazyku, takže jednoduchí ľudia ani nezistili, že sa vytvára priepasť medzi učením Katolíckej cirkvi a hlásanými no-votami. Veriaci dôverovali svojim duchovným a išli za nimi.

Postupne sa však protestantskí kazatelia stále viac odchyľovali od katolíckeho uče-nia. Začali zjednodušovať cirkevné obrady, zavádzali prijímanie pod obidvoma spôsobmi a latinčinu nahrádzali rečou ľudu.

Aby sa nové reformačné myšlienky hlbšie zakorenili, niektoré mestá a bohatí zeme-páni zakladali školy, v ktorých sa mládež vychovávala v duchu nového náboženského uče-nia. V polovici 16. storočia vznikli na Slovensku aj tlačiarne (v Banskej Bystrici, Banskej Štiavnici), z ktorých vychádzala protestantská literatúra. Popri Lutherovom učení, ktoré sa šírilo na západnom a strednom Slovensku, na východe sa ujímalo Kalvíново učenie.

Keď uhorský snem v roku 1548 vydal Zákony proti sektám prenikajúcim na naše územie súčasne s Lutherovou reformáciou, bolo potrebné, aby prívrženci Lutherovho uče-nia spísali svoje vyznanie. Správca protestantskej školy v Bardejove Leonard Stöckel zos-tavil v roku 1549 podľa článkov augsburského vyznania vieroučné články piatich východo-slovenských miest (Bardejov, Prešov, Sabinov, Levoča a Kežmarok). Neskôršie podľa tohto vyznania spísali svoje články viery banské mestá stredného Slovenska (Kremnica, Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Nová Baňa, Banská Belá a Ľubietová) a napokon aj spišské mestá a evanjelické farnosti z okolia Muránskeho zámku. Všetky tieto vyznania vychá-

dzajúce z článkov augsburského vyznania položili základ pre samostatnú organizáciu evanjelickej cirkvi na Slovensku.

Politické spory. K rozsiahlemu rozšíreniu protestantizmu na Slovensku veľkou mierou prispeli politické pomery na uhorskom tróne. Uhorsko bolo vtedy rozdelené medzi dvoch panovníkov. Cisári habsburského rodu boli katolíci, kniežatá, ktoré vládli v Sedmohradsku, boli kalvíni a svojich poddaných nútili prijať kalvinizmus. Bola to súčasť ich odboja proti cisárovi. Celé 17. storočie bolo v znamení odboja a vojen proti cisárovi. Hlavnými podnecovateľmi boja protestantov boli Štefan Bocskay a Gabriel Bethlen. Tieto dlhodobé nepokoje a vojny sa napokon skončili viedenským mierom v roku 1606, ktorý priznal slobodu vyznania tak katolíkom, ako aj evanjelikom a kalvínom. O dva roky ho potvrdil aj krajinský snem v Bratislave.

Zilinská synoda. Na základe mierových rokovaní evanjelici zvolali v roku 1610 synodu do Žiliny. Podľa jej rozhodnutia sa zriadila prvá samostatná organizácia evanjelickej cirkvi na Slovensku. Vytvorili sa tri senioráty: severoslovenský, stredoslovenský a západoslovenský. Na synode zvolili aj prvých predstavených - superintendentov. Na spišskej synode o štyri roky neskôršie sa v Spišskom Podhradí zriadil východoslovenský seniorát. Evanjelici na Slovensku sa neskôr dostali pod vplyv reformačných snáh z Čiech, čo spôsobilo, že češtinu Kralickej biblie prijali za bohoslužobnú reč, ktorú používali až do najnovších čias. V tejto reči vydal Juraj Tranoscius známy spevník Cythara Sanctorum.

Tridsaťročná vojna. V Čechách sa v tom čase pomery medzi katolíkmi a protestantmi veľmi vyostřili. Rudolfa II., horlivého katolíckeho panovníka, okolnosti prinútili dať v roku 1609 českým protestantom tzv. majestát. Protestanti ním získali úplnú náboženskú slobodu. Začali stavať kostoly, často aj na cirkevných majetkoch, čo však vyvolalo nevôľu vrchnosti. Na jej príkaz sa tieto kostoly zatvárali, čo dalo podnet k násilnostiam. Zrodila sa revolta českých stavov proti habsburgovcom, ktorá prerástla do tzv. tridsaťročnej vojny (1618 - 1648). V nej sa prelínali náboženské rozpory katolíkov a protestantov s politickými intrigami a záujmami viacerých európskych panovníkov a kniežat. Jej dôsledkom bolo vyplienené územie Nemecka a časti Čiech. Mnohi protestanti boli vtedy nútení odísť z Čiech do cudziny. V tom období odišiel z Čiech aj českobratský biskup Ján Amos Komenský. Hrôzy tejto vojny neobišli ani naše územie. Vojská oboch bojujúcich strán drancovali obyvateľstvo a vrhali ho stále do väčšej biedy. Tridsaťročná vojna sa napokon skončila vestfálskym mierom v roku 1648. Tento mier priniesol zrovnoprávnenie všetkých troch vyznaní: katolíckeho, kalvínskeho i evanjelického.

Následky reformácie. Protestantské hnutie, ktoré zasiahlo takmer celú Európu, malo ďalekosiahle následky. Podnietilo náboženské nepokoje, vzbury a vojny, ktoré ničili krajiny a ich ľud. Vplyvom tohto hnutia sa vytvorili katolícke a protestantské krajiny, ale aj národy sa rozdelili na jednotlivé náboženské zoskupenia. A tak to bolo aj v našej krajine. Ani po stáročiach sa ešte nepodarilo zahojiť túto ranu rozdelenia Slovákov na katolíkov a protestantov.

Čo spôsobila reformácia v Európe i u nás?

PROTESTANTSKE HNU Tie V 16. STOROČÍ ZAVINILO ROZDELENIE SLOVÁKOV NA KATOLÍKOV A PROTESTANTOV.

Kto priniesol myšlienky reformácie na Slovensko? - Prečo sa reformácia tak rýchlo širila? - Čo osobitne pomohlo rozšíreniu protestantov na Slovensku? - Pod akým vplyvom boli slovenskí protestanti? - Čo vyvolalo tridsaťročnú vojnu? - Prečo značná časť ľudu prešla k protestantizmu?

SVÄTÍ KOŠICKÍ MUČENÍCI

Náboženské nepokoje. Na začiatku 17. storočia sa na Slovensku odohrávali náboženské nepokoje. Prvé kroky úsilia o katolícku obnovu vzbudili u protestantov obavy, že stratia svoje práva a že sa mnohí veriaci vrátia ku katolicizmu. Začali sa stavať na odpor, ktorý prerástol až do otvoreného boja a povstania. Náboženské nepokoje na Slovensku boli úzko späté s politickými trenicami medzi habsburským trónom a vodcami protestantov. Najznámejší z vodcov protestantských povstaní boli Štefan Bocskay, Gabriel Bethlen, Juraj Rákoczi a Imrich Tököly.

Bocskay a Bethlen. Prvý vážnejší odboj viedol Štefan Bocskay zo Sedmohradska. Boje sa preniesli až na Slovensko, kde jeho vojská spustošili mnohé chrámy a zhabali cirkevné majetky. Naľakaný cisársky dvor uzavrel mier vo Viedni v roku 1606. Na základe tejto dohody dostali všetky stavy náboženskú slobodu. Ešte krutejšie a pre katolíkov bolestnejšie bolo Bethlenovo povstanie (1613 - 1629), pri ktorom sa dialo veľké bezprávie katolíckemu obyvateľstvu. Jezuiti museli opustiť Uhorsko. Za tohto povstania zahynuli aj traja košickí mučeníci: Marek Križin, Štefan Pongrác a Melicher Grodziecki, všetci traja katolícki kňazi.

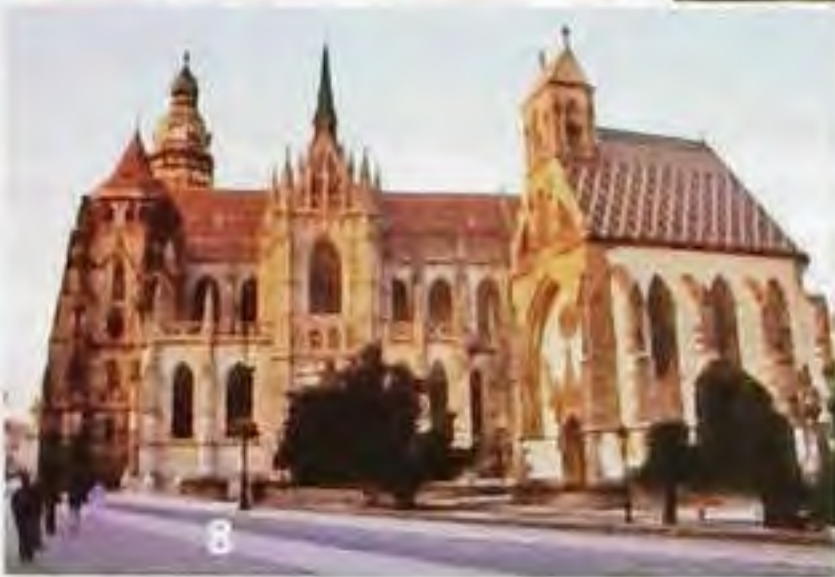
Marek Križin. Svätý Marek Križin pochádzal z Juhoslávie. Narodil sa v roku 1589 v mestečku Križevci neďaleko Záhrebu. Študoval vo Viedni v škole Spoločnosti Ježišovej. Neskôr odišiel do Ríma na štúdiá teológie, kde bol aj vysvätený za kňaza. Začas pôsobil v Trnave ako učiteľ školskej mládeže. Potom sa stal ostrihomským kanonikom. V roku 1618 prišiel na východné Slovensko. Bol poverený usporiadať majetkové veci Cirkvi.

Štefan Pongrác. Svätý Štefan Pongrác pochádzal zo Sedmohradska. Narodil sa v roku 1583. Vstúpil do školy Spoločnosti Ježišovej v Kluži. Ako mladý jezuita prišiel z rozhodnutia predstavených na štúdiá do Prahy. V roku 1615 bol vysvätený na kňaza. Ako jeho prvé miesto pôsobenia sa uvádza Humenné. V Košiciach pôsobil pol druhu roka. Vynikal svedomitým plnením kňazských povinností.

Melicher Grodziecki. Svätý Melicher Grodziecki pochádzal z Poľska. Narodil sa v Tešíne v roku 1584. Jeho strýko bol biskupom v Olomouci a mladší brat biskupa bol členom Spoločnosti Ježišovej. Z matkinej strany mal Melicher ešte jedného vzácneho príbuzného. Bol to svätý Ján Sarkander, mučeník. Umučený bol v roku 1620 v Olomouci. Tieto príbuzenské vzťahy ovplyvnili Melichera pri rozhodovaní sa pre životné povolanie.

Galéria katedrál Slovenska

1. Dóm sv. Martina, bratislavská katedrála
2. b. bystrická katedrála
3. trnavská katedrála
4. prešovská gr. k. katedrála
5. nitrianska katedrála
6. žilinská katedrála
7. spišská katedrála
8. Dóm sv. Alžbety, košická katedrála
9. gr. k. košická katedrála
10. rožňavská katedrála
11. bratislavská gr. k. katedrála

Konkatedrála Poprad Konkatedrála Prešov

Štúdiá absolvoval na školách Spoločnosti Ježišovej vo Viedni. Stal sa členom Spoločnosti Ježišovej a pôsobil ako učiteľ na gymnáziu v Brne. Neskôr odišiel študovať do Prahy. Na kňaza bol vysvätený v roku 1614 v Prahe, kde zostal aj pôsobiť na želanie svojich predstavených, ktorí ocenili jeho všestranné schopnosti. Okrem iného vynikal aj hudobným nadaním. V napätých časoch, ktoré zachvátili aj Prahu, odišiel cez Moravu na Slovensko. V roku 1619 je už v Košiciach, kde spolu s ostatnými členmi Spoločnosti Ježišovej sa usiloval pracovať na obnove katolíckej viery.

Mučenícka smrť. Marka Križina, Štefana Pongráca a Melichera Grodzieckeho 7. septembra 1619 Bethlenovi vojaci chytili a uväznili. Juraj Rákoczi, veliteľ vojska, ich mučením nútil zrieknuť sa katolíckej viery. Kňazov nezlomili ani hrozby, ani mučenie. Zostali neoblomní a verní katolíckej viere. Radšej si zvolili utrpenie a mučenícku smrť, ako by zradili svoje svedomie a povolanie. Na smrť strýzneným kňazom stali hlavy a telá hodili do stoky.

Keď sa po Košiciach rozniesol chýr o ukrutnom čine, zasadol mestský senát, ktorý rozhodol pochovať ich na neznámom mieste. Po vyjednávaní grófky Kataríny Pálffyovej v Košiciach aj sám Bethlen dal súhlas odovzdať telá umučených katolíkov. Grófka dala telá previesť do Nižnej Šebastovej pri Prešove a tam ich dala pochovať v kostole. V roku 1635 previezli pozostatky mučeníkov do kláštora klarisiek v Trnave, odkiaľ boli neskôr prenesené do kostola Spoločnosti Ježišovej.

Svätorečenie košických mučeníkov. V roku 1905 Svätý Otec Pius X. vyhlásil košických mučeníkov Marka Križina, Štefana Pongráca a Melichera Grodzieckeho za blahoslavených. Úcta k nim sa rozšírila z východu na územie celého Slovenska. Sv. Ján Pavol II. ich v roku 1995 pri svojej návšteve Košíc vyhlásil za svätých. Deň spomienky svätých košických mučeníkov v liturgickom kalendári bol stanovený na 7. september, keď sa mučeníckou smrťou zrodili pre nebo.

Prečo zomreli sv. košickí mučeníci?

SVÄTÍ KOŠICKÍ MUČENÍCI MAREK KRIŽIN, ŠTEFAN PONGRÁC A MELICHER GRODZIECKI ZOMRELI PRE VERNOSŤ KATOLÍCKEJ VIERY.

Prečo vznikli náboženské boje v Uhorsku? - Kto vyvolal prvé povstanie protestantov? - Čo spôsobilo Bethlenovo povstanie katolíkom? - Odkiaľ pochádzali svätí Marek Križin, Štefan Pongrác a Melicher Grodziecki? - Do ktorej rehole patrili svätí košickí mučeníci? - Kedy boli traja košickí mučeníci usmrtení? - Kedy boli vyhlásení traja košickí mučeníci za blahoslavených a svätých?

KATOLÍCKA OBNOVA SLOVENSKA

Tridentský koncil. Zvolanie a rokovanie Tridentského koncilu (1545 - 1563) malo pre Cirkev nesmierny význam. Koncil sa zaoberal otázkami viery a mravov a vydal vieraučné a disciplinárne dekréty. Tie sa potom uplatňovali v živote Cirkvi vďaka veľkým osobnostiam pápežov (svätý Pius V., Gregor XIII., Sixtus V.) a svätých mužov, ako boli svätý

Karol Boromejský, svätý Ignác z Loyoly, svätý František Saleský a svätý Vncent z Pauly. Duchovná obnova v Cirkvi po tridentskom koncile bola pravou reformou.

Mikuláš Oláh. Prvé účinné kroky na obranu katolíckej viery na Slovensku urobil ostrihomský arcibiskup Mikuláš Oláh. V roku 1558 zvolal krajiniskú synodu katolíckych kňazov do Kláštora pod Znievom a v roku 1564 do Trnavy, kde zverejnil a objasnil dekréty Tridentského koncilu týkajúce sa najmä uskutočňovania katolíckej obnovy a nápravy dôsledkov reformácie. Na synode sa však zúčastnil malý počet kňazov. Arcibiskup v snahe obrodit' kňazstvo založil v Trnave prvý seminár na výchovu Bohoslovcov a povolal jezuitov, ktorí sa stali rozhodujúcou silou katolíckej obnovy na Slovensku. Po smrti Mikuláša Oláha sa úsilie o obnovu utlmilo. Nový arcibiskup Anton Vranič bol už veľmi starý na to, aby pokračoval dost' rázne v začatej reforme. Po jeho smrti (r. 1573) zostalo ostrihomské arcibiskupstvo celých 23 rokov neobsadené, čo značne zabrzdiло katolícku obnovu.

Katolícka obnova z Trnavy. Katolícka obnova sa na Slovensku rozprúdila až začiatkom 17. storočia. Jej hlavnými nositeľmi boli arcibiskup František Forgáč a po ňom slávny ostrihomský arcibiskup a kardinál Peter Pázmány. Pôvodne bol členom Spoločnosti Ježišovej, neskôršie sa stal biskupom a kardinálom. Už ako profesor sa usiloval o obnovu katolicizmu. Jeho významným činom bolo založenie trnavskej univerzity v roku 1635. Z nej vychádzali obrodné myšlienky nielen na celé Slovensko, ale aj do okolitých krajín.

Spoločnosť Ježišova a katolícka obnova. Jezuiti - Spoločnosť Ježišova - boli rehoľníci, ktorých zakladateľom bol svätý Ignác. Ich prínos pre obnovu Cirkvi po reformácii je nenahraditeľný. Nebolo to ináč ani na Slovensku. Najprv prišli do Trnavy (r. 1561). Založili tu školu a konali kázne v rôznych rečiach, aby im rozumeli všetci poslucháči. Po vyhodení školy Trnavu opustili, lebo nemali prostriedky na jej opravu. Druhýkrát prišli na Slovensko v roku 1586. Usadili sa v Kláštore pod Znievom a v Šali. Dostali sa aj do Humenného a v roku 1615 prišli znova do Trnavy. Trnava sa vtedy pre nich stala strediskom, z ktorého vychádzali pôsobiť po celom kraji. Vybudovali na Slovensku sieť stredných škôl a dve univerzity, v Trnave a v Košiciach. Okrem tejto činnosti sa venovali aj pastoračii. Kázne, spovede a iné služby veriacim stále viac oživovali duchovný náboženský život na Slovensku.

Leopold I. Rozhodujúci vplyv na pozitívny vývoj katolíckej obnovy mal cisár Leopold I., ktorý vládol na prelome 17. a 18. storočia. Po víťazstve nad Turkami pri Viedni v roku 1683 vystúpil proti Maďarom i proti protestantom. V Uhorsku nastolil absolutizmus. Zrušil uznesenia bratislavského snemu z roku 1608. Mnohé evanjelické kostoly vrátil katolíkom a viacerých protestantských kazateľov vykázal z Uhorska. Zvolal snem do Šopronu, ktorý síce zaručil protestantom slobodu, ale len na presne vymedzených miestach, kde si mohli stavať iba drevené kostoly, tzv. artikularne. Niektoré z nich sa zachovali až do dneška, napríklad v Paludzi, v Leštínach pri Dolnom Kubíne a v Kežmarku. Mnohi protestanti odmietali podrobiť sa týmto rozhodnutiam, a preto opúšťali Slovensko. Sťahovali sa najmä na Dolnú zem. Postupne sa celé územie Slovenska stalo opäť katolíckym, v určitých

oblastiach však protestanti zostali natrvalo. Také strediská evanjelického vyznania sú napríklad v Gemeri, v okolí Myjavy, v hornom Liptove a dolnej Orave, v Turci a podobne. Na východnom Slovensku sa udržalo niekoľko kalvínskych cirkevných zborov.

Užhorodská únia. Do obdobia obnovy katolicizmu Slovenska zapadá aj udalosť dejinného významu, ktorá sa odohrala na východnom Slovensku. Tam oddávna žili veriaci byzantského obradu. Udržali sa tu pravdepodobne od čias svätých Cyrila a Metoda. V 14. až 16. storočí sa počet týchto veriacich veľmi zvýšil. Spôsobilo to prisťahovanie Vlachov (Rumunov) a Rusínov. Vplyv z východu ich postupne vtiahol do spojenia s pravoslávnuou cirkvou. Strediskom týchto veriacich bol kláštor v Mukačeve. Tu bol od 15. storočia ich biskup. V 17. storočí za vlády Rákocziovcov bola snaha týchto veriacich pripojiť k protestantom. Pravoslávni veriaci sa však bránili tým, že sa zblížili s katolíkmami a 24. apríla 1646 vytvorili úniu, ktorá sa volá Užhorodská únia. Šesťdesiattri pravoslávnych kňazov sa zjednotilo s Katolíckou cirkvou; stali sa gréckokatolíkmami na čele so svojim prvým biskupom Petrom Petrovičom. Zvolili ho v roku 1651 a pápež ho potvrdil o štyri roky nato. Únia pôsobila len na východnom Slovensku, pretože Rákoczi nepripustil, aby sa gréckokatolíci vrátili do Mukačeva. Biskup Petrovič mohol preniest svoje sídlo do Mukačeva, až keď sa vdova po Františkovi Rákoczim Žofia Báthoryová opäť stala katolíčkou.

Kto sa rozhodujúcou mierou pričínil o katolícku obnovu Slovenska?

SLOVENSKO SA OPÄŤ STALO KATOLÍCKYM VĎAKA PÔSOBENIU SPOLOČNOSTI JEŽIŠOVEJ.

Čo podnietilo katolícku obnovu Cirkvi po reformácii? - Kto urobil prvé kroky na obranu katolíckej viery na Slovensku? - Kedy sa rozprúdila katolícka obnova Slovenska? - Ktoré sú významné postavy katolíckej obnovy u nás? - Kto sa rozhodujúcou mierou pričínil o obnovu katolicizmu? - Ktorý cisár a ako ovplyvnil katolícku obnovu? - Čo bola Užhorodská únia?

TRNAVA - SLOVENSKÝ RÍM

Humanizmus a renesancia. V čase, ktorý predchádzal protestantským reformáciám, sa v Európe po dosiahnutí určitého materiálneho blahobytu rozšírilo hnutie, ktoré sa vracalo k ideálom antiky a na ich základe sa snažilo o obnovu kultúry a umenia. Toto hnutie preniklo takmer do celej Európy a výrazne ovplyvnilo tak spoločenský, ako aj náboženský život. Cirkev ho prijímala spočiatku pozitívne, podporovalo ho ako každé hnutie, čo obohacuje ducha a kultúrny život spoločnosti. Postupne sa však začali prejavovať aj negatívne stránky tohto hnutia. Keď niektorí vzdelanci preberali z antiky predovšetkým pohanské zmýšľanie, ktoré potom aj presadzovali v spoločenskom živote, napríklad pokiaľ išlo o morálku jednotlivca i rodiny a štátu, o sociálne vzťahy i náboženský život, Cirkev zaujala kritický a v určitom ohľade odmietavý postoj.

Slovenskí humanisti. Veľkým slovenským humanistom v rozkvetu tohto hnutia u nás bol trnavský rodák Ján Sambucus. Bol radcom na cisárskom dvore Rudolfa II. Vydal diela

starovekých spisovateľov a zaoberal sa aj dejinami. Iným významným predstaviteľom humanizmu bol nitriansky biskup Zachariáš Mošovský (16. storočie). Študoval v Trnave. Zaslúžil sa o vypracovanie prvej zbierky zákonov v Uhorsku, ktorú vydal v Trnave v roku 1584. Iný nitriansky biskup a neskoršie ostrihomský arcibiskup Juraj Pohronec sa tiež zaslúžil o rozvoj umenia. V Trnave dal postaviť kostol svätého Michala archanjela. Mal veľké zásluhy aj o oslobodenie Viedne od Turkov. V nitrianskom katedrálom chráme dal zhotoviť nádherný mramorový oltár Snímanie z kríža.

Pôvodne šľachetné myšlienky humanizmu a renesancie vyjadrené v mnohých vzácných a neopakovateľných umeleckých dielach a stavbách i v literatúre postupne viedli k úpadku mravov, k tyranii a k všemocnosti peňazí a napokon k osočovaniu a hanobeniu Cirkvi, ktorá sa postavila na obranu náboženského života. Hnutie humanizmu a renesancie nieslo so sebou svoje kladné i záporné stránky, obdobie svojho rozkvetu i úpadku.

Trnava - stredisko kultúry. Kultúrnym a náboženským strediskom Slovenska bola v tom čase Trnava. Pre množstvo kostolov ju nazvali slovenský Rím. Jej význam sa zvýšil, keď sa do Trnavy presťahovali ostrihomskí arcibiskupi. Bola to po vpáde Turkov do Uhorska. Spolu s arcibiskupom prešla do Trnavy aj ostrihomská kapitula - kanonici, t. j. poradný zbor biskupa.

Trnava bola dôležitá aj preto, lebo v nej mali svoje ústredia niektoré rehoľné spoločnosti: františkáni, jezuiti - Spoločnosť Ježišova, paulíni, benediktíni. Bol tu aj rehoľný rád uršulínok. Z kláštorov vychádzali prúdy duchovných myšlienok a podnetov do celého okolia, ba na celé Slovensko. Odchovanci týchto kláštorov potom niesli ducha pravej viery a zbožnosti do rôznych končín Slovenska. Veľký význam pre život Cirkvi mal aj kňazský seminár, ktorý v Trnave založil arcibiskup Mikuláš Oláh ešte v roku 1554.

V Trnave sa uskutočňovali snemy a iné cirkevné podujatia. Tieto kňazské porady zvolávali arcibiskupi do Trnavy najmä v časoch, keď tam sídlili. Snemy sa obyčajne konávali v chráme svätého Mikuláša.

Trnavská kníhtlačiareň. Dôležité poslanie v časoch katolíckej obnovy mala trnavská kníhtlačiareň. Bola to vlastne prvá kníhtlačiareň v Uhorsku. Založil ju v roku 1578 trnavský farár Mikuláš Telegdi. Tlačili sa v nej spisy na obranu viery proti šíriacemu sa protestantizmu na Slovensku. V nasledujúcom storočí sa tlačiareň zväčšila, zmodernizovala a slúžila potrebám univerzity.

V tom období vychádzali tu knihy náboženského i vedeckého obsahu v rozličných jazykoch, ako v latinčine, slovenčine, maďarčine, nemčine, chorvátčine aj v rusínskom jazyku. Preslávila sa aj vydaním Katolíckeho spevníka - Cantus Catholici od významného slovenského kňaza Szöllösiho. Tlačiareň vysokou obsahovou aj formálnou kvalitou vydávaných kníh bola známa v celej strednej Európe.

V roku 1777 sa však spolu s univerzitou presťahovala do Budína jej podstatná časť. Menšia časť, ktorá zostala v Trnave, bola už len filiálkou budínskej univerzitnej kníhtlačiarne.

Trnavská univerzita. Trnavská univerzita významnou mierou ovplyvnila náboženský, kultúrny i vedecký život nielen na Slovensku, ale aj v celom Uhorsku i v strednej Európe. V roku 1635 ju založil ostrihomský arcibiskup kardinál Peter Pázmány. K tomuto kroku pristúpil predovšetkým preto, aby sa pre nábožensky oslabené Uhorsko vychoval dostatok schopných ľudí pre potreby Katolíckej cirkvi, ale aj pre potreby štátu. Vyučovanie zveril jezuitom.

Univerzita mala v prvom období svojej existencie teologickú a filozofickú fakultu, neskôr právnickú a napokon aj lekársku fakultu. Väčšina žiakov prichádzala na univerzitu z jezuitských kolégií, najmä z Trnavy a z Trenčína. Slováci mali na univerzite popri Maďaroch, Chorvátach, Čechoch, Nemcoch a Poliakoch silné zastúpenie. Nielen medzi poslucháčmi, ale aj v profesorskom zbore bol úctyhodný počet Slovákov; uvádza sa až 120 univerzitných profesorov - jezuitov, čo sa hlásili za Slovákov.

Od svojho založenia (r. 1635) do preloženia do Budína (r. 1777) prešla trnavská univerzita zložitým vývojom poznamenaným protitureckými vojnami, stavovským povstaním uhorskej šľachty, rozdelením spoločnosti do náboženských a politických táborov a v neposlednom rade liberalistickým osvietenenským hnutím.

Trnavská univerzita svojou pedagogickou, vedeckou a kultúrnou činnosťou plnila významnú úlohu pri katolíckej obnove a súčasne aj pri národnouvedomovacom procese slovenského obyvateľstva.

Kardinál Peter Pázmány. O rozvoj Trnavy a jej popredné miesto nielen medzi mestami Slovenska, ale aj Európy sa najviac zaslúžil ostrihomský arcibiskup kardinál Peter Pázmány. Narodil sa v roku 1570 vo Veľkom Varadíne v kalvínskej rodine. Po obrátení sa na katolícku vieru išiel za hlasom povolania a vstúpil do Spoločnosti Ježišovej. Vyštudoval teológiu a nadobudol hlboké všestranné vzdelania. Ako profesor na jezuitských školách priviedol viacero šľachtických rodín späť do Cirkvi. V roku 1616 sa Peter Pázmány stal ostrihomským arcibiskupom so sídlom v Trnave. Všetky svoje sily a prostriedky použil na katolícku obnovu a povznesenie Cirkvi. Právom ho považujeme za najväčšieho reformátora Cirkvi na Slovensku.

Rozvoj umenia na Slovensku. Postupujúca obnova katolíckej viery na Slovensku sa odzrkadlila aj rozvojom kresťanského umenia. V tom čase sa rozšíril nový umelecký smer - baroko. Vo veľkej miere sa uplatňoval najmä pri stavbách jezuitských kostolov a kláštorov. Preto ho ľudovo volajú aj jezuitským slohom.

Hlavnými prvkami tohto slohu boli bohaté výzdoby oltárov, ako aj bohaté nástenné maľby a fresky. Vyzdobovali sa aj kostolné klenby. Zámerom tohto slohu umenia bolo povznášať veriaceho a vlievať mu radosť a istotu viery. Z barokových kostolov tej doby vyniká najmä univerzitný chrám v Trnave z roku 1640. Zo známych barokových kostolov na Slovensku treba uviesť piaristický kostol v Trenčíne, nitriansku katedrálu, baziliku v Šaštíne a františkánske kostoly v Prešove, Hlohovci a v Trnave.

Z dejín Trnavy

Univerzitný kostol v Trnave (teraz katedrála)

Kardinál Peter Pázmány

Slovenské učené tovarišstvo v Trnave

František Richard Osvald

Budova Spolku sv. Vojtecha v Trnave

Sv. Vojtech, patrón SSV.

Milostivý obraz P. M. Trnavskej

Trnava arcibiskupstvom. Význam Trnavy poklesol, keď sa ostrihomský arcibiskup vrátil do svojho sídla. V Trnave však zostala sídelná kapitula a aj v ďalších rokoch bola strediskom náboženského života. Jej slávnú minulosť vyzdvihol pápež Pavol VI., keď povýšil v roku 1777 Trnavu na arcibiskupské sídlo Slovenska v novej cirkevnej provincii.

Čím je významná Trnava pre dejiny Slovenska?

TRNAVA BOLA NAJVÝZNAMNEJŠIE NÁBOŽENSKÉ A KULTÚRNE STREDISKO SLOVENSKA.

Ako možno charakterizovať obdobie humanizmu a renesancie? - Ktorí humanisti boli na Slovensku? - Ktoré mesto bolo kultúrnym a náboženským strediskom Slovenska? - Čím sa zvýšil jeho význam? - Aké rehole pôsobili v Trnave? - Kedy vznikla trnavská knihtlačiareň? - Čo najviac preslávilo Trnavu doma i v strednej Európe? - Kto sa najviac pričínil o rozvoj Trnavy? - Aký umelecký sloh vznikol na začiatku katolíckej obnovy?

ZROD SLOVENSKÝCH BISKUPSTIEV

Staré usporiadanie nevyhovovalo. Zriadenie cirkevnej organizácie na Slovensku sa v priebehu stáročí ukázalo nevyhovujúce. Ved' od čias svätého Štefana, ktorý usporiadal cirkevné veci v Uhorsku, prešlo už mnoho storočí. Slovensko začlenené do uhorskej cirkevnej organizácie malo na svojom území len jedno biskupstvo, a to v Nitre. Ostatné územie patrilo do biskupstiev v Maďarsku. Ostrihomská arcidiecéza sa rozprestierala na západnom Slovensku a siahala až na Spiš. Východ zasa patrilo pod jágerského biskupa. Také rozsiahle územia mohol biskup len ťažko spravovať, a preto sa zriadili niekoľké prepoštvá na Slovensku, napríklad na Spiši, v Novom Meste nad Váhom a i. Okrem toho boli vytvorené aj arcidiakonáty, napríklad v Komárne.

Aj protestantská reformácia na Slovensku ukázala nevýhodnosť stredovekého cirkevného členenia. Kardinál Peter Pázmány ako prvý navrhol, aby sa veľké biskupstvá rozdelili a na ich územiach sa zriadili nové diecézy. Nové usporiadanie sa uskutočnilo za vlády Márie Terézie.

Nové slovenské biskupstvá. Nové biskupstvá na Slovensku vznikli v roku 1776. Rozdelením ostrihomského arcibiskupstva vznikli diecézy Banská Bystrica, Rožňava a Spiš. Tieto sufragánne biskupstvá boli podriadené arcibiskupstvu v Ostrihome. K nitrianskemu biskupstvu bolo pripojených trinásť farností, aby sa Nitra ako sídlo biskupstva mohla spojiť s ostatným územím biskupstva, keďže dovtedy bola mimo územia diecézy. Z bývalého jágerského biskupstva sa vytvorila na východnom Slovensku košická diecéza a sámarická diecéza. Spolu s rožňavskou a spišskou diecézou boli podriadené právomoci jágerského arcibiskupstva. Tak sa vlastne z východných diecéz a jágerského biskupstva vytvorila nová cirkevná provincia. Stalo sa to v roku 1804. Ako posledné sa na Slovensku vytvorilo roku 1918 prešovské biskupstvo, do ktorého patrili veriaci gréckokatolíckeho obradu.

Bolo na území, ktoré predtým patrilo pod Mukačevo. Prešovské biskupstvo patrilo pod právomoc ostrihomského arcibiskupstva.

Reorganizácia farností. V rámci jednotlivých biskupstiev sa potom reorganizovali aj farnosti. Tie boli tiež ešte z čias stredoveku veľmi rozsiahle. Veriaci museli prekonávať veľké vzdialenosti do kostola vo farských sídlach a kňazi nestačili slúžiť takému veľkému počtu veriacich. Z rozsiahlych farností sa vytvorili menšie celky. To potom dalo podnet na výstavbu nových kostolov. Náboženský život sa začal dynamickejšie rozvíjať a pozitívne ovplyvnil celkové úsilie duchovnej obnovy katolíckej viery na Slovensku.

Vplyv osvietenstva. V druhej polovici 18. storočia sa v Európe začali šíriť myšlienky osvietenenského hnutia, ktoré sa dotkli aj života Cirkvi. Vo Francúzsku sa vyvinulo tzv. galikánske hnutie, ktoré okrem iného hlásalo, že koncil má väčšiu právomoc ako pápež a že bez súhlasu koncilu nie je pápež neomylný. Inou formou bludného učenia bol tzv. jansezizmus. Toto učenie napokon vyústilo do bludu, podľa ktorého človek nie je hodný daru Božej milosti. Jeho pôvodcom bol biskup Jansen a podľa neho sa toto učenie aj nazvalo.

Jozefinizmus. Osvietenenské hnutie sa do Uhorska začalo šíriť až v druhej polovici 18. storočia. Do života ho uvádzal cisár Jozef II. Toto hnutie sa nazýva jozefinizmus. Jozef II. zrušil latinčinu ako úradnú reč. Do svojich politických reforiem zahrnul aj Cirkev. Čoskoro po svojom nástupe vydal nariadenie o zrušení všetkých kontemplatívnych reholí (rehole, ktoré sa venovali modlitbe, rozjímaniu a odriekavému životu) a ponechal iba tie rehole, ktoré sa venovali charitatívnej činnosti - opatrovaniu chorých alebo výchove mládeže. Zo zhabaných majetkov kláštorov zakladal nové farnosti. Štátna moc prevzala kontrolu nad kňazmi a ich výchovou. Preto aj výchovu kňazov v jednotlivých biskupstvách presunul do tzv. generálnych seminárov. Jedným z takýchto generálnych seminárov bol na Slovensku seminár na bratislavskom hrade. V týchto nových seminároch sa formovali kňazi v osvietenском duchu. Študovali v nich aj naši kňazi - buditelia, ktorí potom popri svojej duchovnej službe sa snažili aj o všestranné povznesenie ubiedeného ľudu.

Škodlivosť jozefinizmu. Popri pozitívnych stránkach jozefinizmu treba si uvedomiť aj jeho záporné stránky, ktorými veľmi poškodil Cirkev. Prejavovali sa najmä v mocenskom zasahovaní do jej vnútorných záležitostí. Cirkev s takýmto zasahovaním nemohla súhlasiť a bránila sa mu. Jozef II. pred smrťou zrušil všetky svoje nariadenia, ktorými obmedzoval práva Cirkvi.

Jozefinizmus v prejavoch mocenských zásahov do cirkevných záležitostí mal svoje pokračovanie aj v ďalších storočiach a v určitej obmene sa uplatňoval najmä v nedávnej minulosti za čias komunistického nadvlády v našej krajine.

Kedy sa zrodila väčšina slovenských biskupstiev?

VÄČŠINA BISKUPSTIEV NA SLOVENSKU SA VYTVORILA PRED DVESTO ROKMI ZA VLÁDY MÁRIA TERÉZIE

Aké bolo prvotné cirkevné zriadenie na Slovensku? - Kedy sa vytvorili nové biskupstvá na Slovensku? - Kto zriadil nové biskupstvá? - Aká reorganizácia sa uskutočnila aj vnútri biskupstiev? - Čím sa vyznačovala druhá polovica 18. storočia? - Ako sa uplatňovalo osvietenstvo v Uhorsku? - Čo predstavoval jozefinizmus?

SLOVENSKÍ NÁRODNÍ BUDITELIA

Nové uplatnenie slovenského jazyka. Po zániku Veľkej Moravy bolo zakázané používať pri bohoslužbách slovienu. Nahradila ju latinčina, ktorá sa stala u nás aj vo väčšine európskych krajín úradným jazykom. Takto bol prerušený takmer na tisíc rokov jej prirodzený vývoj. Reč ľudu - u nás teda slovenčina - sa smela používať len pri modlitbách a niektorých pobožnostiach. Zo stredoveku sa zachovali niektoré modlitby ľudu v slovenčine, napríklad tzv. spišská modlitba.

Slovenčina si začala raziť cestu do verejného života spoločnosti až v čase katolíckej obnovy po protestantskej reformácii. Používali ju v niektorých knihách aj katolícki myslitelia a vzdelanci. Veľkú zásluhu na vydaní slovenských kníh má trnavská univerzita a jej tlačiareň. Obnova náboženského života išla vtedy ruka v ruku s kultúrnou osvetou. Pospolité ľud bolo potrebné povzniesť z duchovnej aj hmotnej biedy. Najvhodnejšie bolo prihovoriť sa mu v materinskom jazyku. Preto sa mu začala venovať zvýšená pozornosť.

Používanie slovenčiny bolo úzko spojené aj s prehĺbovaním národnostného povedomia Slovákov. Zdôrazňovala sa vtedy spolupatričnosť všetkých členov národa. Na rozdiel od slovenských protestantov, ktorí sa dovtedy orientovali na Čechy a prevzali aj češtinu do svojich bohoslužieb, katolíci nadviazali na sloviensku veľkomoravskú tradíciu.

Slovenskí vzdelanci. O prebúdzanie národnostného povedomia Slovákov a spolu s tým spojeného používania slovenskej reči sa zaslúžili mnohí katolícki vzdelanci, najmä kňazi. Alexander Máčaj, rehoľník v Marianke, napísal v roku 1718 prvú slovenskú zbierku kázni Chleby prvotín. Chcel ňou pomôcť slovenským kňazom, aby sa nemuseli pripravovať na kázne z cudzích kníh. Prvý slovenský dejepis napísal jezuita Samuel Timon od Trenčína, ktorý pôsobil v Trnave. Kniha má názov Obraz starého a nového Uhorska. Významný je Ján Baltazár Magin, farár v Dubnici, ktorý napísal knihu Obrana slovenského národa. V nej poukazuje na to, že slovenský národ je rovnocenný s ostatnými národmi. Martin Hugolín Gavlovič, františkán v Pruskom, vydal v roku 1735 vzácne dielo vo veršoch Valaská škola mravuv stodola. Malo to byť povzbudenie národa k mravnému životu a premáhaniu chýb a pokleskov. Po slovensky písal aj vzácny človek Jozef Ignác Bajza, farár v Dubovej. Juraj Papánek vydal knihu O kráľovstve a kráľoch Slovákov. Juraj Sklenár zasa napísal knihu O najstaršej polohe Veľkej Moravy. Obidvaja žili v druhej polovici 18. storočia.

Anton Bernolák. Hoci bola trnavská univerzita v roku 1777 preložená do Budína, Trnava zostala aj naďalej kultúrnym strediskom vtedajšieho Slovenska. Veľkú zásluhu má na tom Anton Bernolák spolu s inými veľkými postavami našich cirkevných i národných dejín.

Významné osobnosti dejín slovenskej kultúry

Mária Terézia

Matej Bel, polyhistor

Ján Kolár

Štúrovci:

Viliam Pauliny-Tóth

Andrej Sládkovič

Samo Tomášik

Samo Chalupka

Michal Miloslav Hodža

Janko Matúška

Janko Kráľ

Ján Kalinčiak

Ján Botto Jozef

Miloslav Hurban

Anton Bernolák (1762 - 1813) pochádzal z Oravy. Už ako bohoslovec vydal Filozoficko-kritickú rozpravu o slovenských písmenách. V tejto i v ďalších jazykovedných prácach určil zákony spisovnej slovenčiny a prvé pravidlá pravopisu. Vzácné je jeho dielo Slovník slovenský, česko-latinsko-nemecko-uhorský. Je to vlastne prvý slovník, v ktorom zhrnul bohatstvo slovenských slov. V roku 1796 vydal katechizmus na vyučovanie náboženstva. Významné je jeho dielo Gramatica slavica (Slovenská gramatika), v ktorom vyložil gramatickú stavbu spisovnej slovenčiny.

Slovenské učené tovarišstvo. Významným činom Antona Bernoláka bolo založenie Slovenského učeného tovarišstva. Bolo to v roku 1792 v Trnave. Pri jeho zakladaní s ním úzko spolupracoval Juraj Fándly. Slovenské učené tovarišstvo sa stalo kultúrnym ohnískom, okolo ktorého sa sústreďovalo mnoho významných osobností slovenského národa, najmä katolícki kňazi. Písaným slovom sa usilovali burcovať národnostné povedomie a pomáhať slovenskému národu v rozvoji kultúry a mravnosti. Slovenské učené tovarišstvo sa stalo súčasťou osvietenského hnutia na obrodu a povznesenie ľudu. Jeho poprednými členmi boli okrem Antona Bernoláka Juraj Fándly, Ján Hollý, Juraj Palkovič, kardinál Alexander Rudnay, biskup Jozef Vurum a mnohí ďalší. Učené tovarišstvo si vytýčilo za cieľ vplývať na Slovákov na celom území. Preto sa zakladali odbočky tovarišstva - stánky. Najväčší stánok bol v Nitre. Ďalšie stánky boli v Banskej Bystrici, v Rovnom pri Bytči aj vo Viedni. V týchto stánkoch sa do hnutia zapájali aj laici, najmä úradníci a učitelia.

Juraj Fándly. Juraj Fándly (1750 - 1811) patrí k veľkým osobnostiam národných dejín a k blízkym spolupracovníkom Antona Bernoláka. Ako katolícky kňaz, farár v Naháči, dobre poznal biedu dedinského ľudu, a preto celý svoj život zasvätil jeho mravnému aj hospodárskemu povzneseniu. Písal preňho poučné spisy a prihováral sa mu v jeho reči. Najznámejšie z jeho kníh sú: Pilní domajší a poľní hospodár, Zelinkár, O úhoroch aj včelách, Slovenský včelár. Jeho osvietenské myšlienky sa odzrkadlili najmä v dvoch obsiahlejších dielach: Dúwerná zmlúwa medzi mňíchem a diáblem a Príhodné a swátečné kázně.

Juraj Fándly sa svojím pôsobením a literárnym dielom pričínil o mravné, náboženské, kultúrne i národné a hospodárske povznesenie nášho vidieckeho ľudu.

Ján Hollý. Ozdobou bernolákovskej školy bol katolícky farár Ján Hollý (1785 - 1849). Po štúdiu v Trnave pôsobil v Pobedime, v Hlohovci, dlhé roky v Maduniciach a život dokončil na Dobrej Vode. Patrí k najväčším osobnostiam nielen našej národnej kultúry, ale svojimi dielami sa zaradil do pokladnice svetovej kultúry. Preto ho pri príležitosti 200. výročia narodenia svetová kultúrna organizácia UNESCO zaradila do svojho programu kultúrnych výročí na rok 1985.

Hollý písal v jazyku, ktorý uzákonil Anton Bernolák, a dokázal ho geniálne uplatniť vo svojich veľdielach - v národnom epose Svätopluk, v epose Cirillo-Metodiáda, Sláv aj v Selankách, ktoré patria k lyrickým skvostom slovenskej literatúry, aj v Žalospevoch nad smutným postavením ľudu. Svojimi prekladmi antických básnikov Homéra, Horácia a celej Vergíiovej Eneidy dokázal, že aj taký mladý spisovný jazyk je rovnocenný vyspelým eu-

rópskym jazykom. V snahe o povzbudenie povedomia nášho veriaceho ľudu zostavil a vydal duchovné piesne pod názvom Katolícki spevník.

Ako na autoritu slovenskej kultúry sa naňho obracali všetci významní národovci, takže sa stal aj akýmsi spájacím mostom medzi Bernolákovcami a Štúrovcami pri presadzovaní novej spisovnej slovenčiny.

Juraj Palkovič. K Bernolákovcom, t. j. k vzdelancom a kňazom združeným okolo Antona Bernoláka, patrila aj profesor a kanonik Juraj Palkovič (1763 - 1835). Do dejín sa zapísal prekladom Svätého písma do slovenčiny, ktorý vydal a z vlastných príjmov hradil jeho rozoslanie po slovenských farnostiach. Bola to veľká a šľachetná pomoc národu. Rovnako mu patrí nehnúca zásluha na tom, že tlačou vyšli diela Jána Hollého a Bernolákov Slovár.

Významným členom bernolákovskej skupiny bol aj ostrihomský arcibiskup kardinál Alexander Rudnay, ktorý je známy svojím výrokom: „Slovák som, a čo by som bol aj na stolci Petrovom, Slovák budem.“

Prehĺbenie národného povedomia. Slovenskí vlastenci burcovali ľud k národnému povedomiu. Pestovali jeho reč a rozvíjali kultúru. Usilovali sa o to, aby sa Slováci mohli rozvinúť a mali rovnoprávne postavenie medzi ostatnými národmi v Uhorsku. Na splnenie ich nádeje sa muselo vynaložiť ešte veľa úsilia a obetí. Toto obdobie našich národných dejín má veľký význam v budúcom vývoji na Slovensku. Plným právom ho nazývame obdobie obrodovania slovenského národa. Veľké postavy tých čias si uctievať ako národných buditeľov.

Čo bolo Slovenské učené tovarišstvo?

SLOVENSKÉ UČENÉ TOVARIŠSTVO SA ZASLÚŽILO O ROZVOJ KULTÚRY A DUCHOVNÉHO ŽIVOTA SLOVENSKÉHO NÁRODA. SLOVENSKÍ NÁRODNÍ BUDITELIA SÚ: ANTON BERNOLÁK, JÁN HOLLÝ, JURAJ FÁNDLY, JURAJ PALKOVIČ A MNOHÍ ĎALŠÍ.

Kedy si začala slovenčina raziť cestu do verejného života? - S čím bolo spojené používanie slovenčiny? - Ktorí národní buditelia sa zaslúžili o prebudenie povedomia Slovákov pred Bernolákom? - Aké knihy napísal Anton Bernolák? - Ktorí boli poprední členovia Slovenského učeného tovarišstva? - Čo napísal Ján Hollý? - Kto prvý preložil Sväté písmo do slovenčiny?

MATICA SLOVENSKÁ A SPOLOK SV. VOJTECHA

Sebaurčenie Slovákov. Náboženské pomery na Slovensku v 19. storočí boli v znamení nevyriešených národnostných otázok. Ako iné národy Európy aj Slováci sa snažili o právo na sebaurčenie. Chceli mať svoj spisovný jazyk a rovnaké práva ako ostatné národy v Uhorsku. Toto storočie bolo zároveň poznačené revolúciami a povstaniami, ako aj náboženskými konfliktami, ktoré sa nahromadili od čias jozefinizmu.

Revolučný rok 1848. Rok 1848 sa stal prelomovým rokom v živote národov žijúcich v Rakúsko-uhorskej monarchii. Vypukli revolúcie a povstania proti habsburskému trónu a za národné práva. Kossuthovo (Košutovo) povstanie vyústilo do odmietnutia nadvlády Rakúska a vyhlásenia maďarskej republiky. Nemaďarské národy sa tohto vývoja obávali, pretože vedeli, že im hrozí nebezpečenstvo útlaku zo strany Maďarov, a tak sa postavili na stranu cisára. Na čele odboja Slovákov proti Maďarom boli naši významní buditelia Štúr, Hurban a Hodža. Rakúske vojská s pomocou Rusov porazili Maďarov pri Világoši (Világoši) v roku 1849. Po potlačení maďarského povstania sa vrchnosti v Uhorsku správali žičlivejšie k nemaďarským národom. Vtedy boli na biskupské stolce vymenovaní aj viacerí Slováci: do Banskej Bystrice nastúpil Štefan Moyses, spišským biskupom sa stal Ladislav Zábojský, na biskupský stolec do Záhrebu nastúpil Slovák Juraj Haulík, rodák z Trnavy, ktorý sa neskôr stal aj kardinálom.

V tom čase sa začali do Uhorska, a teda aj na Slovensko, šíriť myšlienky náboženského liberalizmu, ktoré nepriaznivo vplývali na náboženský život u nás. Vyostrovali sa aj vzťahy medzi katolíkmi a protestantmi, najmä vo veciach miešaných manželstiev a v otázkach náboženskej výchovy detí. Nedorozumenie vzniklo aj v otázke prestupovania z jedného vierovyznania na druhé.

Slovenčina spája katolíkov i evanjelikov. Láska k národu a k slovenskému jazyku priviedla k užšej spolupráci významných dejateľov z radov katolíkov i evanjelikov. Vtedy sa aj evanjelici rozhodli pre slovenčinu. Ľudovít Štúr so svojou skupinou dosiahli, že sa ustanovila nová spisovná slovenčina, ktorá vychádzala zo stredoslovenského nárečia. Štúrovci sa stali pokračovateľmi Bernolákovcov v uvedomovacej činnosti medzi ľuďmi. Dohoda o zjednotení slovenských evanjelikov a katolíkov vo veci spisovnej slovenčiny sa uskutočnila na fare v Čachticiach v roku 1847. Tento čin, ako aj mnohé iné príklady zhody medzi katolíkmi a evanjelikmi boli predzvest'ou budúcich ekumenických snáh. Ukázali, že dorozumenie je nielen možné, ale aj pre národ nevyhnutné.

Štefan Moyses. Významnou postavou slovenského národa bol banskobystrický biskup Štefan Moyses. Narodil sa v roku 1797 vo Veselom. Študoval v Trnave a v Ostrihome. Ako mladý kňaz začal pôsobiť v Budapešti medzi Slovákami. Neskôr prešiel do Chorvátska, menovite do Záhrebu. Tu vykonal záslužnú prácu na poli národného obrodenia, kultúrneho života a cirkevnej organizácie chorvátskeho národa. S veľkými skúsenosťami sa vrátil v roku 1850 do vlasti. Ako biskup v Banskej Bystrici sa celou váhou svojej osobnosti dal do služieb Cirkvi a svojho národa. Bol na čele delegácie Slovákov, ktorí v roku 1861 predložili panovníkovi žiadosť o národné práva. Zaslúžil sa o založenie a vydávanie časopisu Cyril a Metod. Do dejín slovenského národa sa zapísal svojou veľkou zásluhou o vytvorenie Matice slovenskej.

Matica slovenská. Po oficiálnom schválení stanov v roku 1863 sa konalo v Turčianskom svätom Martine zakladajúce valné zhromaždenie 4. augusta, práve v tomto jubilejnom roku tisícročného výročia príchodu svätých Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu. O jej

ustanovenie sa pričínili mnohí katolícki i evanjelickí náboženski a kultúrni činitelia. Prvým predsedom Matice slovenskej sa stal biskup Štefan Moyses a podpredsedom evanjelický superintendent Karol Kuzmány. Matica slovenská si vytýčila vznešené ciele. Zjednocovala všetkých členov národa, katolíkov i evanjelikov, pomáhala rozvíjať ich kultúrne dedičstvo a pestovať slovenský jazyk. Jej zasadania sa stali tribúnou obrany práv slovenského národa. Vykonávala predovšetkým národno-buditel'ské poslanie a slúžila rozvoju slovenskej vedy, umenia a literatúry.

Osudy Matice slovenskej podliehali celkovému daniu v našej krajine - obdobiam rozmachu, rozkvetu vďaka veľkej obetavosti slovenského ľudu, ale aj obdobiam útlmu jej činnosti, ba dokonca aj jej úplného zrušenia (r. 1875). Po vytvorení ČSR v roku 1919 sa jej činnosť obnovila. Hlásila sa do nej nová mladá generácia. Predsedom sa stal veľký básnik Pavol Országh Hviezdoslav. Matica slovenská potom až do roku 1948 bola najväčším kultúrnym stánkom s približne stotisíc členmi. Veľmi záslužnú činnosť vyvíjala aj medzi Slováckmi vyst'ahovanými v rozličných blízkyh, ale aj d'alekých krajinách. Po nástupe totality Matica slovenská sa stala len vedeckým štátnym ústavom s veľmi obmedzenou činnosťou, zameranou najmä na plnenie funkcie Slovenskej národnej knižnice. Pre jej činnosť sa otvorila nová epocha po novembri 1989.

Rakúsko-uhorské vyrovnanie. Dôležitým medzníkom v histórii slovenského národa bol rok 1863, keď sa uskutočnilo tzv. rakúsko-uhorské vyrovnanie. Maďari získali v Uhorsku všetku moc. Pre nemad'arské národy, teda aj pre Slovákov, nastali ťažké časy. Začala sa dôsledná maďarizácia. V roku 1875 zatvorili Maticu slovenskú, ako aj tri slovenské gymnáziá: v Revúcej, v Turčianskom svätom Martine (podporované slovenským evanjelickými národovcami) a v Kláštore pod Znievom (podporované katolíckmi). Veľké maďarizačné snahy sa sústredili na celé školstvo a maďarčina sa stala na dlhý čas jediným vyučovacím jazykom u nás.

Ochrana pred maďarizáciou. V ťažkých časoch národnej poroby v boji národa o svoju vlastnú existenciu jedinou oporou mu boli tak katolícki, ako aj evanjelickí duchovní. Po zrušení Matice slovenskej a zákaze jej valných zhromaždení podaril sa obetavému preňčovskému farárovi Andrejovi Kmeťovi založiť v roku 1892 Muzeálnu slovenskú spoločnosť. Vďaka nej sa zachovali pre ďalšie generácie poklady ľudovej kultúry, predhistorické a historické pamiatky zo Slovenska a bohaté prírodopisné zbierky. Spolu so spolkom Živena usporiadala táto spoločnosť v Turčianskom svätom Martine augustové slávnosti, ktoré pokračovali v matičnej tradícii s hojnou účasťou slovenských národovcov.

Katolícke noviny, ktoré začali vychádzať v Spolku sv. Vojtecha, veľmi pomáhali udržiavať povedomie a vieru v ľude. Z kňazov v tom čase vynikali František V. Sasinek, Richard Osvald, vydavateľ časopisu Kazateľňa, a neskôršie ružomerský farár Andrej Hlinka.

Andrej Radlinský. Veľké zásluhy na poli cirkevného i kultúrneho života na Slovensku mal Andrej Radlinský. Narodil sa v roku 1817 v Dolnom Kubíne. Farárom sa stal v Kú-

toch pri Bratislave. Bol vynikajúcim kazateľom a neskôr aj písaným slovom pomáhal oživiť v národe kresťanského ducha. Zakladal spolky triezvosti, keďže v tom čase bol medzi pospolitým ľudom veľmi rozšírený alkoholizmus. Zakladaj aj nedeľné školy pre mládež a knižnice.

Hojne prispieval do rôznych časopisov, ako boli Poklady kazateľského rečníctva, Cyril a Metod, Katolícke noviny, Slovenská slovesnosť a i. Vo svojom závete dal právo Spolku sv. Vojtecha na vydávanie veľmi obľúbenej a najrozšírenejšej modlitbovej knihy medzi našim ľudom Nábožné výlevy, ktorej význam a hodnota po stránke náboženskej ani národnej neboli dodnes docenené. Táto kniha sa v roku 2010 vďaka Spolku sv. Vojtecha v Trnave dočkala nového vydania v spisovnej slovenčine a v duchu súčasných cirkevných dokumentov.

Spolok sv. Vojtecha. Vyvrcholením snaženia a práce Andreja Radlinského bolo založenie Spolku sv. Vojtecha. Umyslom Radlinského a jeho blízkych priateľov a spolupracovníkov bolo, aby Spolok pracoval už pri oslavách tisícého výročia príchodu svätých Cyrila a Metoda.

Žiaľ, nedoparilo sa mu to pre zdĺhavé a zložité vymáhanie potvrdenia stanov Spolku u cirkevnej aj štátnej maďarskej vrchnosti. Napokon bolo jeho neúnavné úsilie korunované úspechom a 14. septembra 1870 sa v Trnave uskutočnilo prvé valné zhromaždenie Spolku sv. Vojtecha za účasti päťsto členov. Postupne sa členská základňa rozširovala po celom Slovensku. Okolo Spolku sa združili významní slovenskí spisovatelia a buditelia, ako boli Ján Palárik, Richard Osvald, Andrej Kmet', Ferko Urbánek a mnohí ďalší. Spolok sa stal skutočnou baštou kresťanskej náboženskej osvety. Vo svojej činnosti prežíval tak roky rozkvetu, ako aj časy určitých kríz spôsobených pohnutým politickým dianím v našej krajine. Po prvej svetovej vojne, v roku 1920, prijal Spolok nové stanov podľa návrhu dr. Karola Kmeťku, neskôršieho nitrianskeho arcibiskupa. Za predsedu zvolili Andreja Hlinku a za správcu Jána Pöstényiho.

Najplodnejšie roky Spolku sv. Vojtecha. Aktivita Spolku sv. Vojtecha sa začala plne rozvíjať. Otvárali sa jej nové cesty po celej krajine, čulejšie spojenia s krajanmi v USA, Kanade, Belgicku, Francúzsku, Maďarsku, Rumunsku, Juhoslávii a inde. Zriadila sa spolková kníhtlačiareň, kniháreň a kníhkupectvo. Edičná činnosť bola veľmi pestrá. Spolok vydával nielen obľúbený kalendár Pútnik svätovojtešský, ale aj veľa poučných, vedeckých, zábavných titulov, detských kníh, školských učebníc, časopisov. Podarilo sa vydať aj celé Sväté písmo v slovenčine. V roku 1937 vyšiel unikátny Jednotný katolícky spevník, ktorý zostavil hudobný skladateľ Mikuláš Schneider-Trnavský. Nadviazal v ňom na tradíciu slovenského cirkevného spevu. Má veľkú zásluhu na tom, že sa už vtedy na celom Slovensku používal pri liturgických úkonoch jednotný text a melódia piesní. Pri takejto vysoko aktívnej činnosti Spolku sv. Vojtecha sa rozrástlo jeho členstvo, v zahraničí takmer na 10 000 členov a doma na viac než 90 000.

Významné osobností našich dejín

Anton Bernolák

Juraj Fandly

Ján Hollý

Andrej Radlinský

Karol Kuzmány

Ľudovít Štúr

Štefan Moyses

Pavol Országh Hviezdoslav

Andrej Hlinka

Jozef Tiso
prvý prezident Slovenskej republiky

Milan Rastislav Štefánik

Alexander Dubček

Po smrti Andreja Hlinku predsedom Spolku sa na dva roky stal dr. Jozef Buday a po ňom až do roku 1950 košický biskup Jozef Čársky.

Spolok v čase totality. Po nástupe totalitného systému v päťdesiatych rokoch nastala postupná likvidácia činnosti Spolku sv. Vojtecha. Do Spolku bol dosadený vládny zmocnenec, tlačiareň bola zoštátnená a vydávanie kníh sa obmedzilo na minimum, a to len cez „Cirkevné nakladateľstvo“ s prísnou štátnou cenzúrou so zámerom potlačania akýchkoľvek snáh o náboženské uvedomovanie.

Zrušila sa členská základňa a výbor Spolku sa dostal do rúk členov tzv. Mierového hnutia katolíckych duchovných. A tak aj jubilejné oslavy stého výročia založenia Spolku sv. Vojtecha v roku 1970, teda už v časoch „normalizácie“, sa stali súkromnou záležitosťou výboru Spolku, a nie celého slovenského národa.

V tomto čase temna zažiarilo pre Cirkev Slovenska nádejné svetlo. Zahraniční Slováci založili v roku 1963 v Ríme Ústav sv. Cyrila a Metoda, ktorý začal nahrádzať ochromenú vydavateľskú činnosť Spolku. Rovnako aj vydavateľstvo Priatelia dobrej knihy v Cambridge vydávalo v týchto ťažkých rokoch významnú náboženskú literatúru a udržalo tak kontinuitu vo vzdelávacej a nábožensko-uvedomovacej činnosti Spolku sv. Vojtecha. Totalitný systém vynakladal maximálne úsilie, aby sa ani jedna kniha nedostala zvonku na Slovensko. Vďaka obetavým ľuďom sa však vždy našiel nejaký spôsob ich dodania za „železnú oponu“.

Stodvadsať rokov trvania Spolku sv. Vojtecha. Po novembri 1989 Spolok sv. Vojtecha v nadväznosti na svoju dlhoročnú tradíciu obnovil svoje pôvodné poslanie - spolkovou a vydavateľskou činnosťou rozvíjať, podporovať a upevňovať náboženského ducha nášho ľudu.

Obnovila sa členská základňa na slovenských dedinách a v mestách. Spolok vydal pre svojich členov aj obnovené stanovy. Členovia v nich nájdu návod, ako uskutočňovať spolkový život vo farnostiach, a tým oživovať kresťanského ducha vo svojom prostredí.

Začala sa aj vydavateľská činnosť Spolku. Vydávaním a šírením katolíckej tlače, modlitbových kníh, katechizmov, kalendára Pútnik svätovojtešský a inej náboženskej literatúry sa zodpovedne pričíňuje o prehlbenie kresťanstva u nás.

Podľa rozhodnutia Slovenskej biskupskej konferencie predsedom Spolku sv. Vojtecha sa stal pomocný biskup banskobystrickej diecézy Peter Dubovský. Po ňom určité obdobie bol predsedom Spolku pomocný biskup Štefan Vrablec. Toho času je predsedom trnavský arcibiskup Ján Orosch. Riaditeľom SSV bol posledné desaťročia Mons. Vendelín Pleva. Toho času je riaditeľom kňaz Ivan Šulík.

Kto sa pričínil o založenie Matice slovenskej a Spolku sv. Vojtecha?

O ZALOŽENIE MATICE SLOVENSKEJ V ROKU 1863 SA ZASLÚŽIL NAJMAĽ BISKUP ŠTEFAN MOYSES. O ZALOŽENIE SPOLKU SV. VOJTECHA V ROKU 1870 SA ZASLÚŽIL NAJMAĽ ANDREJ RADLINSKÝ.

O čo sa usilovali Slováci v 19. storočí? - Čím sa vyznačoval rok 1848? - V čom sa ukázalo vzorné spolunažívanie katolíkov a protestantov? - Kto bol zakladateľom Matice slovenskej? - Kedy bola založená Matica slovenská? - Čo nastalo v Uhorsku po roku 1863? - Kto bol oporou národa v čase maďarizácie? - Ako sa o Slovensko zaslúžil Andrej Radlinský? - Kedy bol založený Spolok sv. Vojtecha? - Aké má poslanie Spolok sv. Vojtecha?

EXODUS SLOVÁKOV

Druhé Slovensko v zahraničí. Máloktorý národ a toľko taký malý, ako je slovenský, má toľko svojich príslušníkov v zahraničí. Viac ako tretina Slovákov žije v cudzom svete (tri milióny). Túto skutočnosť spôsobilo hromadné vystaňovalectvo ako náš fenomén novovekých dejín. Exodus (odchod) Slovákov do zahraničia zapríčinili viaceré dôvody, ktoré možno zhrnúť do troch skupín: príčiny hospodárske, politické a náboženské (ideologické). Vystaňovalectvo sa uskutočnilo vo viacerých vlnách.

Prvá vlna vystaňovalectva. Slováci sa začali sťahovať do zahraničia na začiatku 18. storočia. Príčinou tejto vlny vystaňovalectva bola predovšetkým nesmierna bieda ľudu, ale aj náboženské nezhody. Biedu na Slovensku v tom čase zapríčinil pohyb obyvateľstva vynútený vojnami a nepokojmi.

Z Dolných zemi Uhorska sa hrnuli ľudia zo strachu pred Turkami na územie Slovenska, kde potom vzniklo veľké preľudnenie. Hornaté kraje Slovenska nestačili užiť ani domácich, nie ešte prisťahovalcov. Keď začali Turci po porážkach opúšťať veľké územia na Dolnej zemi, vrchnosť sa ich usilovala osídliť novým obyvateľstvom. V tom čase sa tam sťahovali mnohí Slováci s celými rodinami. Niektorí sa usadili v južnom Maďarsku, iní putovali až do Juhoslávie. V Maďarsku sa ešte aj dnes hlási ku Slovákom asi 100 000 obyvateľov. Viacerí časom splynuli s maďarským obyvateľstvom. V Juhoslávii sa za Slovákov hlási asi 80 000 obyvateľov. V Rumunsku žije vyše 20 000 Slovákov. Po nepokojoch medzi protestantmi a katolíkmi sa mnohí evanjelici odstahovali kvôli obmedzovaniu ich náboženských práv u nás na Dolnú zem. To vysvetľuje aj skutočnosť, že väčšina Slovákov sa tam hlási k evanjelickému vyznaniu.

Druhá vlna vystaňovalectva. Druhá vlna vystaňovalectva sa viaže na rok 1880. Bo to masový odchod Slovákov do Ameriky. Spôsobila to jednak veľká sociálna bieda u nás, jednak sľubný rozmach priemyslu v Amerike. Potreba zabezpečiť chlieb a čo i len nevyhnutné potreby na živobytie donútili obyvateľov najchudobnejších krajov Slovenska hľadať si prácu v zámorí. Dlhé roky tam robili tie najťažšie práce v baniach, dokoch, lesoch a pod. Niektorí z nich sa po nadobudnutí určitých úspor vrátili k svojim rodinám. Mnohí zasa sa aj s rodinami usadili v novom svete. Do Spojených štátov amerických odišlo asi 700 000 Slovákov. Dnes sa odhaduje, že ich je tam asi pol druhá milióna. Mnohí z nich sa už prispôbili a ich potomkovia ani nepoznajú reč svojich predkov. Zaujímajú sa však o krajinu ich pôvodu.

Slováci v USA. Slováci v Amerike sa snažili držať spolu a usadzovali sa v osadách, v ktorých si vytvorili svoje farnosti. Vychovaní vo viere svojich otcov nemohli žiť v cudzom svete bez kostolov, a tak zo svojich skromných príjmov budovali vo svojich osadách kostoly, platili si duchovných, ktorí sa stali dušou celej osady a starali sa nielen o náboženské, ale aj o kultúrne a sociálne potreby svojich veriacich. Niektorí kňazi prišli do Ameriky zo Slovenska, iní vyštudovali už v Amerike. Apoštolskou horlivosťou vynikal katolícky kňaz Štefan Furdek, rodák z Oravy, ktorý 32 rokov účinkoval medzi svojimi v Clevelande. Založil Prvú slovenskú katolícku jednotu, ktorá sa starala o mravné, kultúrne aj národné povznesenie slovenských prisťahovalcov, ako aj o ich sociálne poistenie. Pod jeho vedením založili americkí Slováci v roku 1893 Maticu slovenskú. Popri slovenských kostoloch vznikli aj slovenské školy. Slovenskí katolícki kňazi so súhlasom pápežskej Stolice založili osobitnú slovenskú rehoľu sestier sv. Cyrila a Metoda. Rehoľa mala na starosti slovenské dievčenské katolícke školy. Na jej založení mal najväčšiu zásluhu farár Matúš Jankola, rodák z Trstenej. Nemožno zabudnúť ani na horlivého slovenského kňaza v USA Jána Lacha. Časom prichádzali do Ameriky aj vzdelaní Slováci, ktorí museli opustiť svoju vlasť pre svoje národné presvedčenie. Medzi nich patrí kňaz banskobystrickej diecézy Jozef Murgaš. V novom svete sa vyznamenal svojimi technickými objavmi v oblasti rádiatelegrafického vysielania na svojej americkej fare ešte pred Marconim (Markonim).

Z významných kňazských osobností treba spomenúť biskupa Andreja Grudku, ktorého rodičia pochádzali zo Spišskej Starej Vsi, a biskupa Jozefa Adamca, ktorého rodičia prišli do USA z Trenčianskej Závady.

Veľmi významná je pomoc amerických aj kanadských Slovákov, ktorí na prosby z domoviny štedro finančne prispievali a morálne podporovali významné slovenské podujatia, napríklad pri zakladaní a činnosti Matice slovenskej, pri oživovaní činnosti Spolku sv. Vojtecha po prvej svetovej vojne, pri výstavbe Misijného domu v Nitre a veľa iných národných a náboženských podujatí.

Slováci v Kanade. Po prvej svetovej vojne sa zdvihla ďalšia vlna vystáhovalectva Slovákov do Kanady. Väčšinu z nich vyhnala bieda, ale mnohí opustili vlasť na začiatku storočia pre národnostné a politické dôvody. Väčšie skupiny z nich si tu založili osady. Dnes je v Kanade asi 70 000 Slovákov. Vystáhovalci pochádzali v značnej miere z východného Slovenska, preto sa mnohí hlásia ku gréckokatolíckemu vyznaniu. Majú tam aj vlastné slovenské gréckokatolícke biskupstvo, na čele ktorého bol biskup Michal Rusnák.

Politická emigrácia. Novú vlnu vystáhovalectva z Česko-Slovenska zaznamenávame po druhej svetovej vojne a potom najmä po februári 1948 po nastolení komunistického režimu. Utečencov z tohto obdobia voláme politická emigrácia. Utečenci sa usadili v rozličných krajinách sveta. Politická emigrácia mala ešte ďalšiu etapu, a to po roku 1968, keď našu krajinu obsadili vojská Varšavskej zmluvy, aby prerušili politický vývoj v našej krajine, ktorý smeroval k humanizácii nášho života. Nášmu národu vznikli vtedy nevyčísli-

teľné škody odchodom najmä mladých vysokoškolsky vzdelaných ľudí, ktorí sa oprávnene obávali nastupujúcej ešte zdeformovanejšej ideológie.

Čo zapríčinilo odchod Slovákov do zahraničia?

ODSŤAHOVANIE SLOVÁKOV ZAPRÍČINILA CHUDOBA, ALE AJ NÁBOŽENSKÉ NEPOKOJE A POLITICKÝ ÚTLAK, VEĽA ICH ŽIJE NAJMÄ V USA A KANADE.

Kedy sa začalo vyst'ahovávanie Slovákov za hranice? - Kam sa vyst'ahovalo mnoho Slovákov v 18. storočí? - Akého vyznania je väčšina Slovákov vyst'ahovaných na Dolnú zem? - Kedy vznikla druhá vlna emigrácie Slovákov? - Čo zapríčinil odchod Slovákov do Ameriky? - Kam sa vyst'ahovalo najviac Slovákov? - Ako sa organizovali Slováci v USA? - Kedy sa vyst'ahovalo veľa Slovákov do Kanady? - Kedy nastal nový exodus obyvateľov Slovenska do zahraničia?

SLOVENSKO ZA PRVEJ REPUBLIKY

Pomery pred prvou svetovou vojnou. Život na Slovensku na konci 19. a na začiatku 20. storočia ovplyvnila maďarizácia. Odzrkadľovalo sa to nielen v politike, ale aj v občianskom a náboženskom živote pospolitého ľudu. Pod tlakom uhorskej vlády boli na biskupské stolce na Slovensku menovaní biskupi maďarskej národnosti, ktorí nepoznali reč ľudu svojej diecézy. Horliví slovenskí kňazi často museli trpieť rozličné príkoria. Niekde sa dokonca zakazovalo v kostoloch kázať a spievať po slovensky. Ešte aj náboženstvo v školách sa malo vyučovať po maďarsky. Na zárok z Ríma sa potom náboženstvo učilo po slovensky. Veľká väčšina slovenských kňazov zostala verná svojmu národnému povedaniu. V pospolitom ľude udržiavali kresťanského ducha a národnostné cítenie. Medzi smutné udalosti predvojnových rokov patrí aj tragická udalosť v Černovej pri Ružomberku v roku 1907 pri posviacke tamojšieho kostola. Vtedy maďarskí žandári zastrelili sedem ľudí a niekoľko desiatok ľudí zranili.

Prvá svetová vojna. Neporiadky v Európe a nevraživosť medzi národmi a národnosťami najmä v Rakúsko-Uhorsku vyústili do vojnového konfliktu. Vojna vypukla v lete roku 1914 a čoskoro prerástla do svetovej vojny. Jej ničivé následky neobišli ani Slovensko. Ľudom priniesla nesmierne materiálne a duchovné škody. Padlo v nej veľa slovenských chlapcov na rôznych bojiskách. Vojna tak ako v celom svete aj u nás spôsobila mravný a náboženský úpadok. Ľud veľmi trpel biedou aj hladom. Výsledkom vojny bol pád Rakúsko-Uhorskej monarchie. Z bývalého Rakúsko-Uhorska vznikli nové štáty, medzi nimi aj Česko-slovenská republika.

Zrod CSR. Popri obetavých národovcoch, ktorí bojovali za slobodu svojho národa na Slovensku, o zrod novej republiky sa veľkou mierou pričínili americkí Česi a Slováci. Už v roku 1915 uzavreli Clevelandskú dohodu a neskôr spoluprácu našich národov spečatili v máji 1918 Česko-Slovenskou dohodou v Pittsburgu, ktorú ešte v Amerike podpísal už ako prezident nového štátu T. G. Masaryk. Dohoda vyvolala uspokojenie a nadšenie našich

krajanov v Amerike, ktorí ďalej veľkodušne finančne prispievali na víťazstvo zahraničného odboja proti rakúsko-uhorskému jarmu.

Českí a slovenskí politici sa spojili aj v diplomatickom úsilí o presadenie a uznanie novej republiky. Najvýznamnejšie politické osobnosti boli: Tomáš Garrigue (Garik) Masaryk, Eduard Beneš, Milan Rastislav Štefánik, Vavro Šrobár, Ferdiš Juriga, Milan Hodža, Andrej Hlinka, Martin Rázus a mnohí ďalší. Prvá republika bola vyhlásená 28. októbra 1918.

Na spolužitie Čechov a Slovákov v mladej Československej republike hneď od začiatku nepriaznivo pôsobili rozličné nedorozumenia. Vyplynuli najmä z dvoch hlavných príčin, a to z centralizmu a z čechoslovakizmu. Celá politika sa riadila z pražského centra. Slovenskí politici zbytočne poukazovali na zvláštnosti Slovenska a z toho vyplývajúce požiadavky na potreby osobitného hospodárskeho riešenia slovenských záležitostí. Odzrkadľovalo sa to takmer na celom verejnom živote - v školstve, priemysle aj v iných odvetviach. Tento problém úzko súvisel s nežiaducim čechoslovakizmom, hnutím, ktoré presadzovalo názor, že Česi a Slováci tvoria jeden národ, že Slováci sú údajne len vetvou českého národa. S týmito názormi nemohla slovenská strana súhlasiť a dožadovala sa parlamentnými cestami svojich práv potvrdených ešte v Pittsburskej dohode.

Andrej Hlinka. Medzi významné osobnosti nášho národa patrí katolícky kňaz Andrej Hlinka (1864 - 1938). Celý svoj život zasvätil obrane náboženských a národných práv Slovákov. V roku 1905 založil Slovenskú ľudovú stranu. Pred prvou svetovou vojnou nebojácne vystupoval proti veľkému nátlaku maďarizácie, za čo bol odsúdený a väznený v Segedíne. Vo väznici preložil väčšiu časť Starého zákona do slovenčiny.

Veľkosť jeho ducha sa všestranne uplatnila v náboženskej, kultúrnej, sociálnej a politickej oblasti. Niekoľko rokov bol predsedom Spolku sv. Vojtecha. Vydal viaceré náboženské diela, ako napríklad Nábožné diet'a, Modlitebná knižka a cirkevný katolícky spevník, Nábožný kresťan a i. Vydal aj spis so sociálno-výchovným zameraním: Ako založíme gazdovsko-potravný a úverový spolok.

V záujme zvýšenia sociálnej a kultúrnej úrovne slovenského ľudu založil inštitúcie s príslušným zameraním: Ľudovú banku, tlačiareň Lev v Ružomberku a Vydavateľský spolok v Bratislave.

Pokiaľ išlo o jeho politickú činnosť, v roku 1917 sa prihlásil k spoločnej štátnosti Čechov a Slovákov a v roku 1918 sa stáva signatárom spoločného štátu. Keďže slovenský národ prežíval stále väčšie sklamanie z vývoja v novej republike, Andrej Hlinka sa pevne postavil za zrovnoprávnenie slovenského národa v Československu a zasadzoval sa za celou svojou osobnosťou ako poslanec za Slovenskú ľudovú stranu až do svojej smrti. Zomrel 14. augusta 1938 na svojej fare v Ružomberku.

Ťažké postavenie Cirkvi. Cirkev v novej republike hneď od začiatku mala veľké ťažkosti. Pod vplyvom myšlienok T. G. Masaryka a českej inteligencie sa hlásal náboženský liberalizmus - voľnomyšlienkarstvo. Nebola to len ľahostajnosť k náboženstvu, ale postupne sa prešlo aj k útokom proti Katolíckej cirkvi a urážaniu náboženského cítenia ľudu.

Na Slovensku tieto myšlienky a z nich vychádzajúce opatrenia vyvolali veľké rozčarovanie a obavy.

Zrod československej cirkvi. V novej republike nebol ani jeden slovenský a český biskup. Biskupské stolce v Čechách boli obsadené Nemcami a na Slovensku Maďarmi. Táto situácia veľmi nepriaznivo vplývala na duchovný život v krajine. Kňazi v Čechách na protest proti Vatikánu založili „československú cirkev“ a vtedy s viac než dvesto kňazmi opustilo Cirkev asi pol druhá milióna veriacich. Slovenskí kňazi neprijali české vplyvy a na zhromaždení v Žiline sa ohradili aj proti názvu československá cirkev, pretože v nej nijakí Slováci neboli. Na Slovensku sa okrem niekoľkých Čechov k československej cirkvi pripojila iba jedna farnosť v Liptovskej Osade, ale aj tá sa neskôr vrátila ku katolíkom.

Prví slovenskí biskupi. Všeobecné pomery po prvej svetovej vojne sa aj na Slovensku zmietať v chaose tak v oblasti politickej, ako aj sociálnej a rovnako neutešené pomery boli aj v cirkevnoprávnej oblasti. Slovensko patrilo dovtedy pod jurisdikciu ostrihomskeho a jágerského arcibiskupstva. V roku 1920 však Svätý Otec Benedikt XV. vymenoval pre Slovensko prvých troch slovenských biskupov, ktorých slávnostná vysviacka bola v roku 1921 v staroslávnej Nitre, v meste s bohatou cyrilometodskou tradíciou. Táto udalosť mala mimoriadny význam pre katolicizmus na Slovensku. Odvtedy dostali slovenské diecézy slovenských biskupov: Nitra dr. Karola Kmet'ku, dovtedy farára v Tepličke nad Váhom, Banská Bystrica Mariana Blahu, dovtedy kapitulárneho vikára spišskej diecézy, a Spiš Jána Vojtaššáka, dovtedy farára vo Veličnej.

O päť rokov neskôr boli ustanovení ďalší traja biskupi vo funkcii apoštolských administrátorov, a to Pavol Jantusch pre trnavskú diecézu, Michal Bubnič pre rožňavskú diecézu a Jozef Čársky pre košickú diecézu. Za gréckokatolíckeho biskupa pre prešovskú diecézu bol v roku 1927 vymenovaný Pavol Gojdič.

Dohoda medzi Cirkvou a štátom. Vzťahy medzi štátom a Katolíckou cirkvou v dvadsiatych rokoch nepriaznivo ovplyvnili vydané zákony, ktoré sa priečili katolíckemu náboženstvu. Menovite išlo o manželský zákon, malý školský zákon, slávenie sviatkov a iné. V roku 1928 sa medzi vládou a svätou Stolicou uzavrela dohoda Modus vivendi. Podľa tejto dohody sa aj v roku 1936 otvorila v Bratislave bohoslovecká fakulta. V období medzi dvoma svetovými vojnami sa budúci kňazi na Slovensku vychovávali v seminároch jednotlivých biskupstiev.

Katolícka charita na Slovensku. Na prelome 19. a 20. storočia vydal veľký pápež Lev XIII. encykliku Rerum novarum, v ktorej vysvetlil sociálnu náuku Cirkvi. Apeluje na svedomie sveta, štátnikov, medzinárodné i národné organizácie a upozorňuje ich na nevyhnutnosť uskutočniť sociálne a hospodárske zmeny v duchu kresťanskej morálky. Aplikácia tohto učenia bola nanajvýš aktuálna, keďže sa v tom čase rozmnožili zástupy chudobného a hladom ubiedeného ľudu. V jednotlivých krajinách na túto výzvu začali zriaďovať inštitúcie dobročinnnej lásky.

Prvú charitatívnu spoločnosť založil v roku 1918 prelát Ignác Seipel vo Viedni a nazval ju Caritas socialis (sociálna charita). Podľa tohto vzoru sa zakladali aj ďalšie charity. Na Slovensku vznikla Katolícka charita najprv v Bratislave a v Spišskej Kapitule a potom aj v iných mestách. Pôsobili v nich rehoľné sestry. K charite patrili útulky pre ľudí bez domova, vývarovne pre chudobných a starých ľudí. Sociálna výpomoc charity sa prejavila neskôr aj zriadením internátov pre študujúcu mládež. Bola to neoceniteľná podpora výchovy novej slovenskej inteligencie prichádzajúcej na štúdium z veľmi skromných majetkových pomerov.

Významná bola aj humanitárna činnosť charity v pohnutých časoch po druhej svetovej vojne na území celého Slovenska. Na jej výzvu prinášali ľudia šatstvo, deky, potraviny, ktoré potom charita za výdatnej pomoci mládeže poskytovala utečencom a zajatcom vracajúcim sa do svojich domovov cez našu krajinu. Z vývarovni charity sa vozilo jedlo aj na železničné stanice, cez ktoré prechádzali vlaky s týmito ľuďmi.

V totalitnom systéme sa stala Katolícka charita u nás len účelovým zariadením a vylúčila sa z jej činnosti dobročinná láska k ľuďom.

Dnes sa však Katolícka charita opäť vrátila k svojmu pôvodnému poslaniu - plniť evanjeliové posolstvo lásky medzi ľuďmi a podať pomocnú ruku tým, čo sú na to odkázaní. Katolícka charita je spoločné dielo lásky všetkých veriacich.

Kedy Cirkev na Slovensku dostala prvých slovenských biskupov?

CIRKEV NA SLOVENSKU DOSTALA PRVÝCH SLOVENSKÝCH BISKUPOV V ROKU 1920: NITRA KAROLA KMEŤKU, BANSKÁ BYSTRICA MARIANA BLAHU A SPIŠ JÁNA VOJTAŠŠÁKA.

Čo ovplyvnilo život na Slovensku pred prvou svetovou vojnou? - Čím sa vyznačoval kňaz Andrej Hlinka? - Čo sa stalo v Černovej v roku 1907? - Čo priniesla prvá svetová vojna národom v Európe? - Kedy vznikla prvá Československá republika? - Čo zapríčinilo nedorozumenia medzi Čechmi a Slováckmi? - Aké postavenie mala Cirkev za prvej republiky? - Ako vznikla československá cirkev? - Ktorých biskupov dostalo Slovensko v roku 1920? - Ako sa volala dohoda Cirkvi a štátu v ČSR? - Čo je Katolícka charita a aká je jej úloha?

CIRKEV V SLOVENSKOM ŠTÁTE

Vyhlásenie Slovenskej republiky. Utvoreniu samostatného štátu - Slovenskej republiky - predchádzali pohnuté politické udalosti tridsiatych rokov. Na politickú scénu v Nemecku prišiel Adolf Hitler. Jeho svetovládne plány uvrhli národy Európy, ale aj iné krajiny sveta do strašnej svetovej vojny.

Dňa 14. marca 1939 v Bratislave účastníci zasadania slovenského snemu museli rozhodnúť, či v danej pohnutej politickej situácii vyhlásiť samostatný slovenský štát. Ich rozhodovanie ovplyvnilo aj ultimátum Adolfa Hitlera, ktorý pohrozil, že Slovensko rozdelí medzi Maďarsko a Poľsko, ak sa nerozhodnú pre samostatnú Slovenskú republiku. Sloven-

ský snem sa rozhodol pre menšie zlo, vyhlási samostatný štát Slovákov - Slovenskú republiku. Okrem ultimáta vtedy všemocného vodcu nemeckého národa na rozhodovanie slovenského snemu vplývala aj ďalšia skutočnosť, a to dlhodobá túžba slovenského národa po sebaurčení znásobená nezhodami v prvej Československej republike. Žiaľ, že sa to udialo v čase veľkých politických nepokojov v celej Európe a v bezprostrednej hrozbe druhej svetovej vojny. Čechy a Morava boli vtedy vyhlásené za nemecký protektorát.

Medzinárodné uznanie Slovenskej republiky. Nový štát - Slovenskú republiku - medzinárodne uznali vlády tridsiatich šiestich krajín. Slovenská republika nadviazala diplomatické styky aj so Svätou stolicou. Veľvyslancom Slovenska vo Vatikáne sa stal Karol Sidor. V Bratislave bola zriadená nunciatúra - diplomatický úrad zástupcu Svätej stolice. Apoštolskú nunciatúru viedol Mons. Jozef Burzio.

Prezidentom Slovenskej republiky sa stal katolícky kňaz dr. Jozef Tiso. Už predtým bol činný v politickom hnutí. Bol to človek bezúhonných mravov. Krajinu viedol v zložitých vojnových časoch. V jeho vláde významné miesta zastávali aj evanjelickí politici. Po vojne bol odsúdený na trest smrti. Poprava sa konala 18. apríla 1947.

Život v Slovenskej republike. Život v Slovenskej republike sa začal budovať na kresťanských zásadách. Myšlienky rozpínavého a bezbožného nemeckého národného socializmu, ktoré sa začali rýchlo šíriť na Slovensku, sa priečili kresťanskému svetonázoru. Ľudia sa síce mali pomerne dobre, pretože sa začal rýchlejšie rozvíjať priemysel a obchod a bol dostatok pracovných miest. Tmavou škvrnou v dejinách slovenského štátu z tých čias je však otázka židovského obyvateľstva, ktorá sa riešila spočiatku podľa požiadavky nemeckej ríše. Zo Slovenska sa vtedy odtransportovalo asi 50 000 Židov do koncentračných táborov, kde väčšina z nich zahynula. Odsun Židov tak ako v iných krajinách Európy aj u nás sa uskutočňoval na nátlak Nemecka, ale zodpovednosť zaň nesú aj domáci činitelia, ktorí o osude odsunutých Židov nevedeli alebo ani nechceli vedieť. Slovenskí biskupi však niekoľkokrát vyjadrili svoj odsudzujúci postoj k nekresťanskému riešeniu židovskej otázky. Zreteľne to vyjadrili najmä v pastierskom liste, ktorý sa čítal verejne v kostoloch po celom Slovensku 21. marca 1943. Odsun Židov zo Slovenska zastavil prezident najmä na podnet listu biskupa Jána Vojtaššáka, ktorý ho informoval o tragédii odsunutých Židov, zomierajúcich v koncentračných táboroch. Viacerí židovskí obyvatelia našli záchranu ešte pred odsunom v mnohých kláštoroch aj v rodinách, ktorým hrozil podobný osud, keby sa prezradilo, že ich ukrývajú.

Úryvok z pastierskeho listu slovenských biskupov z 21. marca 1943

Vedomí si svojej zodpovednosti pred Bohom a svojej povinnosti chrániť prirodzené a zjavné normy Božie musíme pozdvihnúť svoj rozhodný a varovný hlas proti opatreniam, ktorými sa masovo bez náležitého zistenia viny každého jednotlivca postihujú naši spoluveriaci a iní naši spoluobčania na ich osobnej, rodinnej a majetkovej slobode. Pre každého občana, ale najmä pre každého držiteľa a vykonávateľa verejnej moci platí jasné a nedvojzmyselné ustanovenie Ústavy nášho štátu. Všetci obyvatelia bez rozdielu pôvodu, národnosti, náboženstva a povolania požívajú ochranu života, sla-

body, majetku (§ 81 Úst. zák. 185/939 Sl. z.) Majme na pamäti slová Písma svätého: „Čo nechcete, aby ľudia činili vám, nečiňte ani vy im.“

Cirkev v Slovenskej republike. Katolícka Cirkev na Slovensku mohla v tom čase nehatene účinkovať vo všetkých oblastiach života. Školské zákony umožňovali vyučovať náboženstvo bez prekážok na všetkých štátnych školách. Zriadovali sa aj cirkevné školy, vznikali rozličné nové náboženské spolky, ktoré svojím programom zaujali mládež. K zveľadeniu duchovného života veriacich prispela kvalitná vydávaná literatúra.

Vojnové pomery, porušenie hraníc a ich úprava spôsobili, že sa narušila aj pôvodná cirkevná organizácia. Biskupské sídla Rožňava a Košice pripadli do Maďarska. Košický biskup dr. Jozef Čársky sa vtedy presťahoval do Prešova. Biskup Michal Bubnič zostal v Rožňave. Farnosti z Užhorodu a Rožňavy spravoval košický biskup z Prešova. Už v tom čase bola snaha o utvorenie slovenskej cirkevnej provincie. Nebol však na to priaznivý čas. Na jej zriadenie sa muselo čakať až do roku 1977.

Zánik Slovenského štátu. Druhá svetová vojna sa skončila totálnou porážkou Nemecka v máji 1945. Vtedy sa skončila aj existencia samostatnej Slovenskej republiky. Už cez vojnu aj po nej Slováci prejavili vôľu žiť v spoločnom štáte s Čechmi. Život v obnovenej republike po vojne bol veľmi zložitý a ťažký. Československo patrilo do záujmovej sféry Sovietskeho zväzu a to poznačilo vývoj v celej spoločnosti. Vo februári 1948 sa v republike zmocnila vlády komunistická strana, ktorá slepo plnila príkazy Moskvy. Bola to doba temna, ktorá trvala štyridsať rokov.

Treba starostlivo rozlišovať! Jestvovanie slovenského štátu sa v časoch prenasledovania veriacich za komunistického režimu stalo podnetom na osočovanie Cirkvi na Slovensku. Biskupov a kňazov obviňovali zo spolupráce s nemeckým fašizmom a pripisovali im zodpovednosť za zločiny vojny. Kňazov a katolíkov vôbec celé desaťročia prezývali „klérofašistami“. Treba starostlivo rozlišovať medzi Cirkvou a štátnou mocou na Slovensku. Cirkev nemala nič spoločné so zločinmi nemeckého nacizmu. Naopak, veľmi pri ňom trpela. Nemecký nacizmus bol nepriateľský voči Cirkvi vo všetkých krajinách, ktorých sa zmocnil. Najviac boli prenasledovaní biskupi a kňazi v Poľsku. Ale aj vlastní nemeckí a rakúski kňazi a veriaci zahynuli za svoju vieru. Obet'ou koncentračného tábora sa stal aj poľský fran-tiškán Maximilián Kolbe, neskôr vyhlásený za svätého pre svoj svätý život aj v takých neľudských podmienkach a obetovanie svojho života za spoluväzňa, otca rodiny. Zomrel v Osvienčime ako mučeník. V koncentračnom tábore našla smrť aj sestra karmelitánka sv. Terézia Benedicta Edita Steinová (Štajnová). Bola to známa filozofka a mysliteľka židovského pôvodu, ktorá sa stala hlboko veriacou katolíčkou a vstúpila do kláštora. Odtiaľ ju nacisti odviekli do koncentračného tábora a mučili.

Čo bola prvá Slovenská republika?

PRVÁ SLOVENSKÁ REPUBLIKA BOLA PRVÝ SAMOSTATNÝ ŠTÁT SLOVÁKOV V ZLOŽITOM VOJNOVOM OBDOBÍ, KTORÉ NEPRIAZNIVO OVPLYVNILO JEJ NORMÁLNY VÝVOJ.

Čo predchádzalo vzniku Slovenskej republiky? Čo je temnou škvrnou v dejinách Slovenskej republiky? – Aký postoj zaujali slovenskí biskupi k židovskej otázke? – Aké postavenie mala Cirkev v slovenskom štáte?

ŠTYRIDAŤROČNÉ PUTOVANIE NÁŠHO NÁRODA PÚŠŤOU

Povojnové rozdelenie Európy. Po druhej svetovej vojne sa tvár Európy značne zmenila. V západnej Európe sa začala rozvíjať demokracia a pomerne rýchlo sa odstraňovali následky vojny. Čoskoro sa podarilo obnoviť zničený priemysel a zorganizovať hospodárstvo tak, aby sa mohol vyvíjať spokojný život občanov. Krajiny východnej Európy sa však dostali pod vplyv Sovietskeho zväzu. Postupne sa v nich zmocnila vlády komunistická strana, pod vplyvom ktorej sa tieto krajiny násilne izolovali od ostatnej Európy. Ich ďalší vývoj bol podmienený absolútnou orientáciou na Sovietsky zväz. V tomto „socialistickom spoločenstve“ sa odvíjala po štyridať rokov aj história nášho národa.

Prenasledovanie Cirkvi. V roku 1949 vyšli nové zákony, ktoré upravovali vzťah Cirkvi a štátu. Obsahovali aj ustanovenia o hospodárskom zabezpečení Cirkvi. Štát zhabal všetky jej majetky a vo vlastníctve jej ponechal iba kostoly a farské budovy. Cirkev zostala teda bez akéhokoľvek vlastného hospodárskeho zabezpečenia a úplne závislá od štátu. Štát si vyhradil aj právo dávať súhlas na účinkovanie každého duchovného. Toto udeľovanie tzv. štátneho súhlasu bolo jedno z najväčších obmedzení Cirkvi. Boli zrušené všetky biskupské semináre a zriadili sa len ústredné semináre v Prahe a v Bratislave. Prijímanie na štúdium teológie bolo premyslené tak, aby výber seminaristov bol pod prísnu kontrolou štátu a aby sa ich počet maximálne obmedzoval.

Uväznenie biskupov. Hneď po februári 1948 sa začala bezuzdná kampaň proti Cirkvi. Po Slovensku sa začala šíriť nepravá „Katolícka akcia“, ktorá mala dezorientovať kňazov a veriacich a odtrhnúť ich od Ríma. Pracovníci Štátnej bezpečnosti nútili kňazov a veriacich, aby ju podpísali, čo sa dialo pod hrozbou rozličných represálií a väzenia. Biskupi sa proti tomuto nátlaku ohradzovali a odmietli aj nové zákony, ktoré obmedzovali slobodu Cirkvi. Ich vplyv na veriacich sa štát snažil obmedziť spočiatku tak, že na biskupské úrady dosadil štátnych zmocnencov, ktorí mali biskupov kontrolovať. Neskôršie biskupov internovali v biskupských rezidenciách, aby nemali možnosť stretávať sa s kňazmi a veriacimi. Napokon v roku 1950 bol režim už natoľko pripravený na útok proti Cirkvi, že biskupov dal uväzniť. Uväznili spišského biskupa Jána Vojtaššáka, neskôršie aj jeho svätiaceho biskupa dr. Štefana Barnáša, biskupa dr. Michala Buzalku a gréckokatolíckeho biskupa v Prešove Pavla Gojdiča. Do väzení uvrhli aj veľký počet kňazov a rehoľníkov.

Súd nad biskupmi a ich utrpenie. Uväznených biskupov verejne v tlači a rozhlase hanobili a označili ich za „vlastizradcov“. Po ťažkom a neludskom vyšetrovacom väzení ich predviedli v Bratislave na vykonštruovaný súdny proces s „vlastizradnými biskupmi“. Na základe falošných obvinení a svedectiev 15. januára 1951 vyniesli rozsudok: biskup Ján Vojtaššák ako sedemdesiatštyriročný bol odsúdený na 24 rokov väzenia, zaplatenie 500

000 korún, zhabanie majetku a stratu občianskych práv. Biskup dr. Michal Buzalka dostal doživotný trest väzenia, zaplatenie 200 000 korún a konfiškáciu majetku. Rovnako bol odsúdený aj biskup Pavol Gojdič na doživotný žalár, zaplatenie 200 000 korún, konfiškáciu majetku a stratu občianskych práv. Všetci traja biskupi boli súdení za zločin vojenskej zrady, za velezradu a vyzvedačstvo a za zločin úkladov proti republike. Odsúdení biskupi museli si odpykávať tresty v neľudských podmienkach vo viacerých väzniciach, v Ruzyni, v Leopoldove, v Ilave, vo Valdiciach. Biskup dr. Michal Buzalka zomrel v roku 1961 v Táboře. Biskup Ján Vojtaššák bol v roku 1963 prepustený z väzenia, ale plnej slobody sa nedožil. Do svojej smrti 4. augusta 1965 nútené žil v charitnom domove v Senohrabochoch v Čechách. Biskup Gojdič sa slobody nedožil, zomrel ako mučeník vo väzení v Leopoldove. Podobne aj pomocný spišský biskup Stefan Barnáš.

Prenasledovanie kňazov. Prenasledovaním trpeli aj verní katolícki kňazi a rehoľníci. Veľký počet z nich sa dostal do väzení. Tiež ich súdili za vlastizrady a iné vymyslené zločiny a odpykávali si veľké tresty, niektorí aj desiatky rokov. Po odpykaní trestu alebo po prepustení na amnestiu v šesťdesiatych rokoch sa títo kňazi nemohli hneď vrátiť do služieb Cirkvi. Museli zostávať mimo pastorácie. Mohli pracovať ako pomocní robotníci, skladníci, drevorubači, kuriči a pod.

Kňazi a biskupi, ktorých nechali v pastorácii, žili tiež pod stálym nátlakom a pri veľkom obmedzovaní vo výkone svojho kňazského povolania. Kňazom sa bránilo stretávať sa s mládežou a vychovávať ju v náboženskom duchu. Považovalo sa to za prácu proti štátu. Kňazi boli často za svoju horlivosť a svedomitosť potrestaní prepustením z pastorácie. Bol im odňatý štátny súhlas a museli si nájsť civilné zamestnanie. Mnohí sa pre svoju aktivitu dostali do väzenia a pred súd. Často sa praktizovala taktika zastrašovania, vyhrážania súdmi a väzením. Neboli zriedkavé ani prípady fyzického napadnutia kňazov na osamelých farách tlupami neznámych bitkárov a vrahov, ktorých nikto nikdy neusvedčil zo spáchaných zločinov. Obetavých kňazov sa však nepodarilo ničím zastrašiť.

Snaha o rozbitie jednoty kňazov. Väčšina katolíckych kňazov na Slovensku zostala verná svojmu poslaniu. Trpezlivo znášali svoj údel a snažili sa plniť svoje kňazské povolanie čo najlepšie pre dobro veriacich. Snahou vtedajšieho režimu však bolo rozbiť jednotu kňazov. Na narušenie kňazskej jednoty mali poslúžiť niektoré tzv. kňazské hnutia, do ktorých mali kňazi vstupovať. V päťdesiatych rokoch to bolo „Mierové hnutie katolíckych duchovných“. V sedemdesiatych rokoch vzniklo podobné hnutie a nazvalo sa podľa encykliky Jána XXIII. „Pacem in terris“ (Pokoj na zemi). Zámienkou vzniku tohto hnutia bol údajne boj za svetový mier. V skutočnosti išlo o združenie kňazov, ktorí boli ochotní spolupracovať so štátnou správou a vo všetkom poslúchať jej pokyny. Našťastie väčšina kňazov pochopila, čo sa skrýva pod týmto hnutím. V roku 1983 aj Svätá stolica dekrétom kongregácie pre biskupov zakázala kňazom účasť na akomkoľvek politickom hnutí. Vtedy mnohí kňazi, čo predtým váhali, opustili rady „mierových kňazov“.

Biskupi Slovenska v 20. storočí

Mons. Ján Vojtaššák,
spišský biskup,
ctihodný Boží služobník*

Mons. Marián Bláha,
b. bystrický biskup

Mons. Michal Buzalka,
vojenský biskup,
ctihodný Boží služobník*

Mons. Štefan Barnáš,
spiš. pomocný biskup

Mons. Andrej Šrábik,
b. bystrický biskup

Mons. Karol Kmeťko,
nitriansky biskup
(titul. arcibiskup)

Mons. Pavol Jantusch,
ap. ad. trnavský

Mons. Jozef Čársky,
košický biskup

Mons. Eduard Nécsey,
ap. ad. nitriansky
(titul. arcibiskup)

Mons. Ambróz Lazík,
ap. ad. trnavský

Mons. Róbert Pobožný,
rožňavský biskup

Mons. Jozef Feranec,
b. bystrický biskup

Mons. Ján Pásztor,
nitriansky biskup

Mons. Július Gábris,
ap. ad. trnavský
(titul. arcibiskup)

* prebieha proces blahorečenia

Osirelé biskupstvá. Veľká ujma Cirkvi na Slovensku sa stala aj tým, že niektoré biskupstvá niekoľko rokov zostávali neobsadené. Spišské biskupstvo bolo najdlhšie bez pastiera - celých štyridsať rokov. Dlho nemali biskupa Košice, Rožňava a gréckokatolícki veriaci v Prešove. Štát bez súhlasu Svätej stolice dosadil na uprázdnené miesta kapitulných vikárov - dočasných ordinárov. Svätá stolica ich neuznala. Na Spiši bol kapitulným vikárom Andrej Scheffer, v Banskej Bystrici Ján Dechet, neskôršie v Košiciach Štefan Onderko, v Rožňave Zoltán Belák.

Na Spiši krátko pôsobil vzácny človek dr. Jozef Ligoš, ktorého ustanovil za dočasného ordinára životom ťažko skúšaný biskup Ambróz Lazík, apoštolský administrátor trnavský, ktorý vo veľmi zložitých politických pomeroch u nás obetavo vykonával službu arcipastiera. Dočasným ordinárom Spiša sa po smrti dr. Jozefa Ligoša stal Štefan Garaj.

Prenasledovanie rehoľníkov. Nepredstaviteľné šikanovanie a utrpenie prežili v uplynulých štyridsiatich rokoch rehoľné spoločenstvá. Keďže statočne odolávali rozličným nátlakom totality, vládnuce kruhy sa rozhodli pre násilnícky zásah proti kláštorom, ktorý svojou brutalitou nemá v našej histórii obdobu. V noci z 13. na 14. apríla 1950 vtrhli ozbrojení milicionári a príslušníci Štátnej bezpečnosti do kláštorov v celej republike naraz a všetkých rehoľníkov a rehoľníčky odviezli na vopred určené izolované miesta. Mnohých uväznili, mnohých prideliť do rozličných pracovných táborov a všetkých prehovárali, aby vystúpili z rehoľí, ktoré sa aj tak zrušili. Prehovárania však vyšli nazmar. Rehoľníci a rehoľníčky prejavili bezvýhradnú vernosť Bohu.

Kláštorné budovy a zariadenia zhabal štát, a tak sa veľa vzácných kultúrnych pamiatok, knižníc a umeleckých diel zničilo a mnohé z nich boli odsúdené na schátranie.

Po rokoch a po určitom politickom uvoľnení sa dostali rehoľníci do civilného života. Hoci boli kláštory zrušené, nevzdali sa svojho rehoľného života, prežívali ho v ilegalite. Popri svojom civilnom zamestnaní študovali teológiu, skladali rehoľné sľuby a boli vysvätení na kňazov. Aj ženské rehole sa omladzovali o nové mladé novicky, ktoré túžili stať sa rehoľníčkami.

Rehoľníci a rehoľníčky nosili svetský odev a navonok sa ničím nelíšili od ostatných ľudí, vari len hlbokým duchovným životom, skromnosťou a vyrovnanosťou.

Mladí tajne vysvätení kňazi pôsobili medzi mládežou v rozličných tajných náboženských hnutiach. Strážcovia totality to tušili a snažili sa vypátrať túto „podzemnú Cirkev“, ako ju nazývali. Veľkú zásluhu na hnutí o obnovu rehoľného života a náboženských hnutí laikov mal tajne vysvätený biskup Ján Chryzostom Korec a neskôr tiež tajne vysvätený biskup Peter Dubovský.

Zastrašovanie veriacich. Nastupujúcej totalitnej moci sa spočiatku podarilo zmiast' svojou sociálnou demagógiou viacerých nábožensky nedostatočne orientovaných veriacich. Veľa ľudí neskôr podľahlo zastrašovaniu a bálo sa verejne vyznávať svoju vieru. Režimu sa podarilo zastrašiť najmä učiteľov, úradníkov a predovšetkým ľudí s vyššími ambíciami na uplatnenie sa v spoločenskom živote. Veľký nátlak sa robil najmä na veriacich

pri prihlasovaní detí na vyučovanie náboženstva. Tieto deti a ich rodičia boli prísne evidovaní a skutočnosť, že navštevovali hodiny náboženstva, negatívne ovplyvňovala ich prijatie na štúdium na strednú alebo vysokú školu.

Všeobecná výučba na školách bola zameraná tak, aby sa presadil program úplnej ateizácie výchovy.

Sv. Ján Pavol II. takto ocenil svedectvo viery nášho národa v časoch komunistického útlaku a prenasledovania:

„Mysel tu zalieta k toľkým ľuďom, ktorí aj na Slovensku vyznali svoju vieru, hoci sa tým vystavovali nebezpečenstvám. Biskupi, ktorí skončili vo väzeniach, ktorých uponižovali, trýznili, a prekazili im vykonávať ich poslanie., kňazi, ktorých ohrozovali, napádali a obmedzovali vo vykonávaní kňazskej služby, Rehoľníci, ktorých vyhnali z kláštorov a zatvárali. Rehoľné sestry, ktoré násilím odlúčili od služby chudobným. Rodičia, ktorých donucovali obmedzovať kresťanskú výchovu svojich detí. Detí, ktoré vychovávali k dvojkoľajnosti, a jej prvým prejavom bola popieranie Boha. Toľki, toľki, čo trpeli pre svoju vieru!

Krv mučeníkov bola vždy semenom nových kresťanov. Táto zásada platí dnes ako včera a vzkriesený Ježiš Kristus nám to pripomína. Duch Boží vás nikdy neopustil. Bol vždy s týmto Božím ľuďom, ktorý žije na Slovensku, bol pri mládeži a pomáhal jej, viedol rehoľníkov a rehoľné sestry pri výchove novicov a noviciek, sprevádzal Bohoslovcov v ich príprave na kňazstvo, oduševňoval mnohých apoštolov a mnohé duchovné hnutia, čo pracovali v skrytosti. A výpočet by mohol pokračovať. Nech je za to všetko Pán Boh pochválený!

(Z príhovoru pri prvej návšteve Slovenska v r. 1990)

Čo prežívala Cirkev na Slovensku po roku 1950?

CIRKEV NA SLOVENSKU PO ROKU 1950 PREŽILA ŠTYRIDSAŤ ROKOV PUTOVANIA PÚŠŤOU - BOL TO ČAS SKÚŠOK A UTRPENIA.

Ako bola rozdelená Európa po druhej svetovej vojne? - Aké zákony vydal štát proti Cirkvi? - Ako trpeli biskupi? - Aké postavenie mali kňazi? - Čím chcel štát narušiť jednotu kňazov? - Ako sa zachoval režim k rehoľníkom? - Čo bola barbarská noc? - Ako žili rehoľníci v časoch temna? - Ako sa prejavoval útlak na veriacich?

VZNIK SLOVENSKEJ CIRKEVNEJ PROVINIE

Pohnutý rok 1968. Na jar v roku 1968 sa začala v Československu vytvárať nová politická atmosféra. Zmenilo sa totiž vedenie komunistickej strany. Na jej čelo sa dostal Alexander Dubček a pod jeho vedením sa začali uskutočňovať určité reformy, ktorými sa stalinský komunistický systém nahrádzal „socializmom s ľudskou tvárou“. Tento pokus však v zárodku potlačili vojská Varšavskej zmluvy, ktoré pod sovietskym velením 21. augusta 1968 obsadili celú krajinu a nastolili staronový komunistický režim. Táto agresia zmrazila život celej našej spoločnosti. Veľa ľudí, najmä mladých, utieklo do zahraničia a mnohí, čo sa tam práve zdržiavali, sa do vlasti už nevrátili. Dvadsiatym prvým augustom padli všetky nádeje na slobodný život.

„Normalizácia“ života a nové prenasledovanie Cirkvi. Režim obnovil svoje stratené pozície. Postupne sa vrátil k starým praktikám. Toto obdobie možno charakterizovať ako neostalinské. Vrchnosť si vytýčila program nastoliť v krajine „reálny socializmus“. Obdobie „normalizácie“ sa uskutočňovalo pod vedením dr. Gustáva Husáka, ktorý bol generálnym tajomníkom KSČ a neskôršie sa stal aj prezidentom republiky.

Určité úľavy v postavení veriacich v štáte sa postupne rušili. V platnosti zostali nariadenia o obnovení činnosti gréckokatolíckej Cirkvi, ktorá bola až do roku 1968 úplne zakázaná. Veriaci tohto obradu boli predtým násilne pričlenení k pravoslávnej Cirkvi. Kňazov gréckokatolíckej Cirkvi, ktorí boli verní Rímu a Cirkvi, v päťdesiatych rokoch násilne vyhnali z fár. Najprv ich sústredili v kláštoroch, potom ich odsunuli do českého pohraničia, kde pracovali ako robotníci. Veriaci takto zostali bez svojich duchovných. Namiesto gréckokatolíckych kňazov sa na ich fary nast'ahovali štátom preferovaní pravoslávni kňazi, ktorí vykonávali liturgické obrady podľa pravoslávnej viery. Gréckokatolíci, ktorí zostali verní svojej viere, niektoré náboženské úkony, napríklad krsty, si vysluhovali sami. Modlievať sa chodili do lesa alebo na cintoríny. Táto diskriminácia gréckokatolíkov trvala až do roku 1968. Hoci ich štát potom uznal, ich utrpenia pre vieru a náboženstvo sa neskončili.

Postavenie Cirkvi sa v čase tzv. normalizácie zhoršovalo. Po smrti biskupa dr. Róberta Pobožného v Rožňave zostalo Slovensko úplne bez biskupov. Nastali rokovania vlády so Svätou stolicou. Ich výsledkom bol dohovor o menovaní troch biskupov pre Slovensko: dr. Jána Pásztoru za biskupa do Nitry, dr. Júliusa Gábriša za apoštolského administrátora do Trnavy a Jozefa Feranca do Banskej Bystrice. Vysviacka nových biskupov bola v marci 1973.

Náboženská diskriminácia. V čase „normalizácie“ režim obnovil všetky nátlakové prostriedky proti veriacim vrátane zastráňovania rodičov, aby neprihlasovali deti na vyučovanie náboženstva a i. Navonok sa však komunistický režim snažil robiť dojem, že je všetko v medziach ľudských práv. Tak povolil niektorí cirkevné podujatia, ktorých priebeh však dôkladne strážil. Začal dávať aj súhlas na opravy kostolov a cirkevných budov, na ktorých sa už prejavovali znaky chátrania. Povolenia na stavbu nových kostolov však nevydával.

Slovenčina liturgickou rečou. Druhý vatikánsky koncil ovplyvnil náboženský život aj na Slovensku. Najviac sa to prejavilo na slávení bohoslužieb. Ľud s ochotou a radostne prijal slovenčinu za liturgickú reč namiesto latiny, ktorej už nik okrem kňazov nerozumel. Tým sa vzbudil aj väčší záujem o náboženské hodnoty medzi mládežou. Prejavilo sa to aj jej hojnou účasťou na národných pútiach, na ktorých vyjadrovala svoj jednoznačný postoj a odhodlanie. Pamätná zostane púť na Velehrade pri príležitosti tisícstého výročia smrti svätého Metoda - v metodskom jubilejnom roku 1985. Vtedy sa tam zhromaždilo asi 200 000 mladých ľudí.

Galéria biskupov Slovenska

Mons. Stanislav Zvolenský,
bratislavský arcibiskup
metropolita

Mons. Bernard Bober
košický arcibiskup
metropolita

Mons. Stanislav Stolárik,
rožňavský biskup

Mons. Tomáš Galis,
žilinský biskup

Mons. Ján Orosch,
trnavský arcibiskup

Mons. Viliam Judák,
nitriansky biskup

Mons. Marián Chovanec,
banskobystrický biskup

Mons. Štefan Sečka,
spišský biskup

Mons. František Rábek,
Vojenský ordinár

Mons. Jozef Halko,
bratislavský pomocný biskup

Mons. Dávid Tencer, OFM Cap
biskup Reykjavíku (Island)

Laické hnutia duchovnej obnovy. Vplyv Druhého vatikánskeho koncilu sa na Slovensku prejavil aj prebudením náboženskej aktivity v radoch mnohých veriacich - laikov. Vznikli viaceré duchovné hnutia, ktorých cieľom bola náboženská duchovná obnova v zmysle uznesení Druhého, vatikánskeho koncilu. Tieto hnutia museli pôsobiť v tajnosti, pretože totalitný režim sa obával každého prejavu oživenia náboženského života a násilne ho potláčal. Mladí kresťania sa tajne zúčastňovali na duchovných cvičeniach - exercíciách. Vytvárali sa malé spoločenstvá, ktoré sa pravidelne stretávali na modlitbu, náboženské vzdelávanie a povzbudenie sa vo viere. Na vysokých i stredných školách sa utvárali biblické krúžky a iné rôzne malé spoločenstvá. V činnosti týchto rozličných laických hnutí obetavo pomáhali kňazi, ktorí mali zakázanú činnosť alebo boli tajne vysvätení. Najviac sa u nás rozšírili tieto duchovné hnutia: fokolaristi, Svetlo a život - oazisti, Rodinné spoločenstvo, Kňazské mariánske hnutie, hnutie Taizé a mnohé ďalšie. Nečinní nezostávali ani kňazi v pastorácii a veriaci po farnostiach. Ich náboženská aktivita sa prejavovala najmä v horlivosti za Boží dom. Po dedinách a mestách sa zaktivizovali farníci a spoločným pričinením (peňažnými zbierkami aj priamou účasťou na práci) si opravovali kostoly.

Rokovania vlády a Vatikánu. Medzitým vatikánska diplomacia sa snažila dosiahnuť prijateľné riešenie o usporiadaní cirkevných pomerov v ČSSR, teda aj na Slovensku. Išlo najmä o obsadenie voľných biskupských stolcov, o problémy s vyučovaním náboženstva a o rehoľníkov. Hľadalo sa aj riešenie na usporiadanie cirkevného zriadenia na Slovensku. Trnavská diecéza ešte stále bola apoštolskou administratúrou, keďže predtým bola súčasťou ostrihomskej arcidiecézy. Rovnako ani v košickej diecéze neboli usporiadané územné pomery.

Vyhlásenie slovenskej provincie. Dňa 30. decembra 1977 Svätý Otec Pavol VI. zriadil novú cirkevnú provinciu na Slovensku. Táto provincia má takéto usporiadanie: Trnavská diecéza je povýšená na arcibiskupstvo, na jej čele je arcibiskup - metropolita Slovenska. Ostatné biskupstvá sú sufragánne, t. j. podriadené arcibiskupovi. Do slovenskej cirkevnej provincie patria tieto biskupstvá: nitrianske, banskobystrické, rožňavské, spišské a košické a prešovské gréckokatolícke biskupstvo.

Nové usporiadanie diecéz a uplatňovanie cirkevnej provincie muselo ešte dlhé roky čakať na svoje naplnenie. Mnohé biskupstvá nemali stále svojho biskupa. Skutočnosť, že takmer dvadsať rokov po vyhlásení Trnavy za arcibiskupstvo nebol ustanovený arcibiskup, presvedčivo dokazuje, v akých zložitých a ťažkých pomeroch žila Cirkev na Slovensku.

Hnutie veriacich za biskupov. Ku koncu osemdesiatych rokov sa po Slovensku rozšírilo hnutie modlitieb za nových biskupov. Veriaci spontánne zorganizovali akcie, v ktorých žiadali vládu, aby sústavne nekládla prekážky pápežovi na vymenovanie nových biskupov. Vyvrcholením úsilia a modlitieb za dar nových biskupov bolo pokojné zhromaždenie veriacich na modlitbu na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave 25. marca 1988. Bolo to práve v piatok, na sviatok Zvestovania Panne Márii. Tento deň sa zapísal do našich slovenských dejín ako „Veľký piatok“. Zhromaždení veriaci s horiacimi sviecami v rukách sa

modlili za vymenovanie biskupov na Slovensku a za náboženskú slobodu. Vtedajšia totalita sa prejavila v celej svojej brutalite. Násilnými zásahmi Štátnej bezpečnosti (pri použití obuškov, striekacích diel, odvlečením účastníkov na Štátnu bezpečnosť, ich vypočúvaním a zastráňovaním) sa síce podarilo zhromaždenie rozohnať, ale celej našej i zahraničnej verejnosti sa totalita prejavila v pravom svetle. Ľud si však napokon vymodlil vytúženú náboženskú slobodu.

Kedy bola zriadená cirkevná provincia na Slovensku?

OD ROKU 1977 BOLO ÚZEMIE SLOVENSKA SAMOSTATNOU CIRKEVNOU PROVINCIOU NA ČELE S TRNAVSKÝM ARCIBISKUPSTVOM.

Čo sa odohrávalo v ČSSR na jar v roku 1968? - Čo pretrhlo obnovu spoločnosti? - Aké postavenie mala Cirkev po roku 1968? - Čo ovplyvnilo život veriacich na Slovensku v posledných desaťročiach? - Kedy bola zriadená nová cirkevná provincia? - Prečo sa Trnava stala arcibiskupstvom? - Aké diecézy sú teraz na Slovensku? - Aké hnutie sa rozšírilo na Slovensku koncom osemdesiatych rokov? - Čo sa stalo v Bratislave 25. marca 1988?

CIRKEV NA SLOVENSKU PO „NEŽNEJ REVOLÚCII“

Nežná revolúcia. V najnovších dejinách našej vlasti bude výrazne zapísaný 17. november 1989. Študentské demonštrácie v Prahe predznamovali pád komunistického režimu. Už dlhší čas sa prejavovalo úsilie verejnosti o premenu spoločenského zriadenia. Mnohí ľudia preto trpeli, boli šikanovaní a žalárovaní. Náhly zvrät udalostí a premien dostal pre spôsob, akým sa uskutočnil, názov „nežná revolúcia“. Umeľci a básnici to obrazne nazvali „odkľatie spoločnosti“. V spoločnosti sa diali veľké premeny. Bez násilia sa začali odstraňovať následky minulosti, hojiť rany spoločnosti za posledných štyridsať rokov. Hlboký spoločenský a hospodársky úpadok si však vyžiada dlhší čas, aby sa spoločnosť z neho dostala.

Slovenská republika vznikla 1. januára 1993 ako samostatný štát. Prvá slovenská republika alebo tzv. Slovenský štát, oficiálne Slovenská republika, bol štátny útvar v časti územia dnešného Slovenska v rokoch 1939 - 1945. Bol to prvý samostatný štát Slovákov v moderných dejinách. Po druhej svetovej zanikol obnovením Československa, v ktorom občania Slovenska žili až do roku 1993. Terajšia Slovenská republika vznikla 1. januára 1993 ako samostatný štát. Samostatnosť SR už počas prvého dňa jej existencie diplomaticky uznalo 93 štátov sveta, medzi nimi aj USA, Ruská federácia, Čína, Veľká Británia, Nemecko a Francúzsko. Prvým prezidentom Slovenskej republiky sa dňa 15. februára 1993 stal Michal Kováč.

Menovanie nových biskupov. Medzi najvýznamnejšie udalosti Cirkvi na Slovensku patrí menovanie nových biskupov na neobsadené stolce slovenských diecéz. Po predbežnom dohovore novej vlády a úradu svätej Stolice sa rozhodlo, že Svätý Otec bude odteraz slobodne a nezávisle menovať nových biskupov v našej krajine. Ešte v roku 1988 vymenovaný titulárny biskup a apoštolský administrátor Trnavy Mons. Ján Sakal bol v roku

1989 ustanovený za sídelného arcibiskupa a metropolitu Slovenska. V tom istom roku bol pre osirelú spišskú diecézu ustanovený za biskupa dr. Franšek Tondra. V roku 1990 Svätý Otec Ján Pavol II. menoval ešte týchto biskupov: Za diecézneho biskupa Košíc - Alojza Tkáča, Banskej Bystrice - Rudolfa Baláža, Rožňavy - Eduarda Kojnoka, prešovskej grécko-katolíckej diecézy - Jána Hirku, nitrianskej diecézy - Jána Chryzostoma Korca, ktorý od päťdesiatych rokov ako tajný biskup viedol život skrytých rehoľných spoločností na Slovensku a iné laické hnutia veriacich. Veľké vyznamenanie sa dostalo celému slovenskému národu, keď Svätý Otec 29. mája 1991 vymenoval Mons. Jána Chryzostoma Korca za kardinála. Tak sa dostáva po prvý raz v histórii do kardinálskeho kolégia predstaviteľ slovenskej cirkevnej provincie. (Od roku 1985 je kardinálom i veľký syn nášho národa dr. Jozef Tomko, ktorý však nezastupoval slovenskú cirkevnú provinciu, ale bol prefektom Kongregácie pre evanjelizáciu národov v pápežskej kúrii.)

V roku 1990 boli pre potreby trnavskej diecézy menovaní dvaja pomocní biskupi: Vladimír Filo a Dominik Tóth. Za pomocného biskupa do banskobystrickej diecézy bol ustanovený predtým tajne vysvätený biskup Peter Dubovský. Pre nitriansku diecézu bol v roku 1991 menovaný za pomocného biskupa František Rábek.

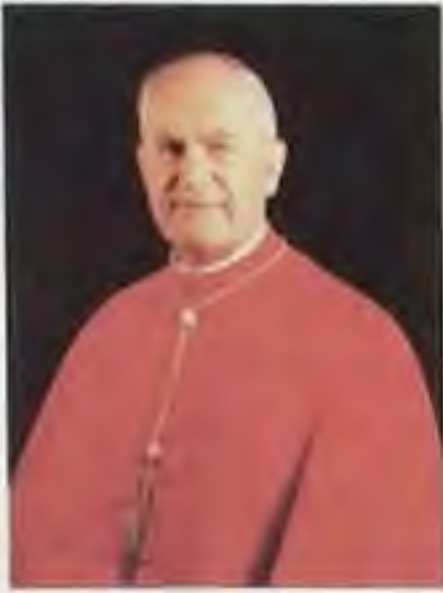
Biskupská konferencia ČSFR. Biskupská konferencia je ustanovizeň, ktorú zaviedol do života Cirkvi Druhý vatikánsky koncil. Biskupi sa takto v jednotlivých krajinách združujú, aby mohli účinnejšie spravovať Boží ľud. U nás sa vytvorila biskupská konferencia v roku 1990 po vymenovaní biskupov na dovtedy osirelé české a slovenské biskupské stolce. Svätý Otec Ján Pavol II. ju potvrdil. Táto celoštátna konferencia sa skladala z dvoch samostatných národných konferencií: Biskupskej konferencie Čiech a Moravy a Biskupskej konferencie Slovenska. Prvým predsedom Biskupskej konferencie ČSFR sa stal František kardinál Tomášek a jeho zástupcom spišský diecézny biskup ThDr. František Tondra. Keď František kardinál Tomášek v roku 1991 vzhľadom na svoj vysoký vek abdikoval, za predsedu Biskupskej konferencie ČSFR bol zvolený biskup ThDr. František Tondra a za podpredsedu pražský arcibiskup Miloslav Vlk.

Predsedom Biskupskej konferencie Slovenska bol nitriansky diecézny biskup Ján Chryzostom kardinál Korec a tajomníkom pomocný biskup trnavskej arcidiecézy Vladimír Filo. Okrem biskupov pôsobiacich na území Slovenska členom Biskupskej konferencie Slovenska bol aj biskup Dominik Hrušovský, riaditeľ Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme.

Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky je Konferencia biskupov Slovenska samostatnou ustanovizňou Katolíckej cirkvi na Slovensku. Jej členmi sú všetci diecézni i pomocní biskupi Slovenska. Na jej zasadaniach sa zúčastňujú aj biskupi gr. kat. provincie sui iuris. Predsedami KBS sa v priebehu rokov stali František Tondra, spišský diecézny biskup, Rudolf Baláž banskobystrický diecézny biskup. V súčasnosti je predsedom KBS bratislavský arcibiskup Stanislav Zvolenský.

Emeritní biskupi zo Slovenska

Mons. Jozef kardinál Tomko
em. prefekt kongregácie
pre evanjelizáciu národov

Mons. Ján Sokol
em. trnavský arcibiskup

Mons. Alojz Tkáč
em. košický arcibiskup

Mons. Róbert Bezák
em. trnavský arcibiskup

Mons. Dominik Hrušovský
em. arcibiskup

Mons. Andrej Imrich
em. spišský pomocný biskup

Mons. Dominik Kal'ata,
em. pom. biskup (Nemecko)

Mons. Štefan Vrablec
em. trnavský pom. biskup

Mons. Jozef Zlatňanský
em. biskup (Rím)

Obnova reholí. Obraz Cirkvi na Slovensku po zmenách politického zriadenia dotvárajú aj rehol'né spoločenstvá. Po dlhom čase útlaku a života v skrytosti dostali sa na verejnosť. Veľa mladých rehol'níkov popri tajnom študovaní teológie bolo činných vo svet-skom povolání a o ich vysvätení na kňazov nevedeli ani ich najbližší príbuzní. Po novembri 1989 vystúpili na verejnosť už ako kňazi. Zriadili sa kláštory, v ktorých budú rehol'níci žiť a pôsobiť v duchu náplne svojho povolania. Pre život a účinkovanie potrebujú budovy, ktoré im v päťdesiatych rokoch zhabal štát. Rehol'né sestry sa dostali do nemocníc a so-ciálnych ústavov. Iné rehol'né spoločenstvá sa vrátili k svojmu pôsobeniu v školách a po-farnostiach.

Obnovenie seminárov na Slovensku. Veľmi dôležité pre cirkevný život u nás je zriadenie a obnovenie kňazských seminárov a oživenie bohosloveckej fakulty na Slovensku. Okrem bratislavskej fakulty svätých Cyrila a Metoda štúdium teológie sa otvorilo aj v obnovenom spišskom seminári biskupa Jána Vojtaššáka. Študovali v ňom spočiatku boho-slovci z troch východných diecéz: Spiša, Košíc a Rožňavy. Neskôršie v Košiciach vznikol samostatný kňazský seminár pre Košické arcibiskupstvo. Otvorili sa aj brány seminárov v Banskej Bystrici a staroslávnej Nitre. Ľud čaká na svojich nových, tak veľmi potrebných duchovných.

Aktivita veriacich v slobodnej Cirkvi. Po zmene spoločenských pomerov sa u nás Cirkvi otvorilo nové pole pôsobnosti. Kňazi, ktorých rady sa v priebehu niekoľkých rokov omladili, rozvíjajú obetavú dušpastiersku prácu. A v tomto čase sa stáva mimoriadne na-liehavá výzva Dekrétu o laickom apoštoláte, jedného z významných dokumentov Druhého vatikánskeho koncilu.

Je veľa možností, ako môžu laici vykonávať svoj apoštolát. V spolupráci s miestnymi kňazmi môžu privádzať do Cirkvi ľudí, ktorí sa od nej vzdialili, pomáhať kňazovi pri kate-chizácii, predchádzať svojím príkladom, skromnosťou, pokorou a dobrým slovom, ako aj ochotou pomôcť svojim blížnym.

Laický apoštolát má veľké možnosti uplatnenia v rodinách. Úlohou kresťanských apoštolských rodín je pracovať a žiť tak, aby boli ostatným rodinám príkladom. Majú žiť vo vzájomnej láske, rešpekte, majú sa schádzať pri spoločnej modlitbe a zapájať sa do života Cirkvi.

Musia upustiť od egoistického rodinkárstva a poskytnúť pomoc všetkým, čo ju po-trebujú, spolupracovať s kňazmi pri vyučovaní náboženstva a príprave detí na prvé sväté prijímanie, pomáhať starým, opusteným a pod.

Mladí sa majú stať prvými a bezprostrednými apoštolmi mladých, sami majú vyvíjať apoštol-skú činnosť medzi sebou, v prostredí, v ktorom žijú.

Úlohou dospelých je nadviazať dialóg s mladými, ktorý umožní jedným i druhým na-vzájom sa poznať, porozumieť si a obohacovať sa vo viere.

Dekrét o laickom apoštoláte apeluje na veriacich, aby sa usilovali kresťanským du-chem preniknúť zmýšľanie, mravy, zákony a štruktúru spoločnosti, v ktorej žijú. Treba pôsobiť medzi seberovnými v škole, na pracovisku i vo voľnom čase.

Zosnulí biskupi Slovenska z nedávnej minulosti

Mons. Rudolf Baláž
b. bystrický biskup
1940 - 2011

Mons. Eduard Kojnok
rožňavský biskup
1933 - 2011

Mons. František Tondra
spišský biskup
1936 - 2012

Mons. Peter Dubovský
b. bystrický pomoc. biskup
1921 - 2008

Mons. Dominik
trnavský p. biskup
1925 - 2015

Mons. Vladimír Filo
rožňavský biskup
1940 - 2015

Mons. Ján Bukovský
arcibiskup (Rím)
1924 - 2010

Mons. Pavol Hnilica, SJ
biskup (Rím)
1921 - 2006

Mons. Ján-Christam kardinal Korec
em. nitriansky biskup
1924 - 2015

Katolícka univerzita v Ružomberku. Na Slovensku boli vytvorené podmienky pre vznik KU až po nežnej revolúcii v roku 1989, kedy sa slovenskí biskupi usilovali vytvoriť pedagogickú fakultu, ktorá by pripravovala katolíckych učiteľov. Zakladacia listina Pedagogického inštitútu sv. Ondreja v Ružomberku bola podpísaná 29. júna 1995 v Dolnej Krupěj, ktorého riaditeľom sa stal prof. RNDr. Jozef Ďurček, CSc.

V roku 1996 Akademický senát Trnavskej univerzity kreoval Katecheticko-pedagogickú fakultu sv. Ondreja TU (KPF) transformáciou z Pedagogického inštitútu sv. Ondreja. V roku 1997 bola KPF začlenená do Žilinskej univerzity a jej štatút, s právami cirkevného dohľadu rovnakými ako platia pre teologické fakulty, bol zaregistrovaný na MŠ SR. Dekanmi KPF boli prof. RNDr. Jozef Ďurček, CSc. (1996-1998) a prof. RNDr. Pavol Kluvánek, CSc. (1999-2000).

Neskôr na báze KPF vznikla Katolícka univerzita (KU). Zákon NR SR 167/2000 zo dňa 10. mája 2000 o zriadení Katolíckej univerzity v Ružomberku (tak znie úplný názov) určil vznik KU k 1. júlu 2000 s dvoma fakultami: Pedagogickou fakultou KU a Filozofickou fakultou KU. Teologická fakulta KU so sídlom v Košiciach bola zriadená 1. júla 2003, štvrtá fakulta KU – Fakulta zdravotníctva KU začala svoju činnosť 1. júla 2005. Zákon 167/2000 síce zriadil KU ako neštátnu vysokú školu, ale Zákonom NR SR 131/2002 o vysokých školách sa KU stala verejnou vysokou školou s konfesijným charakterom od 1. apríla 2002.

Prvým rektorom Katolíckej univerzity v Ružomberku bol matematik prof. RNDr. Pavol Kluvánek, CSc. (2000 - /2001), jeho nástupcom fyzik prof. RNDr. Jozef Ďurček, CSc. (2001 - 2004), tretím rektorom bol hudobný vedec prof. PhDr. Boris Banáry, CSc. (2004 - 2008). Štvrtým rektorom bol teológ a žurnalista prof. Tadeusz Zasepa, PhD. (2008 - 2012, 2012 - 2014). Terajším rektorom je teológ Mons. prof. Jozef Jarab, PhD. (2014 -).

KU v Ružomberku svoju činnosť uskutočňuje najmä v oblasti historických, humanitných, pedagogických, prírodných, sociálnych a zdravotníckych vied, ale aj v oblasti umenia, ekonómie, manažmentu a práva.

Základným poslaním univerzity je usilovať sa o pravdu a šíriť ju ďalej kvôli samotnej podstate Pravdy. V záujme hľadania pravdy sa univerzita usiluje podporovať poznanie prostredníctvom svojho výskumu a publikácií. Táto zodpovednosť zjednocuje zamestnancov a študentov vo všetkých oblastiach univerzitného života, predovšetkým v profesionálnej vzdelávacej a výskumnej činnosti. Okrem vzdelávania sa univerzita zo všetkých síl usiluje aj o duchovnú a mravnú formáciu svojich študentov.

Univerzitná knižnica v Ružomberku. Dňa 24. septembra 2013 bola otvorená nová univerzitná knižnica KU v Ružomberku. Je to moderná multifunkčná viacposchodová budova. Bude slúžiť nielen študentom KU, ale čo najširšej čitateľskej verejnosti. Toto významné dielo bolo postavené z prevažnej časti z milodarov veriacich na Slovensku a za štedrej pomoci sponzorov a fondov EU.

Rádio LUMEN a Televízia LUX. Za veľký Boží dar pre veriacich na Slovensku v slobodnej vlasti treba považovať katolícke elektronické médiá: Rádio Lumen, Televíziu Lux a Webovu stránku KBS (Tlačovú kanceláriu Konferencie biskupov Slovenska). Katolícke masmédiá pôsobia len vďaka podpore veriacich, ktorí na ich chod prispievajú svojimi milodarmi a tak sa pričiňujú o šírenie evanjelia v našej vlasti.

Rádio Lumen sa prvý krát ozvalo 7. apríla 1993. Išlo o Rádio Mária, ktoré v decembri 1994 prijalo súčasný názov „Lumen“, čiže „Svetlo“. Rádio LUMEN je súkromná rozhlasová stanica s evanjelizačným charakterom. Vlastníkom je Katolícka cirkev na Slovensku v jej štruktúrach. Jeho poslaním je služba ľuďom na poučenie a oddych všetkých, ktorí ho počúvajú. Za prioritu svojej činnosti si stanovilo ohlasovanie Božieho slova - Ježiša Krista, ktorý je Svetlom sveta. Patrónom je svätý Michal Archanjel.

TV LUX je katolícka televízia, ktorá na Slovensku začala vysielat' 4. mája 2008. Televízia LUX je spoločným projektom produkčného štúdia Lux Communication a Konferencie biskupov Slovenska. TV LUX vysiela 24 hodín denne. Program je zostavený tak, aby zasahoval všetky vekové kategórie. V programovej štruktúre televízie sa nachádzajú publicistika a spravodajstvo, mládežnícke a hudobné bloky, relácie pre deti, dokumenty, vzdelávacie relácie, svedectvá, relácie o viere, prenosy z Vatikánu a iných miest.

Nová cirkevná provincia. Ján Pavol II. zriadil na Slovensku 31. 3. 1995 apoštolskou konštitúciou *Pastorali quidem permoti* druhú cirkevnú provinciu na východe republiky. Košice boli povýšené na sídlo arcibiskupa a sufragánmi novej arcidiecézy sa stali Rožňavské a Spišské biskupstvo. Katedrálным chrámom je dóm sv. Alžbety Uhorskej-Durínskej v Košiciach. Gotický kostol bol dokončený v rokoch 1436-1448 a stojí na mieste staršieho farského kostola z roku 1283. Hlavným patrónom diecézy je sv. Ondrej, apoštol, a spolupatrónmi traja košickí mučeníci: svätí Marek Križin, kanonik, Melichar Grodziecký a Štefan Pongrácz.

Nové usporiadanie diecéz Slovenska. Pápež Benedikt XVI. 14. 2. 2008 ustanovil nové usporiadanie diecéz Katolíckej cirkvi na Slovensku. Vznikli dve celkom nové biskupstvá: Bratislavská arcidiecéza a Žilinská diecéza. Bratislava sa stala metropoliou, t.j. sídlom metropolitu Západoslovenskej cirkevnej provincie. Patria do nej sufragánne biskupstvá: Banskobystrické, Nitrianske, Žilinské a Trnavské arcibiskupstvo. Boli zároveň vytýčené aj nové hranice jednotlivých diecéz okrem Košickej arcidiecézy a Spišskej diecézy. Arcibiskupským katedrálным chrámom sa stal Dóm sv. Martina v Bratislave. Patrónom arcidiecézy je sv. Martin. Katedrálным chrámom Žilinskej diecézy sa stal kostol Najsvätejšej Trojice v Žiline a patrónmi novej diecézy sú sv. Cyril a Metod.

Zriadenie gréckokatolíckej provincie „sui iuris“. Prešovské biskupstvo bolo povýšené na arcieparchiu z rozhodnutia pápeža Benedikta XVI. 30.01.2008. Do gréckokatolíckej provincie (arcieparchie) patria ešte dve gréckokatolícke biskupstvá (eparchie): Košické a Bratislavské. Arcibiskupom - metropolitom sa stal Mons. Ján Babjak. Za eparchu

Košickej eparchie bol vymenovaný Mons. Milan Chatur. Biskupom Bratislavskej eparchie sa stal Mons. Peter Rusnák.

Jubileum sv. Cyrila a Metoda 2013. Veľkou udalosťou našich cirkevných dejín bola oslava Jubilejného roku sv. Cyrila a Metoda 2013. Tomuto jubileu predchádzalo obdobie prípravy. Dvojročie duchovnej prípravy na Slovensku na 1150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda bolo pre nás výzvou k obnove katolíckej viery. Celé toto prípravné obdobie bolo programovo zamerané na veľadenie dedičstva otcov - pokladu našej katolíckej viery, ktorú nám pred tisícstopäťdesiatimi rokmi priniesli naši vierozvestovia a apoštoli našich predkov, svätí Cyril a Metod. Bolo to obdobie, v ktorom sme sa usilovali prehĺbiť náš kresťanský život.

Kvôli prehĺbeniu úcty voči svätým bratom Cyrilovi a Metodovi a na rozmnoženie nábožnosti, ako aj pre intenzívne vzývanie o ich orodovanie, počas Dvojročia duchovnej prípravy na 1150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda putovali ostatky sv. Cyrila po slovenských diecézach a farnostiach.

V Nitre sa v roku 2013 na Slávnosť sv. Cyrila a Metoda slávil Jubileum 1150. výročia ich príchodu na Veľkú Moravu. Pápežským legátom bol J. Em. Kardinál Franc Rodé C.M., emeritný prefekt Kongregácie pre inštitúty zasväteného života a spoločnosti apoštolského života. Sv. omša bola na Pribinovom námestí v Nitre.

Čo čaká Cirkev na Slovensku v najbližšej budúcnosti?

CIRKEV NA SLOVENSKU ČAKÁ DIELO OBNOVY KATOLÍCKEJ VIERY.

Čo priniesol národu 17. november 1989? - Ktorá udalosť v našom cirkevnom živote po 17. novembri mala mimoriadnu dôležitosť? - Ktorí sú diecézni biskupi Slovenska? - Kto bol arcibiskupom, metropolitom Slovenska? - Ktorí biskupi sú na Slovensku? - Čo tvoria spolu všetci biskupi Slovenska? - Ako sa obnovuje rehoľný život? - Kde sa vychovávajú noví kňazi na Slovensku?

GRÉCKOKATOLÍCKA CIRKEV NA SLOVENSKU

Z dejín gréckokatolíckej cirkvi. Katolícka cirkev byzantsko-slovanského obradu svoju prítomnosť na Slovensku odvodzuje od pôsobenia slovanských vierozvestov Konštantína-Cyrila a Metoda. Po smrti sv. Metoda a po vyhnaní jeho žiakov r. 885 bol východný obrad potláčaný a postupne sa vytrácal, nikdy však z nášho územia celkom nevymizol. Ešte za panovania Arpádovcov (v 11. - 12. stor.) v Uhorsku vzniklo viacero kláštorov byzantského obradu. Od 15. storočia už existujú hodnoverné správy o existencii biskupstva v Mukačeve, ktoré zasahovalo aj na naše územie (až po Spiš). Významná je tzv. „užhorodská únia“, čiže dohoda o zjednotení s Katolíckou cirkvou v r. 1646. Cisár Leopold I. r. 1692 zrovnoprávnil gréckokatolícky a rímskokatolícky klérus. Vďaka Márii Terézii bolo 19. septembra 1771 pápežom Klementom XIV. oficiálne „zriadené“ Mukačevské biskupstvo so 711 farnosťami a 560 tisíc veriacimi podriadené priamo Rímu. V snahe uľahčiť správu tohto rozsiahleho územia bol v r. 1787 zriadený Košický vikariát, 1792 prenesený do Prešova.

V roku 1816 (1815) sa cisár František I. rozhodol vytvoriť z neho samostatnú eparchiu. 22. septembra 1818 to bolo Apoštolským stolcom oficiálne potvrdené. Oblast stredného a južného Zemplína však ostala pod správou mukačevského biskupa (de facto do r. 1939, právne sa však celá záležitosť doriešila až vznikom Košického exarchátu v r. 1997).

Obdobie ťažkej skúšky. Vážnym zlomom v histórii byzantských katolíkov na Slovensku je 28. apríl 1950. Vtedy tzv. Prešovským soborom bola zlikvidovaná gréckokatolícka cirkev; biskupi Pavol Gajdič, OSBM a Vasil' Hopko boli spolu s mnohými kňazmi uväznení, ostatní prestúpili do schizmatickej pravoslávnej cirkvi, alebo boli nútení vystáť sa. Pod týmto tlakom veriaci boli nútení prijať oddelenie od Ríma, pričom im ostal východný obrad, alebo navštevovali rímskokatolícke bohoslužby. Počas 18 rokov „neexistencie“ gréckokatolíckej cirkvi zomrelo 123 jej kňazov. Pražská jar 1968 dala šancu na obnovu pôvodného stavu, avšak invázia vojsk Varšavskej zmluvy zmrazila všetky nádeje. Gréckokatolícka cirkev bola síce povolená, ale k navráteniu majetku nedošlo v plnom rozsahu a prenasledovanie zo strany štátnych orgánov znemožňovalo prakticky akýkoľvek rozvoj. Gréckokatolícky klérus sa mohol formovať iba v jedinom - a to rímskokatolíckom seminári, ktorý na Slovensku existoval.

Po zmene politických pomerov v rokoch 1989-90 mohlo konečne prísť k úplnej rehabilitácii gréckokatolíckej cirkvi a rozvinutiu jej činnosti vo všetkých smeroch. Obnovila sa činnosť kňazského seminára i bohosloveckej fakulty v Prešove, vzniklo viacero cirkevných škôl. Najmä medzi mladšou generáciou je snaha o obnovu a o návrat k pôvodnému a tradičnému duchovnému bohatstvu gréckokatolíckej nábožnosti.

Zrod gréckokatolíckej diecézy. Prešovské biskupstvo bolo založené pápežom Píom VII. dňa 21. 9. 1818 bulou *Relata Semper*. Od mukačevskej gréckokatolíckej diecézy, s ústretovým postojom a výslovným súhlasom vtedajšieho mukačevského biskupa Alexeja Povča bolo kánonicky oddelených 6 stolíc - Abov, Boršod, Gemer, Šariš, Spiš a Turňa a zo Zemplínskej stolice 5 dekanátov - humenský, hostovický, laborecký, stropkovský a vranovský. Spolu šlo vtedy o 193 farností s ich kostolmi a filiálkami. K tomuto základu boli pripojené i mužské a ženské kláštory gréckeho obradu v tomto regióne. Vtedy dávno slobodné kráľovské mesto Prešov bolo ozdobené v zmysle kánonických ustanovení a apoštolskou autoritou titulom „biskupské mesto“.

Pôvodný farský kostol, v tom čase nazývaný vikariátnym, bol povýšený na biskupskú katedrálu. K nemu bola pripojená stolica s biskupskou hodnosťou pre biskupa, odvtedy nazývaného prešovským, s biskupskými znakmi a privilégiami. Súčasne bolo ustanovené, že pre slušné ubytovanie prvého prešovského biskupa a jeho nástupcov sa pridelujú budovy pri katedrálom chráme. Pre prvého prešovského biskupa, ktorým sa stal Gregor Tarkovič a jeho nástupcov bola stanovená povinnosť vyznania viery, prvýkrát predpísaná pápežom Gregorom XIII (1572-1588).

Biskupi gréckokatolíckej cirkvi. Na čele gréckokatolíckej eparchie sa v priebehu jej dejín vystriedalo viacero biskupov. Po prvom biskupovi Gregorovi Tarkovičovi (1745 -

1841) nasledovali: Jozef Gaganec (1843 - 1875); ThDr. Mikuláš Tóth (1876 - 1882); ThDr. Ján Vályi (1882 - 1911); ThDr. Štefan Novák (1913 - 1918); ThDr. Mikuláš Russnák (1918 - 1922); Dionýz Nyáradi (1922 - 1927); Pavol Peter Gojdič, OSBM (1927 - 1960); ThDr. Vasil' Hopko (1947 - 1976); Mons. Ján Hirka, Dr.h.c. (1969 - 2002); Mons. Ján Babjak, SJ (2003 -).

Blahoslavený Pavol Gojdič, biskup, mučeník. Pavol Gojdič sa narodil 17. júla 1888 v Ruských Pekľanoch, neďaleko Prešova. 14. septembra 1926 bol menovaný za apoštolského administrátora prešovskej eparchie. Pri svojej inštalácii za administrátora ohlásil program svojho apoštolátu: „S pomocou Božou chcem byť otcom sirôt, pomocníkom chudobných a tešiteľom zarmútených“. O krátky čas 7. marca 1927 bol ustanovený za biskupa. Konsekrovaný na biskupa bol v chráme sv. Klimenta v Ríme 25. marca 1927 na sviatok Zvestovania Panny Márie. Na svoju apoštolskú cestu si zvolil biskupské heslo: „Boh je láska, milujme ho!“ Aj v najťažších chvíľach bol odovzdaný do Božej vôle, ako o tom svedčia aj jeho slová: „Veru neviem, či by bolo hodno zameniť korunu mučeníctva za dva, či tri roky života na slobode. No ja to ponechám na milého Pána Boha, nech on rozhodne“. Zomrel 17. júla 1960, teda v deň svojich narodenín vo veku 72 rokov vo väzenskej nemocnici v Leopoldove, na následky tam získaných chorôb v dôsledku zlého zaobchádzania. Pochovaný bol bez akýchkoľvek počt na väzenskom cintoríne v hrobe bez mena, pod väzenským číslom 681. Pri svojej historickej návšteve Slovenska sa Sv. Otec Ján Pavol II. počas návštevy Prešova modlil pri hrobe tohto biskupa - mučeníka v kaplnke katedrálneho chrámu. Biskup Pavol Gojdič bol 4. novembra 2001 Svätým Otcem Jánom Pavlom II. na Svätopeterskom námestí v Ríme vyhlásený za blahoslaveného.

Blahoslavený Vasil' Hopko, biskup, mučeník. Narodil sa 21. apríla 1904 v Hrabskom. V roku 1947 sa stal pomocným gréckokatolíckym biskupom v Prešove. Po násilnom zrušení Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v roku 1950 bol internovaný a v roku 1951 odsúdený na 15 rokov odňatia slobody, peňažný trest 20 000 Kčs, stratu občianskych práv na 10 rokov a prepadnutie majetku. Bol väznený v Bratislave, Ilave, Leopoldove, Prahe, Mirove a vo Valdiciach. V máji 1964 ho „za zdravotných dôvodov a za dobré správanie“ podmienčne prepustili.

Zvyšok života prežil s podlomeným zdravím v domácom väzení a sledovaný príslušníkmi Štátnej bezpečnosti. Po obnovení Gréckokatolíckej cirkvi v júni 1968 zastával síce funkciu svätiaceho biskupa, ale úplne rehabilitovaný nebol. Zomrel na následky väznenia 23. júla 1976 v Prešove. Je pochovaný v krypte katedrálneho chrámu sv. Jána Krstiteľa v Prešove. Za blahoslaveného ho vyhlásil pápež Ján Pavol II. 14. septembra 2003 v Bratislave. Gréckokatolícka cirkev na Slovensku slávi sviatok blaženého hieromučeníka Vasil'a Hopka 11. mája.

Gréckokatolícki biskupi na Slovensku

Mons. Ján Babjak,
prešovský gr. k. arcibiskup, metropolita

Mons. Milan Chatur,
košický gr. k. biskup

Mons. Peter Rusnák,
bratislavský gr. k. biskup

Mons. Milan Lach,
prešovský gr. k. pomocný biskup

Mons. Cyril Vasil,
gr. k. arcibiskup
sekr. Kongregácie pre východne cirkvi

Mons. Milan Šašík
gr. k. biskup v Mukačeve

Mons. Eugen Kočiš,
em. gr. k. pomocný biskup v Prahe

Mons. Ladislav Hučka,
gr. k. biskup v Prahe

Mons. Ján Hirka
zosnulý gr. k. prešovský biskup
1923 - 2014

Biskup Ján Hirka. Za kňaza ho vysvätil blahoslavený Vasil' Hopko 31. júla 1949. Po likvidácii gréckokatolíckej cirkvi komunistami bol 22. októbra 1952 zatknutý. V roku 1953 bol odsúdený na tri roky väzenia avšak ešte v tom istom roku bol na základe prezidentskej amnestie prepustený. Trest zákazu pobytu v košickom a prešovskom kraji na päť rokov však zostal v platnosti. V roku 1955 bol znova zatknutý, 4. septembra 1956 bol následne odsúdený na 2 a pol roka väzenia, čo si odpykával až do 20. marca 1958. 20. decembra 1968 bol Pavlom VI. vymenovaný za ordinára - apoštolského administrátora prešovského biskupstva s právami eparchiálneho biskupa. Štátny súhlas k tomu však dostal až 2. apríla 1969. Štát nepovolil vymenovať ho za biskupa. Pápež Pavol VI. mu 21. marca 1978 mu udelil hodnosť pápežského preláta.

Po páde komunistického režimu ho 21. decembra 1989 Svätý Otec Ján Pavol II. vymenoval za prešovského sídelného biskupa. Biskupskú vysviacku prijal od kardinála Tomka v Prešove 17. februára 1990. Bol prvým biskupom Katolíckej cirkvi, vymenovaný a vysvätený po páde totalitného režimu v Československu. V rokoch 1990 - 2002 pôsobil ako siedmy prešovský eparchiálny biskup. Zomrel v roku 2014.

Zriadenie gréckokatolíckej provincie „sui iuris“. Povýšenie Prešovského biskupstva na arcieparchiu sa uskutočnilo z rozhodnutia pápeža Benedikta XVI. 30. 1. 2008. Do gréckokatolíckej provincie (arcieparchie) patria ešte dve gréckokatolícke biskupstva (eparchie): Košické a Bratislavské. Prešovským arcibiskupom - metropolitom sa stal doterajší biskup Ján Babjak. Za prešovského eparchiálneho biskupa bol vymenovaný 11. decembra 2002. Konsekrovaný bol 6. januára 2003 pápežom Jánom Pavlom II. v Bazilike sv. Petra v Ríme. Intronizácia sa uskutočnila 18. januára 2003 v Prešove. Za svoje biskupské heslo si vybral slová sv. apoštola Pavla: „Vy ste chrám živého Boha“ (2 Kor 6, 16).

Za pomocného biskupa prešovskej arcieparchie bol v roku 2013 pápežom Františkom menovaný Mons. Milan Lach. Biskupské svätenie prijal z rúk arcibiskupa - metropolitu Mons. Jána Babjaka.

Košická eparchia. Gréckokatolícka eparchia v Košiciach vznikla z už predtým zriadeného Košického exarchátu. História Gréckokatolíckeho apoštolského exarchátu v Košiciach začína dňom 21. februára 1997. V tento deň boli zverejnené dekréty č. 78/94 a č. 3/97 Kongregácie pre východné cirkvi, ktoré oznámili, že Svätý Otec Ján Pavol II. ustanovil bulou *Ecclesiales communitates* nový apoštolský exarchát pre veriacich byzantského obradu so sídlom v Košiciach.

Za prvého apoštolského exarchu vymenoval vladyku Milana Chautura, CSsR, dovtedy pomocného prešovského biskupa. Tento exarchát v zmysle ustanovujúceho dekrétu podliehal priamo Svätej stolici. Územie exarchátu bolo vyčlenené z vtedy jedinej gréckokatolíckej eparchie na území Slovenskej republiky so sídlom v Prešove. Ako samostatná eparchia bola ustanovená Benediktom XVI. 30. 1. 2008. Katedrálным chrámom je kostol Narodenia Panny Márie v Košiciach.

Bratislavská eparchia. Bratislavská eparchia je nová. Vznikla 30. 1. 2008 so sídlom v Bratislave a patria do nej veriaci byzantského obradu bývajúci na ostatných územiach Slovenskej republiky. Katedrálom chrámom je kostol Povýšenia sv. kríža v Bratislave. Prvým bratislavským eparchom sa stal Peter Rusnák.

Arcibiskup Cyril Vasil', SJ. Gréckokatolícka cirkev na Slovensku dala Cirkvi vzácnu osobnosť v osobe Cyrila Vasil'a, SJ. Narodil sa 10. apríl 1965 v Košiciach. Na biskupa bol vysvätený 14. júna 2009 v Bazilike Santa Maria Maggiore v Ríme, jeho titulárnym sídlom je Ptolemaide v Líbyi. Jeho biskupské heslo je „Parati semper – stále pripravení“ Je arcibiskupom a sekretárom Kongregácie pre východné cirkvi. Bol profesorom na viacerých univerzitách. Od r. 2007 do r. 2009 bol rektorom Pápežského východného inštitútu (Pontificio Istituto Orientale) v Ríme, do roku 2007 bol dekanom Fakulty východného cirkevného práva tejto univerzity.

Gréckokatolícka nábožnosť. Veriaci byzantského obradu sú rovnocennými a rovnoprávnymi členmi Katolíckej cirkvi. Spája nás s nimi jedna viera, jeden krst, jediná Eucharistia. Riadia sa tým istým evanjeliom lásky. Sú zjednotení s viditeľnou hlavou Cirkvi – s rímskym pápežom. Neodlišujú sa iba iným spôsobom slávenia bohoslužieb, ale aj veľkým duchovným bohatstvom náboženských tradícií, ktoré zvykneme označovať za „východnú spiritualitu“. Zachovali si tzv. byzantský obrad (rítus), ktorý sa od najstarších čias používal vo Východnej cirkvi (napr. Liturgia sv. Jána Zlatoústeho). Preto východný obrad nie je len odlišným spôsobom slúženia liturgie. Veľkým duchovným bohatstvom gréckokatolíckej nábožnosti je práve to „špeciálne dedičstvo“, ktoré tvoria ich vlastné sviatky a pôsty, svätci a svätynie, spevy a modlitby i skvosty umenia (ikony). A čo je ešte dôležitejšie, je to iná „náboženská mentalita“, ktorá sa odzrkadľuje práve v obradových a liturgických rozdieloch. Ich každodenný náboženský život usmerňuje aj vlastný cirkevnoprávny poriadok zhrnutý v Kódexe kánonov východných cirkví. Promulgovaný bol 18. októbra 1990 pápežom Jánom Pavlom II. Do platnosti vstúpil 1. októbra 1991. Kódex je súborom právnych ustanovení, ktoré sú záväzné pre všetkých východných katolíkov a v niektorých špecifických prípadoch aj pre rímskokatolíkov.

Čo prežíva gréckokatolícka cirkev na Slovensku v súčasnosti?

GRECKOKATOLÍCKA CIRKEV NA SLOVENSKU PO OBDOBIACH SKÚŠOK A PRENASLEDOVANIA PREŽÍVA OBDOBIE OBNOVY.

Kde siahajú korene dejín gréckokatolíkov na Slovensku? - Čo bola „Užhoradská únia“? - Kde patrili veriaci byzantského obradu v 19. st.? - Kedy vzniklo prešovské biskupstvo? - Čo priniesol gréckokatolíkom rok 1950? - Kedy pre gréckokatolícku cirkev nastalo obdobie slobody? - Ktorí gréckokatolícki biskupi preslávili veriacich byzantského obradu? - Ako sa člení gréckokatolícka cirkevná provincia? - Čo sa rozumie „gréckokatolíckou nábožnosťou“?

NÁVŠTEVY SV. JÁNA PAVLA II. NA SLOVENSKU

Vymodlená návšteva. Nezabudnuteľným dňom pre všetkých Slovákov sa stala Biela nedeľa - ôsmy deň slávnosti zmŕtvychvstania - 22. apríla 1990. V ten deň popoludní zavítal na svoju prvú historickú návštevu Slovenska Svätý Otec Ján Pavol II. Túto návštevu pápeža si slovenský národ vymodlil. Predchádzala jej dlhoročná túžba nášho ľudu vyjadrená nebojácne a verejne ešte v čase temna, ale aj úprimné želanie pápeža. Svätý Otec chcel navštíviť našu vlasť pri príležitosti tisícstého výročia smrti svätého Metoda, prvého arcibiskupa Veľkej Moravy. Vtedajšia vláda u nás si neželala jeho návštevu. Medzi veriacimi sa rozšírilo hnutie modlitieb za jej uskutočnenie. Okrem toho sa ľudia či už jednotlivo, alebo hromadne obracali na nadriadené orgány s písomnými žiadosťami o splnenie tejto požiadavky nášho ľudu. Bolo to však bezvýsledné. Sila modlitieb bola silnejšia ako obavy a z nej vyplývajúci odpor k Cirkvi.

Svätý Otec u nás. Návšteva Svätého Otca nebola plánovaná. Hoci ju nemal v programe, našiel si pre ňu čas. Aj to svedčí o význame, ktorý jej prikladal. Svätý Otec prišiel 21. apríla 1990 do Prahy, kde ho na letisku privítal prezident Václav Havel.

Pán prezident v privítacom prejave charakterizoval pápežovu návštevu ako zázrak. Predpoludním sa uskutočnilo stretnutie Svätého Otca s duchovenstvom a rehoľníkmi z celého Česko-Slovenska. Pri ňom Svätý Otec poďakoval kňazom i všetkým za obeť prinesené v čase prenasledovania Cirkvi. Druhou časťou programu návštevy bola svätá omša, ktorú slúžil Svätý Otec spolu s biskupmi a kňazmi na Letnej za účasti niekoľkostotisícového davu. V homílii hovoril o novom vstúpení vzkrieseného Krista do života našej spoločnosti. Večer pamätnej soboty sa pápež stretol so spisovateľmi, vzdelancami, hercami a verejnými činiteľmi na pražskom hrade. Oslovil ich výzvou, aby sa zapojili všetci do budovania nového sveta, lebo pokus o výstavbu sveta bez Boha stroskotal.

V nedeľu predpoludním 22. apríla 1990 prišiel Svätý Otec na Moravu, kde si v staroslávnom Velehrade uctil pamiatku našich vierozvestov svätých Cyrila a Metoda. Pri svätej omši v homílii vyzval prítomných, aby sa Kristus aj pre nich stal uholným kameňom. Prítomným ohlásil, že zamýšľa zvolať synodu biskupov z Európy, ktorá má pomôcť duchovnej obnove Európy.

Pre Slovensko si Svätý Otec rezervoval posledné hodiny pobytu v Česko-Slovensku. Slávnosť stretnutia nášho ľudu s pápežom sa uskutočnila na letisku vo Vajnoroch pri Bratislave. Pri prilete najprv pobožkal slovenskú zem.

Hlavným programom stretnutia bolo slávenie svätej omše. Slúžil ju spolu so všetkými slovenskými biskupmi a zástupcami kňazov. Na letisku sa zhromaždilo takmer milión pútnikov z celého Slovenska i zo susedných krajín. V homílii Svätý Otec povzbudil celý národ k vernosti Cirkvi. Uistil nás o svojej láske, o tom, že Slovensko nosí osobitne v srdci. Poukázal na úctu a dôveru Slovákov k Sedembolestnej Panne Márii, patrónke Slovenska. Po svätej omši odovzdal novému arcibiskupovi a metropolitovi Slovenska Jánovi Sokolovi arcibiskupské pallium. Potom Svätý Otec posvätil základné kamene pre nové kostoly na Slovensku. Bol to symbolický úkon, ktorý vyjadroval nádej na budúcnosť Katolíckej cirkvi na Slovensku.

Návštevy pápeža sv. Jána Pavla II. na Slovensku

Návšteva Jána Pavla II. v Bratislave - Vajnory 1990

Návšteva Jána Pavla II. 1995 v Košiciach 1995

Návšteva Jána Pavla II. v Levoči 1995

Návšteva Jána Pavla II. v Šaštíne 1995

Návšteva Jána Pavla II. v Petržalke 2003

Návšteva Jána Pavla II. v B. Bystrici 2003

Po rozlúčke s predstaviteľmi štátu a biskupského zboru Svätý Otec Ján Pavol II. odletel z Bratislavy do Ríma. Skončila sa historická udalosť, ktorá nemá obdobu v dejinách Slovenska. Pevne sme dúfali, že to nebola jeho posledná návšteva u nás. Aj sám Svätý Otec v rozlúčkovom prejave vo Vajnorochoch to vyjadril slovami: „Nie zbohom, ale dovidenia“.

Sv. Ján Pavol II. mládeži Slovenska

„Osobitným spôsobom sa obraciam na mládež. Budúcnosť vašej vlasti závisí najmä od vás. Vy ste budovateľmi budúcnosti Cirkvi a národa. Uvedomte si túto obrovskú zodpovednosť! Pamätajte, že súladnú stavbu možno postaviť len vtedy, keď sa bude budovať na predtým položených základoch a podľa už vopred pripraveného projektu. Základy vašej kultúry položili svätí Cyril a Metod, oni naznačili aj hlavné črty projektu budúceho vývoja. Tento projekt má svoje meno: Ježiš Kristus! Nebojte sa Ježiša Krista! On je vašim skutočným priateľom, on vás nikdy neopustí.“

(Rozlúčkový prejav na letisku v Bratislave v roku 1990)

Druhá návšteva pápeža na Slovensku. Svoj prísľub sv. Ján Pavol II. splnil a Slovensko navštívil ešte dva razy. 30. júna - 3. júla 1995 - navštívil Bratislavu, Nitru, Šaštín, Košice, Prešov, Spišskú Kapitulu, Levoču, Poprad a Vysoké Tatry. V Prešove ocenil mučeníctvo slovenskej gréckokatolíckej cirkvi. V Košiciach kanonizoval troch blahoslavených - Marka Križina, Melichara Grodzieckého a Štefana Pongrácza.

Tretia pápežská návšteva. 11. - 14. septembra 2003 - navštívil Banskú Bystricu, Rožňavu a Bratislavu. V Bratislave blahorečil dvoch mučeníkov komunistického režimu gr. kat. biskupa Vasil'a Hopka a rehol'nú sestru Zdenku Schelingovú.

Kedy navštívil pápež sv. Ján Pavol II. Slovensko?

PRVÁ NÁVŠTEVA PÁPEŽA SV. JÁNA PAVLA II. NA SLOVENSKU SA USKUTOČNILA 1990, DRUHÁ V ROKU 1995 A TRETIA V ROKU 2003.

Prečo je 22. apríl 1990 nezabudnuteľným dňom pre Slovensko? - Čo predchádzalo návšteve Svätého Otca u nás? - Aký program mal Svätý Otec v Prahe? - Aký program mala návšteva pápeža na Velehrade? - Kde sa uskutočnilo stretnutie pápeža so slovenským ľudom? - K čomu povzbudil pápež Slovákov vo Vajnorochoch? - Čo symbolizuje posvätenie základných kameňov nových kostolov? - Kedy ešte navštívil pápež Slovensko? - Koho vyhlásil za svätých pri 2. návšteve? - Koho blahorečil Ján Pavol II. pri 3. návšteve Slovenska?

VEĽKÍ SLOVÁCI ZA HRANICAMI

Slovenskí rodomili. Katolícke Slovensko môže byť pyšné na mnohé veľké postavy svojich dejín. Boli to veľké osobnosti, ktoré pre rozvoj nášho národa vykonali veľmi veľa. Veci slovenského národa obetovali svoje schopnosti, majetky, ba aj celý svoj život. Väčšina z nich boli katolícki kňazi alebo biskupi. V jednotlivých úsekoch dejín vystúpili ako obrancovia viery a reči Slovákov. V časoch útlaku boli pre ľud jedinou oporou. Každé sta-

ročie našich dejín je ozdobené menami rodomilov a vodcov národa. Spomínali sme ich v jednotlivých lekciách cirkevných dejín Slovenska.

Slovensku dalo svetu veľké osobnosti. Slovensko dalo svetu i všeobecnej Cirkvi mnoho vynikajúcich ľudí. Mnohí z nich boli okolnosťami alebo životným poslaním donútení žiť a pracovať za hranicami rodnej zeme. Reprezentovali náš národ vo svete a šírili jeho dobré meno. Z bohatstva našej viery a kultúry prispeli k obohateniu aj druhých národov. Nesmieme na nich zabúdať, pretože svojím pôsobením v zahraničí podávali svetu svedectvo o intelektuálnych i morálnych kvalitách synov slovenského národa. Tak napríklad Alexander Alagovič sa stal v 18. storočí biskupom v Chorvátsku, v Záhrebe. Kardinálsku hodnosť ešte v uhorskej cirkevnej provincii dosiahol veľký Slovák, ostrihomský arcibiskup Alexander Rudnay, aj ďalší arcibiskupi slovenského pôvodu ako Ján Scitovský, Ján Černoch, dr. Juraj Haulík, rodák z Trnavy, pôsobiaci v Chorvátsku. Štefan Moyzes, ktorý tiež dlhé roky pôsobil v Záhrebe a má veľké zásluhy o povznesenie chorvátskeho ľudu, sa po svojom návrate na Slovensko ako banskobystrický biskup zasadzoval aj za práva svojho ľudu proti utlačovateľom.

Duchovní vodcovia vystaňovalcov. V časoch vystaňovalctva odišli za hranice aj mnohí významní ľudia. Stali sa duchovnými vodcami vystaňovalcov, najmä v Amerike. Svojím obetavým životom pomáhali udržovať v nich slovenské povedomie, pestovať rodný jazyk a kresťanskú vieru. Medzi významné osobnosti, ktoré sa stali oporou Slovákov v zahraničí, patria najmä Štefan Furdek, Ján Lach, Jozef Murgaš, Jozef Martinček, Miloš Mlynarovič, biskup Andrej Grutka, biskup Jozef Adamec. Ani v Kanade nezostali naši rodáci opustení. Ich známym duchovným vodcom bol gr. k. biskup Michal Rusnák. Veľkú podporu dostávali naši vystaňovalci a emigranti od úspešného slovenského podnikateľa, hlboko veriaceho kresťana Štefana Romana, ktorý dostal za svoju záslužnú prácu v roku 1987 rad Kanady. Mal veľkú zásluhu na zjednotení slovenskej emigrácie do spoločného Svetového kongresu Slovákov.

Významní slovenskí emigranti. Po nástupe komunistického režimu v päťdesiatych rokoch emigrovalo veľa Slovákov do zahraničia. Museli opustiť vlasť, lebo im hrozilo prenasledovanie a väzenie. Odišli nielen politici a kultúrni pracovníci, spisovatelia a vedci, ale aj kňazi a rehoľníci. Ich odchod bol pre národ veľkou stratou. Boli to väčšinou vzdelaní a kvalitní ľudia a práve preto nastupujúci režim v obave z ich vplyvu na ľud ich prenasledoval. Z veľkých postáv, ktoré sú ozdobou Katolíckej cirkvi vo svete, treba spomenúť Daniela Faltína, Antona Hlinku, Michala Lacku, Felixu Litvu, Andreja Paulínyho, Viliama Pavlovského, Štefana Porubčana, Štefana Senčika, Štefana Šilhara, Štefana Vragaša, Mikuláša Šprinca, Štefana Vrableca, Jozefa Medového a Jozefa Zlatňanského. K nim treba pripočítat celý rad skvelých obetavých katolíckych laikov.

Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda. Veľkým prínosom pre Cirkev na Slovensku a pre všetkých Slovákov v zahraničí bol Ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme. V jubilejnom roku tisícstého výročia príchodu svätých Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu - v roku 1963 -

bol slávnostne posvätený a začal svoju záslužnú činnosť. Zakladateľom Ústavu bol Štefan Náhalka spolu s ďalšími horliteľmi slovenských záležitostí v zahraničí. Ústav bol vybudovaný z obetí a milodarov Slovákov v zahraničí, najmä v USA a v Kanade. Veľkým dobrodincom Ústavu bol biskup Andrej Grutka, ktorý pôsobil v USA. Ústav sa stal strediskom náboženského a kultúrneho diania medzi Slovákmi v zahraničí. Jednou z hlavných jeho činností bolo vydávanie slovenských kníh pre potreby Slovákov u nás i v zahraničí. Vyše tri milióny kníh, ktoré Ústav poslal na Slovensko, predstavovali neoceniteľnú hodnotu pre vieru i kultúru u nás. V Ústave bol aj malý seminár na výchovu budúcich kňazov zo slovenských rodín v zahraničí. Viedli ho kňazi slovenskej saleziánskej rehoľnej spoločnosti. Riaditeľom Ústavu sv. Cyrila a Metoda bol biskup Dominik Hrušovský. V roku 1998 bol Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda pápežom Jánom Pavlom II. povýšený na pápežskú inštitúciu ako Pápežské slovenské kolégium sv. Cyrila a Metoda v Ríme.

Slovenskí biskupi v zahraničí. Zo slovenského ľudu vyšli aj významné osobnosti - biskupi pôsobiaci v zahraničí. Boli to: Pavol Hnilica, Dominik Hrušovský, Dominik Kal'ata a Jozef kardinál Tomko. Biskup Pavol Hnilica bol tajne vysvätený na biskupa na Slovensku v päťdesiatych rokoch. Vykonal neoceniteľné služby Cirkvi svojou prácou pri utvrdzovaní viery v krajinách východnej Európy. Pôsobil v Ríme.

O slovenských katolíkov žijúcich v zahraničí sa staral biskup Dominik Hrušovský, ktorého Svätý Otec ustanovil za biskupa pre Slovákov v zahraničí. Žil a pôsobil v Ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Neskôršie sa ako arcibiskup stal apoštolským nunciom v Bielorusku. Biskup Dominik Kal'ata pôsobil v Nemecku a mal na starosti duchovný rozvoj tamjších Slovanov.

V roku 1990 Svätý Otec vymenoval za arcibiskupa slovenského kňaza Jána Bukovského a ustanovil ho za apoštolského nuncia v Rumunsku. Neskôršie sa stal nunciom v Moskve.

V našej súčasnosti sa stal Slovákom Dávid Tencer, OFMCap. biskupom Reykjavíku na Islande.

Jozef kardinál Tomko. Slovensko dalo Cirkvi veľkú osobnosť v kardinálovi Jozefovi Tomkovi. Pochádza z východného Slovenska. Po štúdiách v Ríme sa už nemohol vrátiť do svojej vlasti. Zostal v zahraničí a tam ponúkol svoje sily a schopnosti do služby Cirkvi. Po kňazskej vysviacke pätnásť rokov pôsobil ako vicerektor v Nepomucene (česko-slovenský kňazský ústav v Ríme). Potom pracoval na rozličných postoch Svätej stolice. Bol podsekretárom Kongregácie pre biskupov a neskôr sa stal tajomníkom Stálej biskupskej synody. Svätý Otec Ján Pavol II. ho 15. septembra 1979 vymenoval a vysvätil na arcibiskupa. V roku 1985 ho povýšil do hodnosti kardinála. Zveril mu významnú úlohu v Cirkvi: vedenie Kongregácie pre evanjelizáciu národov. V tejto úlohe sa kardinál Tomko staral o misie - šírenie viery po celom svete. Bol zodpovedný za evanjelizáciu národov. Po dovŕšení kánonického veku odišiel do dôchodku. Aj ako emeritný kardinál je veľmi činný a najmä prospešný nielen Cirkvi na Slovensku.

Pápežské slovenské kolégium sv. Cyrila a Metoda v Ríme a jeho zakladatelia

Pohľad na SÚSCM v Ríme

Interiér kaplnky sv. Cyrila a Metoda

Súsošie sv. Cyrila a Metoda pred ústavom

Jozef kardinál Tomko

arcibiskup Dominik Hrušovský

Štefan Náhalka

b. Andrej Grudka
(USA)

b. Pavol Hnilica
(Rim)

b. Jozef Adamec
(USA)

Slovenskí misionári. Veľkým príspevkom pre všeobecnú Cirkev vo svete je služba slovenských misionárov. Na Slovensku sa misijné hnutie pomerne rýchlo rozšírilo vďaka našim horlivým kňazom, ktorí prinášali nadšenie pre toto poslanie Cirkvi z misijnej Spoločnosti Božieho Slova zo Svätého Gabriela v Rakúsku. Aj u nás sa čoskoro po prvej svetovej vojne vytvorila táto misijná spoločnosť. Nitriansky biskup dr. Karol Kmeťko starostlivo bdel nad prvými krokmi našich misionárov, nad ich výchovou a prípravou a jeho starostlivosť o nich, ako aj veľké porozumenie ďalších slovenských biskupov sprevádzali Spoločnosť Božieho Slova po celý čas jej existencie.

Už v roku 1928 biskup dr. Karol Kmeťko za účasti množstva ľudí na čele s biskupmi a duchovenstvom slávnostne posvätil moderný dom Spoločnosti Božieho Slova - Misijný dom Matky Božej v Nitre. Okrem tohto misijného domu mala Spoločnosť ešte ďalšie domy na Slovensku, a to pod Zoborom v Nitre, vo Vidinej v okrese Lučenec a v Štiavniku, ktorý dal Spoločnosti do správy biskup Ján Vojtaššák.

Z misijných domov odchádzali dobre pripravení mladí slovenskí misionári šíriť Kristovo učenie do ďalekých krajín. Všade sa osvedčili ako obetaví a horliví apoštoli katolíckej viery. Na miestach svojej pôsobnosti dokázali uplatniť skromnosť, húževnatosť a vynaliezavosť. Niektorí už zostarli v misiách ďaleko od domova - v Indii, Japonsku, na Filipínach, v Afrike, Južnej Amerike a inde. Niektorých si už povolal Pán k sebe. Domorodému ľudu však zanechali svoje dielo lásky. Na ich miesta nastupujú už domáci kňazi, pokračovatelia v misijnom diele, často vychovaní našimi misionármi.

Na misijnú prácu sú však ešte stále potrební noví mladí širitelia viery. Spoločnosť Božieho Slova preto znova začala, vlastne pokračuje vo svojej násilne prerušenej pôsobnosti - vo výchove a príprave budúcich misionárov zo Slovenska. V misijných službách pracujú aj rehoľné sestry zo Slovenska. Ako misionárky preukazujú službu Božej lásky v nemocniciach, školách, v zdravotníckej a charitatívnej činnosti v Brazílii, v Peru, v Bangkoku, v Zaire a v iných krajinách. V súčasnosti pôsobia naši misionári aj na území bývalého Sovietskeho zväzu - v Ruskej federácii a v krajinách, ktoré sa po jeho rozpade osamostatnili.

Čo dalo Slovensko svetu i Cirkvi v histórii?

SLOVENSKO DALO SVETU I CIRKVI VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI, TAKOU BOLI JOZEF KARDINÁL TOMKO, KTORÝ BOL PREFEKTOM KONGREGÁCIE PRE EVANJELIZÁCIU NÁRODOV, A JÁN CHRIZOSTOM KARDINÁL KOREC, NITRIANSKY BISKUP.

Ktoré veľké osobnosti v našej histórii sa pričínili o dobré meno nášho národa v zahraničí? - Ktoré sú významné postavy Slovákov v Amerike? - Ktorí kňazi zo Slovenska pôsobili v zahraničí? - O čo sa usiloval biskup Pavol Hnilica? - Aké poslanie mal biskup Dominik Hrušovský? - Aké postavenie a poslanie mal Jozef kardinál Tomko? - Čím prispieva Slovensko k šíreniu viery vo svete?

SLOVENSKO POD OCHRANOU SEDEMBOLESTNEJ

Panna Mária kráča dejinami Slovenska. Svätý Otec Ján Pavol II. v slovenskej homílii v Ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme dňa 8. novembra 1981 okrem iného povedal: „Tripiaci Kristus na kríži a pod ním bolestná Matka – to je obraz, ktorý visí nad dejinami slovenského národa. Platilo to o ňom v minulosti a platí to aj dnes.“ Celé naše dejiny sú posvätené nesmiernou úctou a prítulnosťou Slovákov k Panne Márii. Všetky veľké udalosti dejín i obyčajné a všedné podujatia veriacich na Slovensku sú späté so vzývaním Matky Božej - Márie. Svedkami a pamätníkmi hlbokkej mariánskej úcty v našom národe od najstarších čias sú pútnické miesta a mariánske svätyne po celom území Slovenska: v Šaštíne, Levoči, Gaboltove, v Starých Horách, Marianke, v Nitre, vo Višňovom, v Oščadnici, v Trstenej, v Zákamennom, v Bobrove, v Ľutíne, v Rajeckej Lesnej, v Trnave a na mnohých iných miestach.

Učitelia mariánskej úcty. Úcta k Panne Márii ako integrálna súčasť kresťanskej viery bola zasiata do srdca našich predkov za čias účinkovania svätých Cyrila a Metoda. Oni nás ako národ priviedli k Panne Márii a naučili nás ju uctievať a vzývať. O tom, že mariánska úcta bola zakorenená na našom území už v čase Veľkej Moravy, svedčí skutočnosť, že tu boli kostoly zasvätené Panne Márii. Svätý Metod, prvý arcibiskup Veľkej Moravy, bol pochovaný v katedrále za oltárom Bohorodičky. Od cyrilometodských čias sa úcta k Panne Márii udržiavala v ľudovej zbožnosti. O uchovanie a rozšírenie úcty k nebeskej Matke sa zaslúžili stredoveké kláštory, najmä rehoľa servítov - služobníkov Panny Márie.

Starobylá Levoča. Mesto Levoča vzniklo v roku 1245. Po tatárskom plene bol spustošený celý kraj. Zvyšky obyvateľstva sa vrátili z hôr. Prišli však aj noví osadníci z Nemecka. Vzniklo nové mesto Levoča a hneď od jeho vzniku sa spomína kostolík vybudovaný na Mariánskej Hore. História mesta je úzko spätá s touto Horou. Možno predpokladať, že vtedajší obyvatelia boli zviazaní vdakou Panne Márii za záchranu v časoch tatárskych pohrôm. Postupne sa z Mariánskej Hory stalo pútnické miesto, známe po celom okolí. Kostol prešiel veľkými premenami. Pôvodný kostol od základov prebudovali na začiatku 19. storočia. V roku 1903 bol položený základný kameň dnešného chrámu Panny Márie. Jeho stavba trvala dlho pre nedostatok prostriedkov a pre vojnové časy. Dobudovaný a posvätený bol až v roku 1922. Svätý Otec Ján Pavol II. vyzdvihol význam tejto mariánskej svätyne na Slovensku tak, že ju v roku 1984 povýšil na baziliku minor a v roku 1995 ju aj osobne ako pútnik navštívil.

Slovenské pútnické miesta. Okrem starobylej Levoče a Šaštína sa úcta k Panne Márii na Slovensku už po stáročia sústreďovala okolo významných mariánskych svätýň. V Marianke pri Bratislave je chrám zasvätený Panne Márii. Milostivá socha Madony s Ježiškom je zo 14. storočia. Významným strediskom mariánskeho kultu bola aj Nitra. Tu už v 14. storočí bol postavený chrám Matky Božej, do ktorého prichádzali pútnici z celého okolia. Neskoršie tam bola postavená aj kalvária.

Na strednom Slovensku je pútnickým miestom kostol na Starých Horách. Je to tiež starobylé miesto, jeho zrod sa datuje do 15. storočia. Milostivá socha Panny Márie s Ježišom je neskorogotická plastika. Na východnom Slovensku je zasa významným pútnickým miestom kostol svätého Vojtecha v Gaboltove, ktorý pochádza zo 17. storočia. Pútnici uctievali v tomto kostole Pannu Máriu Škapuliarsku, ktorej je zasvätený bočný oltár.

Sedembolestná Panna Mária. Medzi ľuďmi je rozšírená mnohoraká úcta k Panne Márii podľa toho, ktoré tajomstvo jej života sa zdôrazňuje. Od samého začiatku si ľudia uctievali aj Máriine bolesti, ktoré trpela pre Ježiša aj spolu s ním. Vyjadrujú sa symbolickým číslom sedem, ktorým je naznačená plnosť utrpenia. V súčasnosti sa na vyjadrenie plnosti Máriinho utrpenia používa výraz prebolestná. Pri uctievaní siedmich bolestí Matky Božej majú veriaci na mysli: bolesť pri Simeonovom proroctve, bolesť pri úteku do Egypta, bolesť pri hľadaní strateneho dvanásťročného Ježiša, bolesť pri stretnutí Ježiša na krížovej ceste, bolesť pri ukrižovaní a smrti Ježiša, bolesť, keď držala v náručí jeho mŕtve telo, a bolesť pri jeho pochovávaní.

Slováci si uctievali Sedembolestnú Matku Máriu. Naši predkovia už od pradávna mali v úcte Máriine bolesti a utiekali sa k nej vo svojich súženiach. Videli veľkú podobnosť medzi jej bolestami a svojím utrpením. Preto obraz Panny Márie trpiacej pod Ježišovým krížom bol pre Slovákov odpradáвна útechou a posilou. V národe sa postupne zakorenila úcta a vzývanie bolestí Panny Márie. Úcta k Sedembolestnej sa na Slovensku rozšírila najmä od polovice 16. storočia. V tom čase turecké vojská v Uhorsku ohňom a mečom šírili svoju moc a plienili, čo im prišlo do cesty. Veriaci ľud sa vtedy úpenlivo utiekal k sedembolestnej Matke o pomoc a ochranu. Aj definitívne víťazstvo Leopolda I. spolu s Jánom Sobieskim nad Turkami pri Viedni ľudia pripisovali pomoci Sedembolestnej Panny Márie. Od tých čias sa veriaci ešte viac obracali na ňu v každom súžení.

Šaštín - národná mariánska svätyňa. Najznámejším pútnickým miestom na počesť Sedembolestnej Panny Márie je Šaštín. Je tu veľký chrám (z 18. storočia) zasvätený Sedembolestnej. Prichádzajú sem pútnici z celého Slovenska. Mariánsku svätyňu v Šaštine povýšil pápež Pavol VI. v roku 1964 na baziliku minor.

Už pápež Benedikt XIII. v roku 1717 dovolil, aby Slováci uctievali Sedembolestnú Pannu Máriu ako osobitnú patrónku Slovenska. Napokon Svätý Otec Pavol VI. ustanovil v roku 1966 Sedembolestnú Pannu Máriu za hlavnú patrónku Slovenska u Boha. V liturgickom kalendári bol stanovený deň jej oslavy na 15. september. Slovenský národ sa k nej utiekal aj v ťažkých časoch prenasledovania Cirkvi v uplynulých štyridsiatich rokoch. Jej príspevku a ochrane ďakujeme, že sme si zachovali vieru a dožili sa slobody.

Kým je pre nás Sedembolestná Panna Mária?

SEDEMBOLESTNÁ PANNA MÁRIA JE HLAVNOU PATRÓNKOOU SLOVENSKÉHO NÁRODA.

Významné pútnické chrámy Slovenska

Levoča

Šaštín

Gabolto

Staré Hory

Lutina

Mariánka

Skalka pri Trenčine

Nitra - Kalvária

Čím sú zvlášť posvätené dejiny slovenského národa? - Kto priviedol náš národ k Panne Márii? - Ktoré je najstaršie pútnické miesto na Slovensku? - Ktoré bolesti Panny Márie si uctieваме? - Kedy sa na Slovensku rozšírila úcta k Sedembolestnej Panne Márii? - Ktoré je najznámejšie pútnické miesto na počesť Sedembolestnej Panny Márie? - Kto určil Pannu Máriu za hlavnú patrónku Slovenska? - Kedy na Slovensku slávime sviatok Sedembolestnej Panny Márie?

Svätý Otec František o pamäti kresťana

Svätý Otec František v homílii (16. 5. 2014) povedal, že kresťan má v sebe pamäť Cirkvi: „Kresťana nemožno chápať osamotene, rovnako ako nemožno pochopiť Ježiša Krista osamotene. Ježiš Kristus nepadol z neba ako hrdina, ktorý prichádza, aby nás zachránil. Nie. Ježiš Kristus má dejiny. A môžeme povedať, a je to pravda, že aj Boh má dejiny, pretože chcel kráčať s nami. A nemôžeme pochopiť dejiny bez Ježiša Krista. Takže kresťan bez histórie, kresťan bez ľudu, kresťan bez Cirkvi je nemysliteľný. To je niečo laboratórne, umelé, niečo, čo nemôže dávať život.“

Toto je pre nás dôležité, že v našom živote máme rozmer pamäti. „Kresťan je pamätníkom dejín svojho ľudu, je pamätníkom putovania tohto ľudu, je pamätníkom svojej Cirkvi. Pamäť. Pamäť celej minulosti... A potom, kam kráča tento ľud? Ku konečnému príslubu. Je to ľud, ktorý ide smerom k plnosti; vyvolený ľud, ktorý má príslub budúcnosti a kráča k tomuto príslubu, k splneniu tohto príslubu. A preto je kresťan v Cirkvi mužom, ženou s nádejou. S nádejou v príslub. To nie je očakávanie, nie! To je niečo iné, je to nádej. Takže vpred! Táto nádej nesklame.“

Pri pohľade späť je kresťan človekom pamätlivým. Vždy prosí o milosť pamäti. Pri pohľade dopredu je kresťan mužom a ženou nádeje. A v prítomnosti kresťan nasleduje Božiu cestu a obnovuje zmluvu s Bohom. Súčasne hovorí Pánovi: „Áno, chcem prikázania, chcem tvoju vôľu, chcem ťa nasledovať.“ Je človekom zmluvy, zmluvy, ktorú si pripomíname každý vo svätej omši. Takže je „eucharistickou ženou či eucharistickým mužom“:

„Uvažujme - osoží nám dnes nad tým pouvažovať - aká je naša kresťanská identita. Naša kresťanská identita je patriť k ľudu, k Cirkvi. Bez toho nie sme kresťania. Prostredníctvom krstu sme vstúpili do Cirkvi, tam sme kresťanmi. A preto majme vo zvyku prosiť si o milosť pamäti, pamätať na putovanie Božieho ľudu, i o osobnú pamäť: Čo urobil Boh so mnou v mojom živote, ako mi doprial kráčať... Prosme si milosť nádeje, ktorá nie je iba optimizmom, nie! Je niečím iným. A vyprosujme si milosť obnovovať každý deň zmluvu s Pánom, ktorý nás povolal. Nech nám Pán dá tieto tri milosti, ktoré sú nevyhnutné pre kresťanskú identitu.“

Mapa slovenských diecéz

Rímskokatolícka cirkev na Slovensku

Západná provincia:

- Bratislavská arcidiecéza
- Trnavská arcidiecéza
- Nitraňská diecéza
- Žilinská diecéza
- Banskobystrická diecéza

GRÉCKOKATOLÍCKA METROPOLIA NA SLOVENSKU

Na záver cirkevných dejín

Cirkev verí, že kľúč, stredobod a cieľ celej ľudskej histórie je v jej Pánovi a Majstrovi.

Pán je cieľom ľudských dejín, ohniskom, v ktorom sa sústreďujú túžby histórie a civilizácie, stredobodom ľudstva, potechou všetkých srdc a splnením ich túžob. Jeho vzkriesil Otec z mŕtvych, povýšil a posadil po svojej pravici a ustanovil ho za sudcu živých i mŕtvych. Oživení a zhromaždení v jeho Duchu, kráčame v ústrety završeniu ľudských dejín, ktoré je v úplnej zhode s jeho láskyplným rozhodnutím „zjednotiť v Kristovi ako v hlave všetko, čo je na nebi aj čo je na zemi“ (Ef 1, 10).

Sám Pán hovorí: „Hľa, prídem čoskoro a moja odplata so mnou; odmením každého podľa jeho skutkov. Ja som Alfa i Omega, Prvý a Posledný, Počiatok a Koniec“ (Zjv 22, 12 - 13).

(GS 10, 45)